

ห้องสมุด
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
ศิลปวัฒนธรรมกับความรักถิ่นฐานของชาวชนบท

ว่าที่ร้อยโทกัญญา ชูชื่น

งานวิจัยสาขา มนุษยศาสตร์
ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
พ.ศ. 2526

คำนำ

แต่เดิมหัวข้อวิจัยที่เสนอสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีชื่อว่า "การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม เป็นสื่อชักนำคนรักถิ่นฐาน" ทั่วผู้วิจัยมีความเห็นว่า นอกจากชื่อจะคล้องจองจำได้ง่ายแล้ว ยังให้ความหมายตรงความมุ่งหมายของผู้วิจัยที่ประสงค์จะเน้นหนักในเรื่องการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อโน้มนำให้ชาวชนบทมีความรักและความภูมิใจในถิ่นฐานของตน ๆ จะไปช่วยกันพัฒนาสังคมที่ตนอยู่อาศัยให้เจริญก้าวหน้า ศิลปวัฒนธรรมและอารยธรรมใหม่ ๆ ที่หลังไหลเข้าไป เมื่อสังคมชนบทมีความเจริญก้าวหน้าแล้ว ประชาชนจะพากันรักถิ่นฐานของเขา จะไม่พากันอพยพโยกย้ายไปหางานทำในเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ได้แก่ จำนวนประชากรแออัด สภาพแวดล้อมหรือมลภาวะเป็นพิษ ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ แต่เมื่อทางคณะกรรมการฝ่ายวิจัยและพัฒนาของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมีมติเห็นชอบให้ปรับปรุงหัวข้อเรื่องเสียใหม่ในการประชุมครั้งที่ 9/2525 วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2525 โดยให้ใช้ชื่อว่า "ศิลปวัฒนธรรมกับความรักถิ่นฐานของชาวชนบท" ให้ปรับเนื้อหา ผู้วิจัยได้จัดช่องแต่ประการใด ในคำนำข้อมูลและเนื้อหานั้นจึงเน้นความสำคัญในคำนำศิลปวัฒนธรรมอันปรากฏอยู่ในชนบทต่าง ๆ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดให้ประชาชนมีความภูมิใจและรักถิ่นฐานของตน ช่วยกันอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาการให้เหมาะสมกับภาวะการณปัจจุบัน และปลูกฝังค่านิยมใหม่ให้บุตรหลานได้รักและหวงแหนมรดกตกทอดของบรรพชนอีกด้วย

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ชี้แนะศิลปวัฒนธรรมบางอย่างที่ล้าสมัยควรปรับปรุงใหม่ที่กำลังสูญหาย ประเพณีที่ควรฟื้นฟูขึ้นใหม่ ส่วนศิลปวัฒนธรรมประเพณีใหม่ ๆ ที่หลังไหลเข้าไปในแต่ละท้องถิ่น บางอย่างควรรับและปรับปรุงให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตปัจจุบัน แต่บางอย่างควรต่อต้านและละทิ้งไปเสีย เป็นต้น

ผู้วิจัยหวังว่าทวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ขึ้นำความคิดการพัฒนารวมทของไทย
ส่วนหนึ่ง อันเป็นหนทางบางประการในการพัฒนาชาติบ้านเมืองของเรา แนวความคิดที่
อาจขัดแย้งกับความคิดเห็นของท่านผู้อ่านงานวิจัยนี้ รวมทั้งข้อบกพร่องต่าง ๆ ในงานวิจัย
นี้เป็นสิ่งที่ควรได้รับการขึ้นำและเสนอแนะในทางที่ถูกต้องต่อไป ขอขอบคุณ

ว่าที่ร้อยโท

(กศัญญ์ ชูชื่น)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยคบุรีรัมย์

โทร. (044)611389

กติการวมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จล่วงสมบูรณ์ได้โดย

1. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย 10,000 บาท
2. ภรรยาและลูกที่เฝ้ากำลังใจในการศึกษาค้นคว้าตลอดมา
3. บุคคลหลายอาชีพทั้งที่กล่าวนามและมีใ้กล่าวนามในที่นี้ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัย

สารบัญเรื่อง

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ความสำคัญของเรื่องที่ทำวิจัย.....	1
	ความมุ่งหมายและขอบเขตของกврวิจัย.....	2
	งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	2
	วิธีการดำเนินการวิจัย.....	12
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
	ข้อตกลงเบื้องต้น.....	14
	เชิงอรรถท้ายบทที่ 1.....	16
2	ภูมิหลังของศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย.....	18
	ศิลปวัฒนธรรมในภาคเหนือ.....	18
	ศิลปวัฒนธรรมในภาคกลาง.....	23
	ศิลปวัฒนธรรมในภาคอีสาน.....	29
	ศิลปวัฒนธรรมในภาคใต้.....	36
	เชิงอรรถท้ายบทที่ 2.....	43
3	ความสัมพันธ์และความเสื่อมถอยของศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย.....	45
	ความสัมพันธ์กับต่างประเทศและการรับศิลปวัฒนธรรมใหม่.....	45
	การปรับภาวะทางศิลปวัฒนธรรมของคนไทย.....	46
	สภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	52
	สภาพทางภูมิศาสตร์ในภาคกลางที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	52
	สภาพทางภูมิศาสตร์ในภาคเหนือที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	54

3	สถาปัตยกรรมศาสตร์ในภาคอีสานที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	56
	สถาปัตยกรรมศาสตร์ในภาคใต้ที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	57
	ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	58
	ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจมีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	59
	ความบีบคั้นทางการเมืองมีผลต่อศิลปวัฒนธรรม.....	60
	ประชากรละทิ้งถิ่นฐาน.....	61
	เชิงอรรถท้ายบทที่ 3.....	66
4	การอนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย.....	67
	ตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมสูญและเสื่อมถอย.....	67
	ความคิดเห็นในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย.....	69
	ตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ ส่งเสริมฟื้นฟูและเผยแพร่.....	81
5	บทสรุป แนวคิด และ ข้อเสนอแนะ.....	85
	บทสรุป.....	85
	แนวคิด และ ข้อเสนอแนะ.....	86
	ประชากรกลับถิ่นฐาน.....	86
	บรรณานุกรม.....	89
	ภาคผนวก.....	92
	ภาคผนวก ก. แบบกรอกข้อมูล.....	93
	ภาคผนวก ข. ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถานที่มีคุณค่าในท้องถิ่นของไทย.....	99
	ภาคผนวก ค. ประเพณีในท้องถิ่นที่ได้รับการส่งเสริมและฟื้นฟู.....	104
	ภาคผนวก ง. การฟื้นฟูศิลปเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน.....	107
	ประวัติผู้วิจัย.....	111

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	ความเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น.....	70
ตารางที่ 2	ประชากรมีส่วนสนับสนุนศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น.....	71
ตารางที่ 3	ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	72
ตารางที่ 4	แสดงตัวแปรที่มีผลกระทบต่อความเจริญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	73
ตารางที่ 5	แสดงปัจจัยส่งเสริมให้ประชากรรักถิ่นฐาน.....	74
ตารางที่ 6	แสดงทัศนะผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น.....	78
ตารางที่ 7	แสดงทัศนะในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	79
ตารางที่ 8	แสดงทัศนะในการพัฒนาประชากรท้องถิ่น.....	80
ตารางที่ 9	ข้อเสนอแนะในการปลูกฝังประชากรให้รักถิ่นฐาน.....	81

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	โบราณวัตถุที่มีคุณค่าในการศึกษาค้นจารึกและอักษรโบราณ.....	99
ภาพที่ 2	โบราณสถานที่เป็นของคูบ้านคูเมืองลำพูน.....	100
ภาพที่ 3	โบราณสถานที่เป็นของคูบ้านคูเมืองเพชรบุรี.....	101
ภาพที่ 4	โบราณสถานี่ควรได้รับการบูรณะซ่อมเสริมในท้องถิ่น.....	102
ภาพที่ 5	พระอุโบสถในพระพุทธศาสนา อิทธิพลศิลปวัฒนธรรมสมัยใหม่.....	103
ภาพที่ 6	ประเพณีบุญบั้งไฟที่พบเห็นได้เสมอในท้องถิ่นภาคอีสาน.....	104
ภาพที่ 7	การฟื้นฟูประเพณีการแข่งขันเรือยาวในภาคอีสาน.....	105
ภาพที่ 8	การแสดงหน้าศพในงานพระราชทานเพลิงศพ.....	106
ภาพที่ 9	การแสดงเรือมอันเร (รำกระบองสาก) ของชาวไทยที่พูดภาษาเขมร.....	107
ภาพที่ 10	ศิลปการละเล่นของชาวบ้านที่ยึดเป็นอาชีพได้.....	108
ภาพที่ 11	การละเล่นที่แพร่หลายในภาคอีสาน หมอลำ-หมอแคน.....	109
ภาพที่ 12	การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างสถาบันการศึกษา.....	110

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของเรื่องที่ท้าววิจัย

ศิลปวัฒนธรรมคือเอกลักษณ์ประจำชาติ ชาติใดจะเป็นอิสระมีความเจริญรุ่งเรืองเพียงใด เราย่อมคู่ไค้จากศิลปวัฒนธรรม เมื่อใดศิลปวัฒนธรรมเสื่อมทรามเพราะคนในชาตินั้นพากันละเลยหรือละทิ้ง พากันรับศิลปวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมกับภาวะความเป็นอยู่ของตน ๆ หรือศิลปวัฒนธรรมนั้น ๆ ถูกทำลายจนย่อยยับ ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อสภาวะความมั่นคงของสังคมและของประเทศชาติ ประชาชนขาดความภาคภูมิใจในสังคมและประเทศชาติของตน บุคคลในสังคมและในชาตินั้นย่อมขาดสิ่งยึดเหนี่ยว อาจพากันละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนของตนไปแสวงหาถิ่นที่อยู่อาศัยที่ตนเองคิดว่ามีความเจริญรุ่งเรืองในค่านศิลปวัฒนธรรมมากกว่าสังคมและประเทศชาตินั้น ๆ อาจสูญเสียความเป็นอิสระภาพ ฉะนั้นการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมย่อมทำให้คนในสังคมและในชาติมีสิ่งยึดเหนี่ยว มีความภาคภูมิใจ ประชาชนย่อมเกาะกลุ่มอยู่รวมกันได้ คงไม่คิดที่จะละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนของตน ๆ และคงจะช่วยกันพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ต่าง ๆ ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

ในปัจจุบันชาติไทยเราได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมจากภายนอกประเทศ ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตนเองให้ทันกับสภาวะความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่เข้ามา มีบทบาทก่อวิถีชีวิตของคน สิ่งดังกล่าวอาจเป็นปัจจัยทำลายศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติให้เสื่อมทรามลงไปทุกวัน ๆ ทำให้คนไทยขาดสิ่งยึดเหนี่ยว ขาดความภาคภูมิใจในชาตินบ้านเมืองของตน คนส่วนใหญ่ถูกโน้มน้าให้ละทิ้งการประพฤติปฏิบัติอันดีงาม ดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างเห็นแก่ตัวและเอาตัวรอด มีความคิดเห็นขัดแย้งและแตกแยกกันมากขึ้นทุกวัน ๆ สิ่งดังกล่าวอาจเป็นสัญญาณแสดงถึงความเสื่อมทรามของชาตินบ้านเมือง เราจึงจำเป็นต้องรีบหาทางแก้ไขโดยด่วน

ความมุ่งหมายและขอบเขตของการวิจัย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

จุดมุ่งหมายสำคัญในการวิจัยในเรื่องนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาหาสาเหตุแห่งความเสื่อมทรามของศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ
2. เพื่อแสวงหาแนวปฏิบัติอันดีที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประจำชาติให้คงอยู่
3. เพื่อโน้มนำจิตใจประชาชนไทยให้เกิดความรักถิ่นฐานบ้านเมืองของตน อันเป็นผลสำคัญที่ทำให้ชาติบ้านเมืองดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย เน้นในเรื่องต่อไปนี้

1. ศึกษาหาสาเหตุหรือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนไทยละทิ้งศิลปวัฒนธรรมอันดีงามประจำชาติ
2. ศึกษาศิลปวัฒนธรรมอันดีงามในระดับพื้นฐานของชาติและในระดับท้องถิ่น เพื่อดูว่ายังมีสิ่งใดพอที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูให้กลับคืนมาคงเดิมได้
3. ศึกษาถึงศิลปวัฒนธรรมอันเสื่อมสูญและเสื่อมถอย เพื่อเสนอแนวทางฟื้นฟูปรับปรุงและแก้ไข เพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการปัจจุบัน เพื่อเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศชาติ

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

เอกสารประกอบการค้นคว้าเรื่องศิลปวัฒนธรรมในภาคต่าง ๆ ของไทย

ภาคอีสานของไทย

"อีสานมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านช้างมาแต่โบราณ ดังปรากฏหลักฐานว่าอาณาจักรล้านช้างปกครองดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง ตั้งแต่เมืองหลวงพระบาง

เวียงจันทน์ และ อุบลราชธานี ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ตอนปลาย และ พุทธศตวรรษที่ 19 ตอนต้นนั้น บริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขงตั้งแต่จังหวัด อุบลราชธานีขึ้นมา เป็นอาณาเขตของแคว้นล้านช้างซึ่งครอบคลุมไปจนจด แคว้นของเมืองน่านทางเหนือ ส่วนดินแดนอีสานบริเวณลุ่มแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล หลังจากที่ยอมเสียมอำนาจลงแล้ว ในราวพุทธศตวรรษที่ 20 ที่ปรากฏใน พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและกฎหมายเก่าว่า ดินแดนในเขตลุ่มแม่น้ำมูลอันมี เมืองนครราชสีมาเป็นเมืองสำคัญนั้น เป็นเมืองที่อยู่ในความปกครองของกรุงศรีอยุธยาและในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ(พ.ศ. 2091-2111) ใ้มีการ แบ่งเส้นเขตแดนกันระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงศรีสัตนาคณหุตที่บริเวณพระราชูศรีสองรัชในเขตจังหวัดเลย ซึ่งเหตุการณ์นี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า บริเวณลุ่มแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี ในเขตจังหวัดชัยภูมิจนจนจังหวัดเลย เป็นเขตแดนในความปกครองของกรุงศรีอยุธยา"¹

ภาคเหนือของไทย

"อาณาบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และ แม่ฮ่องสอน รวม 8 จังหวัดนี้ เคยรวมอยู่ใน "อาณาจักรล้านนาไทย" ซึ่งเป็นอาณาจักรไทยที่เก่าแก่อาณาจักรหนึ่ง ซึ่งพระเจ้ามังรายทรงสถาปนาขึ้นในปี พ.ศ. 1839....."²

". . . . .ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับอาณาจักรล้านนาไทย นั้น ตามประวัติศาสตร์ระบุไว้ว่าในระยะแรกคู่จะเป็นศัตรูกัน แต่ต่อ ๆ มา กลับมีมิตรไมตรีที่ดีต่อกัน . . . . .เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2066 กษัตริย์ล้านช้างได้ส่งทูตมาขอพระราชทานพระโคตรปิฎกจากพระเมืองแก้ว ๆ โปรดให้อาราธนา

พระเทพมงคลกับคณะสงฆ์นำพระไตรปิฎก 60 คัมภีร์ไปสืบทอดพระพุทธศาสนายัง อาณาจักรล้านช้าง นอกจากจะใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการผูก มิตรต่อกันแล้วยังได้ผูกมิตรไมตรีให้กระชับแน่นยิ่งขึ้นโดยการแต่งงานระหว่าง กษัตริย์ของทั้งสองอาณาจักร ทั้งนี้ข้อความปรากฏในพงศาวดารว่า พระเจ้า โททิสาลราชกษัตริย์ล้านช้างได้อภิเษกกับพระธิดาของพระเมืองเกษเกล้าแห่ง อาณาจักรล้านนาไทย และเมื่อพระเมืองเกษเกล้าสิ้นพระชนม์ พระเจ้าไชย เษษฐาธิราชโอรสของพระเจ้าโททิสาลราชกับพระธิดาของพระเมืองเกษเกล้า จึงมีสิทธิ์มาครองเมืองเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2089 ครั้นถึง พ.ศ. 2091 พระเจ้าโททิสาลราชสิ้นพระชนม์ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้เสด็จกลับไปปก- ครองล้านช้างพร้อมกับนำของวิเศษต่าง ๆ ในเมืองเชียงใหม่ไปไว้ล้านช้าง ค่าย เช่น พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) พระจันทร์แก้วชาว กรุงละโว้ พระพุทธสิหิงค์ พระแทรกคำและพระอื่น ๆ รวมทั้งศิลปวิทยาการ คำนอื่น ๆ อีกด้วย เมื่อหมกสมัยพระไชยเชษฐาธิราชแล้วไม่นาน ทั้งสอง อาณาจักรก็ตกเป็นประเทศราชของพม่า"³

ภาคใต้ของไทย

"บรรดาท่านผู้รู้ทั้งหลายได้ดำเนินการค้นคว้าหาหลักฐานที่จะนำมายืนยัน ถึงความเก่าแก่ทางอารยธรรม วัฒนธรรม สมัยประวัติศาสตร์ในดินแดนภาค ใต้ของประเทศไทย โดยมากจะกล่าวถึงจุดหมายเหตุจินโบราณที่เล่าเรื่อง อาณาจักรสุวรรณไวกัณฑ์พุทธศตวรรษที่ 8 เป็นต้นมา อาณาจักรพูนานันท์ได้รับ วัฒนธรรมอินเดียเข้ามาแล้ว ชาวอินเดียได้เดินทางมาทางทะเลได้มาพบหน้า ชนพื้นเมืองลัวะเป็นสตรีแล้ว ได้สมรสกับนางผู้นั้น ทั้งตัวเป็นกษัตริย์ของชนพื้น เมือง ปกครองสืบสายตระกูลต่อมาจนสิ้นสุดสมัยอาณาจักรพูนาน กษัตริย์พูนาน

ได้ศึกษากับประเทศจีนอยู่เสมอ บางครั้งก็มีภิกษุพุนานไค้เดินทางไปถึงประเทศจีนเพื่อแปลคัมภีร์ อาณาจักรพุนานกว้างใหญ่ไพศาลยิ่งขึ้น มีภิกษุพุนานองค์หนึ่งได้พยายามขยายอำนาจยึดดินแดนต่าง ๆ ทางทะเลลงไปยังอาณาจักรเคียนสู่น หรือ ซุนซัน เป็นต้น อาณาจักรพุนานที่กล่าวถึงนี้ก็ดูเหมือนว่าไค้ผนวกดินแดนตอนใต้ของประเทศไทยส่วนที่เป็นคัมขวานคังกล่าวนี้ด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความเก่าแก่ของอารยธรรม วัฒนธรรมโบราณในดินแดนตอนใต้ของประเทศไทย ความเอกสารจีนโบราณนั้นก็เก่าแก่ถึงยุคพุนานี้ในราวพุทธศตวรรษที่ ๘.....”⁴

“อาศัยข้อมูลความเป็นมาและหลักการของท่านผู้รู้ประกอบกัน จึงควรกำหนดหลักฐานดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยไว้ได้แล้วว่า ควรได้รับอารยธรรม วัฒนธรรมในพระพุทธศาสนาไว้แล้วแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๘ เป็นต้นมา”⁵

ภาคกลางของไทย

“ประมาณพุทธศตวรรษที่ 1๘ ชนชาติไทยปกครองเมืองและแคว้นใหญ่ ๆ หลายแห่งแล้ว เช่น เมืองข่งและเมืองนายในประเทศพม่าเดี๋ยวนี้ มีแคว้นไทยอาหมในอัสสัม ซึ่งอยู่ในประเทศอินเดีย มีเชียงรุ่งในประเทศจีน เชียงแสน สุโขทัย และเมืองอื่น ๆ ในประเทศไทย และหลวงพระบางในประเทศลาว

ต่อมาถึงพุทธศตวรรษที่ 19-20 แคว้นสุโขทัย ลานนาและอยุธยา เป็นใหญ่ ก้ำกึ่งกัน สุโขทัยและลานนา เป็นพันธมิตรใกล้ชิดกันในตอนต้น ๆ ต่างขยายอำนาจไปคนละทิศโดยไม่แย่งกัน ได้พยายามรวบรวมผู้คนพลเมืองไว้ช่วยกัน ทำมาหากินเพื่อสร้างลุ่มน้ำคองทางเศรษฐกิจการเมืองและเป็นไพร่พลกำลังรบป้องกันบ้านเมือง มีจารึกสุโขทัยเขียนข้อความชักชวนให้คนต่างบ้านต่าง

เมืองมาท้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงสุโขทัย ให้มาค้าขายกันได้เต็มที่ โดยสัญญาว่าจะไม่เก็บภาษีผ่านทาง(จังกอบ) พร้อมทั้งโฆษณาให้เห็นภาพความน่าอยู่ของกรุงสุโขทัยต่าง ๆ นานา เป็นต้นว่า คุณธรรม ความยุติธรรมของพ่อเมืองและความรุ่งเรืองของศาสนา ทำให้บ้านเมืองสงบร่มเย็น การลงทุนจะดีเพราะการค้าเฟื่องฟู ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินจึงกล่าวว่า...ในน้ำมีปลาในนามีข้าว

สุโขทัยเป็นแคว้นใหญ่ มั่นคงและเข้มแข็ง เป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั่วไปในแผ่นดินไทยและนอกประเทศ เช่น จีน รวมทั้งแคว้นอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเอกสารจีนบันทึกไว้ว่า ในระหว่างปี พ.ศ. 1835 รัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ถึงปี พ.ศ. 1866 รัชกาลพระยาเลอไทย ไทยส่งทูตติดต่อกับจีนหลายครั้งด้วยกัน เครื่องบรรณาการหรือของที่ส่งไปถวายจักรพรรดิจีนมีทั้งแก่ทองคำ ของพื้นเมือง จนถึงสัตว์ เช่น เสือและช้าง หรือสิ่งก่อสร้าง เช่น เรือ พร้อมกันนั้นได้เคยขอมาชาวและของอื่น ๆ จากจีนเป็นการตอบแทน

สุโขทัยนับเป็นศูนย์การค้าและการผลิตที่ใหญ่โตพอสมควร อาทิ การสร้างอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาไฟสูงเลียนแบบจีนขึ้นเป็นสินค้าออก ส่งไปขายประเทศต่าง ๆ เพื่อหารายได้เข้าประเทศ นับเป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการค้าไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนั้นยังเป็นตัวแทนการค้าโดยรับสินค้าจีน เช่น ถ้วยชาม ผ้าไหมและอื่น ๆ มาขายต่อภายในประเทศ เมื่อนำเหตุการณ์ในปัจจุบันเข้าเทียบเคียง จะยิ่งเห็นชัดว่า ทั้งสุโขทัยและลานนาเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว ก้าวหน้ารุ่งเรืองและทันสมัยไม่น้อยทีเดียว ในเมื่อจนปัจจุบันนี้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย มักจะขายสินค้าเกษตรและวัตถุดิบ เช่นแร่ธาตุเป็นสินค้าออกเป็นส่วนใหญ่ แค่นี้แล้วโบราณทั้งสองพยายามคิดค้นวิธีการใช้ทรัพยากรในแคว้นมาทำประโยชน์ให้เต็ม

ที่ เพื่อส่งออกไปขายในราคาแพงได้ แม้ว่าจะเป็นเวลากว่า 600 ปีมาแล้ว
อุตสาหกรรมดังกล่าวนี้ยังอยู่สืบต่อมาจนถึงอยุธยา"⁶

ฯลฯ

เอกสารประกอบการค้นคว้าเรื่องความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมทำนุบำรุงและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรมกับความมั่นคงของชาติ

"ปัญหาเฉพาะหน้าของประเทศไทยเราที่สำคัญที่สุดในขณะนี้ก็คือ ปัญหา
เรื่องความมั่นคงของชาติ งานที่ทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจจนสุดความสามารถ
ก็คือ การพิทักษ์สถาบันทั้งสาม ได้แก่ ชาติ ศาสนา และ พระ
มหากษัตริย์...."⁷

".....ทุกคนย่อมตระหนักแล้วเช่นกันว่า กำลังทางเศรษฐกิจ คือ
ปรากฏการณ์ในที่จะก่อริบเสริมสร้างคู่ควบกันไปกับกำลังด้านทหารซึ่งเป็น
ปรากฏการณ์นอก แก่ผู้เขียนเชื่อว่ายังมีอีกหลายคนที่ยังมองไม่เห็นว่าการ
ด้านวัฒนธรรมก็มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากำลังทหารและกำลังทางเศรษฐกิจ
หลายคนยังคิดว่า การต่อต้านภัยอาชญากรรมแห่งชาติและวัฒนธรรมพื้น
บ้านเป็นอาชญากรรมที่มีความสำคัญรองลงมา และเป็นเรื่องที่ยังไม่จำเป็น
ต้องกระทำเป็นการรีบด่วน ผู้เขียนกลับมีความเห็นว่าการใช้วัฒนธรรมเป็นอาวุธ
ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และต้องกระทำโดยรีบด่วน"⁸

"คนไทยที่มีอายุเกินกว่า 50 ปีขึ้นไปล้วนมีเลือกแห่งความเป็นไทยอย่าง
เข้มข้นที่สุด แต่คนไทยที่มีอายุต่ำกว่านี้ เริ่มมีผู้ที่เป็นโรคโลหิตจางเพิ่มขึ้นเป็น
ลำดับ หลายคนเลือกแห่งความเป็นไทยจึงมีที่จะคงเหลือความเป็นไทยเพียง
ข้อความที่ปรากฏในทะเบียนสำมะโนครัวเท่านั้น ในเมื่อความเป็นชาติไทย
มิได้ฝังลึกอยู่ในความสำนึกของคนใด คนนั้นย่อมขาดความรักความภูมิใจและ

ขาดความทะนงในความ เป็นชาติไทยและความเป็นตัวของเขา เขากลายเป็น คนว่างเปล่า พร้อมทั้งจะถูกปลุกและดึงให้เป็นอะไรก็ได้ คนพวกนี้จะมีรู้สึกว่า การขายชาติ การทำลายชาติของคน เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ คนกลุ่มนี้จึง พร้อมทั้งจะพลีชาติเพื่อคน ซึ่งตรงกันข้ามกับคนที่มียุ 50 ปีขึ้นไป ที่ยอมพลี คนเพื่อชาติ

อะไรคือสาเหตุที่ทำให้คนรุ่นหลังบางคนเป็นโรคโลหิตจาง คำตอบของ ปัญหานี้ ก็คือ "ความแปรเปลี่ยนค่านิยม" ที่เราหันไปยกย่องวัฒนธรรมของ คนอื่นว่า ทุก ๆ อย่างเจริญกว่าดีกว่าวัฒนธรรมของคน เริ่มต้นตั้งแต่ชาวบ้าน เห็นวัฒนธรรมพื้นบ้านต่ำกว่า วัฒนธรรมแห่งชาติ ชาวเมืองเห็นว่าวัฒนธรรม แห่งชาติต่ำกว่าวัฒนธรรมของต่างชาติ"⁹

"หากเรามาเริ่มต้นส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ และวัฒนธรรมพื้นบ้านกัน อย่างจริงจังตั้งแต่บัดนี้ไป คงจะยังไม่สายเกินการ โดยเฉพาะวัฒนธรรมพื้นบ้าน ของคนไทยในทุกภาคทุกถิ่นยังมีรากเหง้าฝังซ่อนอยู่อีกมาก และพร้อมที่จะออก งามได้หากเพียงแต่เอาจริงกันอย่างทั่วถึง ทำอย่างสม่ำเสมออย่าทำแบบคิง ๆ หย่อน ๆ เหมือนที่เคยเป็นมา หวังจะต้องบำรุงส่งเสริมให้ถูกที่ถูกทาง

การที่จะทำให้คนไทยทุกคนมีความรู้สึก ว่า วัฒนธรรมไทย คือ ความเป็น ชาติ คือชีวิตเลือดเนื้อของชาวไทยทุกคน ใครจะถูกเหยียดหยามวัฒนธรรมไทย เท่ากับทำลายตัวของเขานั้น มีวิธีที่จะทำได้อย่างน้อย 2 วิธี คือ วิธีการชี้ให้ เขาเห็นว่าวัฒนธรรมไทยมีคุณค่าต่อเขาอย่างไรบ้าง วิธีที่สองจะต้องขจัดข้อ มกพร่องต่าง ๆ ที่ปนปลอมอยู่ออกไป"¹⁰

การส่งเสริมให้คนรักชาติ

"ความรู้สึกรักชาติมิใช่เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้เองโดยอัตโนมัติ หากแต่ จะต้องมีการปลุกปั้น ส่งเสริม เร่งเร้าด้วยวิธีการอันแนบเนียน ทั้งนี้เพราะ

ความรู้สึกรักชาติเป็นความผูกพันด้วยอารมณ์ มีใจเห่ผูก การที่จะปลูก
อารมณ์ให้คนรู้สึกรักชาติ จึงต้องมีการกระตุ้นหรือจัดหาสิ่งเร้าให้มากกระทบ
กับอารมณ์ของคน วิธีที่จะทำให้คนมีความรู้สึกรักชาติโดยทั่วไปอาจทำได้
ด้วย 3 วิธี คือ

1. สร้างความรู้สึกในการมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน ความรู้สึกว่าเป็นชาตินั้นขึ้นอยู่กับ การผ่านประสบการณ์ร่วมกันในอดีต สายโยงจากอดีตสู่ปัจจุบันและสืบต่อสู่อานาคคนั้นได้แก่ประวัติศาสตร์ซึ่งบันทึกความเป็นมาของกลุ่มชน การรู้จักประวัติศาสตร์ร่วมกัน หรือรู้ว่าร่วมชะตากรรมกันมาแต่อดีต จะปลูกอารมณ์และชั้นเกลียวสัมพันธ์ว่าเป็นชาติเดียวกัน ฉะนั้น การสร้างความรู้สึกรักชาติจึงต้องหยิบยกเอาประวัติศาสตร์อันเกรียงไกรมาให้คนเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เนื้อหาที่แสดงถึงความกล้าหาญและความเสียสละ

2. ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกว่ามีวัฒนธรรมร่วม วัฒนธรรมนั้นเป็นผลิตผลจากการกระทำของมนุษย์ที่ลงรูปเป็นแบบแผนแห่งความประพฤติ คนแต่ละชาติจะมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ลักษณะพิเศษของตน และเอกลักษณ์ดังกล่าวนี้ จะปรากฏออกมาในรูปของการแต่งกาย แนวความคิด สิ่งประติมากรรม ศิลปะแห่งการดำรงชีวิต ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ วัฒนธรรมจะทำให้คนเกิดความภูมิใจ หยิ่งในศักดิ์ศรี เกิดความผูกพันต่อกัน ฉะนั้นจะส่งเสริมให้คนมีความรู้สึกรักชาติ จะต้องฟื้นฟูวัฒนธรรมอันดีงามต่าง ๆ ของชาติ และชักจูงให้คนรักชาติวัฒนธรรมนั้น ๆ ไว้

3. สร้างความรู้สึกอยากเป็นตัวของตัวเอง โดยปรกตินแล้วความรู้สึกของคนแต่ละชาติไม่ต้องการอยู่ภายใต้อาณัติหรือการปกครองของชาติอื่น ความรู้สึกอย่างนี้จะต้องเร่งเร้ารัศมีจิตใจคนให้มีย่างเข้มขัน หากคนในชาติมีความรู้สึกอยากเป็นตัวของตัวเอง ไม่อยากเป็นข้าของชาติอื่น ความรักชาติก็จะเกิดขึ้น¹¹

การฟื้นฟูวัฒนธรรมตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ เกี่ยวกับเรื่องนี้รัฐบาลของ
 าพณา พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้กำหนดนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นโดยออกประกาศ
 สำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 2524 กำหนดนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ
 5 ข้อ ดังนี้

1. ส่งเสริมการทํานุบำรุงรักษาวัฒนธรรมไทยทุกด้านให้เจริญก้าวหน้าด้าน
 การศึกษา ค้นคว้าวิจัย ฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมไทยให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญ
 สำหรับการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต การพัฒนาประเทศด้านสังคม เศรษฐกิจ การ
 เมือง และการป้องกันประเทศ ป้องกันการทำลายวัฒนธรรมและศาสนา และทะนุ
 บำรุงศาสนาให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาจิตใจประชาชน

2. เผยแพร่วัฒนธรรมไทยทุกด้าน นำไปสู่ประชาชนถึงชั้นปฏิบัติให้แพร่หลาย
 ยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ กระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่ดีคือ
 เอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี ความสามัคคี และ ความมั่นคงของชาติ ตลอดจนเกิดความ
 เข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

3. ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่น เพื่อให้
 ประชาชนมีความเข้าใจ เห็นคุณค่าและยอมรับวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งกันและกัน
 ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข
 ในชาติ และมีความรักหวงแหนวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น

4. สนับสนุนส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เพื่อ
 เสริมสร้างความเข้าใจดีระหว่างชาติ รวมทั้งรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมของต่าง
 ชาติที่เผยแพร่ ที่เข้ามาในประเทศไทย หรือผลจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
 โดยนำมากลั่นกรองปรับปรุงคัดแปลงให้เหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตของคน
 ไทย และความมั่นคงปลอดภัยของชาติ

5. สนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐและของเอกชนที่ดำเนินงาน
 ทางด้านวัฒนธรรมได้ประสานกันอย่างใกล้ชิด โดยการระดมสรรพกำลังทั้ง

เลขที่: ๗๐๙-๕๕๓
๓๒๒๖๖
เลขทะเบียน: ม.๕๑๒๖๖

กต.๑๗ ๕๕๓

กรมการคลัง
กรมการคลัง
กรมการคลัง

วันที่ เดือน ปี ๒๕๕๑-๑-๒๕

จากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมให้มั่นคง
เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของประชาชน ตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหา
ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เพื่อให้วัฒนธรรมมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนา
ประเทศอย่างจริงจัง*¹²

ฯลฯ

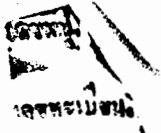
เอกสารประกอบการค้นคว้าพัฒนาการทางสังคมไทย

การพัฒนาอาชีพ

*ประเทศไทยค่อนข้างจะใกล้เคียงประเทศอื่น ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริม
การท่องเที่ยว ทั้งนี้เพราะเรามีทรัพยากรในเรื่องนี้อย่างสมบูรณ์ เรามีภูมิ
ประเทศอันสวยงามทั่วทุกภาค มีโบราณวัตถุสถานทางประวัติศาสตร์อันสวย
งามและมีคุณค่ายาวนานนับพันปี ประชาชนคนไทยมีความเป็นมิตร มีนิสัย
โอบอ้อมอารีและยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมอันสูงส่ง
และประเพณีอันดีงาม ประชาชนได้จัดงานเทศกาลเฉลิมฉลองอยู่เป็นเนือง
นิจ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว
ไม่ต่องสร้างขึ้น*¹³

*หัตถกรรมพื้นบ้านได้รับการพัฒนาปรับปรุงมาเป็นลำดับ ในกรณีที่วัสดุ
ในท้องถิ่นหายากขึ้น ก็มีการนำวัสดุใหม่ใช้แทน รวมทั้งอาจมีการนำเครื่อง
หุ่นแรงมาใช้แทนวิธีทำด้วยมือและแรงงานแบบเดิม ในบางกรณีก็อาจเพิ่ม
ผลผลิตจากการทำไว้ใช้สอยภายในครัวเรือนมาเป็นการผลิตเพื่อขายหรือ
แลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น

ปัจจุบันการซื้อขายงานหัตถกรรมพื้นบ้านได้ขยายตลาดกว้างขวางมากขึ้น
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงเห็นว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านนี้
จะช่วยสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชาวชนบทได้อีกทางหนึ่งนอกเหนือจาก
การทำไร่ทำนาอันเป็นอาชีพประจำคามปกติ จึงได้ทรงตั้งมูลนิธิศิลปาชีพ

จัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2519 เพื่อช่วยให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ
ในขณะที่ทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านบางอย่างได้กลายเป็นสินค้าของที่
ระลึกต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอีกด้วย
หัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญ ๆ มีหลายอย่าง เช่น การจักสานเสื่อและภาชนะ
ต่าง ๆ การทอผ้าไหม การทำเครื่องดนตรี รวมทั้งเครื่องปั้นดินเผา การ
ทำกระเป๋าย่านลิเภา การทำเครื่องเงินและรวม"¹⁴

เกี่ยวกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง

"สังคมไทยก็เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ
การอยู่ตลอดเวลา เริ่มต้นจากการรวมตัวกันเป็นหมู่บ้านและชุมชนขนาดเล็ก
แล้วค่อย ๆ ก่อตัวจนกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้นถึง
ที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ บ้านเมืองของเราได้เปลี่ยนไปมากทั้งในด้านวิถีชีวิต
ความรู้สึกนึกคิดของผู้คนตลอดจนการเจริญเติบโตของเมือง แนวโน้มของ
การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการนี้ก็ยังคงมีอยู่ต่อไป เราทุกคนในสังคมจึง
ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้
ในขณะที่เดียวกันเราทุกคนก็น่าจะมีบทบาทในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคม
ให้ดีขึ้น โดยที่ยังคงดำรงเอกลักษณ์อันดั้งเดิมของไทยไว้"¹⁵

๗๗

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัย ดังต่อไปนี้
ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร งานวิจัย ๗๗๗ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น
ศึกษากลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มข้าราชการที่ทำงานเกี่ยวข้องกับกาฟื้นฟูศิลป
และวัฒนธรรมทั้งในระดับประเทศลงมาจนถึงระดับท้องถิ่น กลุ่มศิลปินทุกภาคของ
ประเทศไทยที่สามารถติดต่อได้ กลุ่มพ่อค้า ประชาชน นิสิตนักศึกษา กลุ่มพระสงฆ์

และนักบวชในศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย

ควัแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ไทยโบราณ จนถึงปัจจุบัน ศึกษาภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันและแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2525-2529

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึก กล้องถ่ายภาพ แบบสอบถามและแบบสำรวจความคิดเห็น

วิธีรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์บุคคลหลายอาชีพทั้งกล่าวข้างต้น การบันทึกภาพประเพณี การละเล่นและศิลปวัตถุต่าง ๆ การออกแบบสอบถามและออกแบบสำรวจความคิดเห็น

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติใช้การวิเคราะห์ในเชิงสถิติและอนุมานความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏในท้องถิ่นทุกภาคของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ทำให้ทราบวิธีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น
3. ทำให้ทราบผลของการร่วมมือของประชากรไทยที่ช่วยกัน อนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ
4. ผลทางปฏิบัติ จะช่วยกำหนดนโยบาย การวางแผนและการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการใช้สื่อและเครื่องมือ เพื่อการพัฒนาคุณภาพประชากรไทย โดยหวังผลสัมฤทธิ์ คือ ให้ทุกคนเกิดความรักท้องถิ่นที่อยู่อาศัยอันเนื่องมาจากการมีศิลปวัฒนธรรม เป็นสื่อกลาง

5. ประโยชน์ด้านอื่น ๆ

- 5.1 เพื่อพัฒนาการวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
- 5.2 เพื่อส่งเสริมการสร้างงานในชนบท
- 5.3 เพื่อนำความรู้ทางการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการพัฒนา

สังคมและประเทศชาติ

ข้อตกลงเบื้องต้น

ศิลปะ

หมายถึงสิ่งที่มีความงดงามอันก่อให้เกิดสุนทรียภาพ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ศิลปะที่เป็นวัตถุ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและปฏิมากรรม จิตรกรรม ฯลฯ และโดยทั่วไปหมายถึง โบราณสถาน โบราณวัตถุ อันเป็นมรดกตกทอดของบรรพชนซึ่งควรหวงแหนและรักษาไว้เพื่ออนุชน ศิลปะในการแสดงออก เช่น การพูด การแสดง การละเล่นต่าง ๆ การประกอบอาชีพ ฯลฯ ศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวล้วนมีลักษณะเฉพาะตัวทั้งสิ้น

วัฒนธรรม

หมายถึงสิ่งที่ค้ำจุนของสังคมอันบุคคลได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติกันสืบเนื่องมาจนกลายเป็น ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี นับแต่วัฒนธรรมทางภาษา ทางการค้าเงินชีวิตอันเป็นไปตามภาวะของสังคมแต่ละสังคม มีประเพณีเกี่ยวกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตาย วัฒนธรรมบางอย่างอาจจะเหมาะสมกับสังคมหนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมกับอีกสังคมหนึ่งก็ได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องวัฒนธรรมมิใช่เป็นเรื่องที่จะต้องยึดถือหวังเห็นว่าเป็นของคนหรือเฉพาะกลุ่มของคน หรือเป็นเรื่องที่จะต้องวางกฎเกณฑ์ตายตัว ย่อมสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ตามความเหมาะสมแห่งภาวะการณ์ของสังคม

การอนุรักษ์

หมายถึงการรักษาหรือการดำรงคงไว้ให้อยู่ในสภาพเดิมหรือสภาพที่ใกล้เคียงกับของเดิมในแง่ศิลปวัฒนธรรม

การส่งเสริม ทุนบำรุง และ การเผยแพร่

หมายถึงการนำศิลปวัฒนธรรมที่กำลังเสื่อมถอยหรือเสื่อมสูญมาทำใหม่ ปฏิบัติใหม่ ฯลฯ ในบางกรณีอาจมีการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการให้เหมาะกับภาวะเหตุการณ์แล้วก็เผยแพร่หลายออกไปสู่ชุมชน

ลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไทย ๘ ประการ

- นักวิชาการบางท่านได้ศึกษาค้นคว้าลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไทยไว้ ดังนี้
1. ภาษา ไทยเรามีภาษาเป็นของตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งแสดงออกเมื่อใดก็จะทราบได้ทันทีว่าเป็นคนไทย เพราะมีลักษณะแตกต่างจากภาษาอื่น
  2. การแต่งกาย ไทยเรามีเครื่องแต่งกายประจำชาติอันสวยงาม เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ เป็นแบบง่าย ๆ แต่ก็ปกปิดมิดชิดไม่ประเจิดประเจ้อ
  3. ความเป็นอยู่ ไทยเรายู่ร่วมกันอย่างมีมิตรไมตรี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี และนิยมใช้วิถีแบบง่าย ๆ อยู่อย่างสงบ
  4. มารยาท ไทยเราเป็นชาติที่มีมารยาทงดงาม เรียบร้อย นุ่มนวล พுகจาอ่อนหวาน ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
  5. ศาสนา ไทยเรานับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติซึ่งสอนให้คนเรารู้จักกรรมดี กรรมชั่ว แต่ในขณะเดียวกันก็มีได้ก็กัณ-ศาสนาอื่น ๆ
  6. ศิลปะ ไทยเรามีศิลปะที่อ่อนช้อยประณีต งานสถาปัตยกรรม นาฏศิลป์และดนตรีไทย วรรณคดีไทย เป็นเครื่องชี้บอกศิลปะไทยได้อย่างเด่นชัด
  7. ระเบียบประเพณี ไทยเรามีประเพณีที่งดงามหลายอย่าง เช่น การไหว้ การกราบ งานพิธีต่าง ๆ เป็นต้น
  8. สัญลักษณ์ ไทยเรามีสัญลักษณ์ประจำชาติเป็นเครื่องหมายที่เด่นชัด ได้แก่ ชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์¹⁶

เชิงอรรถท้ายบทที่ 1

¹ เพ็ญพักตร์ ลิ้มสัมพันธ์, "อักษรธรรมอีสาน," ปริชญานิพนธ์ระกำปริชญา โท มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524, หน้า 13-14.

² กรรณิการ์ วิมลเกษม, "อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ," ปริชญานิพนธ์ระกำปริชญา โท มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524. หน้า 5-6.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16-17.

⁴ คงเคช ประพันธ์ทอง, "ทักษิณประวัติจากเอกสารโบราณและศิลปกรรม," วิชา วารสารทางวิชาการ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2526, หน้า 15.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁶ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทย สำหรับเยาวชน, "ความเป็นมาของไทย," เมืองไทยของเรา (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์, 2525), หน้า 31-32.

⁷ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, "วัฒนธรรมสัมพันธ์กับความมั่นคงของชาติ," วัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เอกสารประกอบการวิชาการวัฒนธรรมไทย วิทยาลัยครู นครราชสีมา, 2520, หน้า 36.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-38.

¹¹ สุทธิ นิริยุโต, มรดกสังคม (กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์ไทร์, 2520), หน้า 68-70.

¹² บำรุง สุขพรรณ, "บทบาทและผลการปฏิบัติงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา
วัฒนธรรมในการเผยแพร่ พื้นฟู พัฒนาความคิด จิตใจ และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อ
ประชาชนในชนบท," รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525,
หน้า 32-33.

¹³ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทย สำหรับเยาวชน,
เรื่องเดิม, หน้า 92.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

¹⁶ "วัฒนธรรมคืออะไร," นิตรสารวัฒนธรรมไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ครั้งที่ 2 (นครราชสีมา: วิทยาลัยครูนครราชสีมา, 2521), หน้า 6.

ภูมิหลังของศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย

ศิลปวัฒนธรรมในภาคเหนือ

ภาคเหนือของไทย เป็นภูมิภาคที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาหลายร้อยปีในสมัยอติทกาล ภูมิภาคแถบนี้มีชื่อว่า ล้านนาไทย เหตุที่ใช้คำว่า ล้านนา คำนี้มีความหมายตรงตามคำและคำนี้เป็นคำไวพจน์กับภูมิภาคที่เราเคยเรียกว่า ล้านช้าง (ศรีสัตนาคนหุต) ในที่นี้ผู้วิจัยจะไม่เรียกว่า ล้านนาไทย ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น¹

ล้านนาไทย เคยเป็นบริเวณที่ทั้งอาณาจักรอันรุ่งเรืองหลายอาณาจักรด้วยกัน ได้แก่ อาณาจักรเมืองฝางของขุนหลวงมั่งลิขะ หรือ มะล็งคะ อันครอบคลุมแถบแม่น้ำปิงตั้งแต่วันตกทั้งหมด นับแต่เมืองลพบุรีขึ้นไปจนถึงล้านนาไทย แต่เดิมเป็นเขตแดนที่พวกเขา (ลาว) ได้ตั้งหลักแหล่งมาก่อนและมีความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรม ครั้นต่อมาพญา วสุเทพ พร้อมกับสหายได้สร้างพระนครใหม่ขึ้นมาใกล้ ๆ กับเมืองฝาง จึงให้นามว่า ตรีภูมิขันธ์ หรือ เมืองลำพูน พญา วสุเทพ ได้ส่งทูตลงมาอัญเชิญพระนางจามเทวี พระราชธิดาของเจ้ากรุงละโว้ (ลพบุรี) ขึ้นไปเสวยราชสมบัติและได้สืบเชื้อสายมาหลายชั่วอายุคนนับเวลาได้ไม่น้อยกว่า 400 ปี เพราะยังปรากฏหลักฐานทางด้านโบราณคดีมากมาย ทั้งงานศิลป สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและปฏิมากรรม งานที่เด่นที่สุด ได้แก่ สถูปเจดีย์พระบรมธาตุทริภูมิขันธ์ ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมร่วมสมัยกับสมัยทวารวดี-ทริภูมิขันธ์²

ศิลปวัฒนธรรมของทริภูมิขันธ์นั้นได้แพร่หลายออกไปในเขตใกล้เคียง ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นอาณาจักรของไทย แต่ศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวยังสืบทอดต่อมาจนปัจจุบันนี้ เวลาจะหาอะไรที่เกี่ยวกับศิลปะจะต้องมีช่างลำพูนหรือทริภูมิขันธ์เข้าไปมีบทบาทเสมอ คู่ตัวอย่างได้จากการสร้างเจดีย์วัดอาทิตันแก้ว ศิลปแบบโยนกเชียงแสนที่ได้แบบอย่างไปจากพระ-

เจดีย์จามเทวี สุวรรณเจดีย์ และ รัตนเจดีย์ในวัดจามเทวี จังหวัดลำพูน เป็นต้น
 ว่าตามการศึกษาของนักโบราณคดี อาณาจักรโยนกนาครินทร์ อาณาจักร
 เงินยาง อาณาจักรพะเยาในระยะต้น ยังไม่ปรากฏลักษณะศิลปะเด่นชัดนัก แม้แก่พระ
 พุทธรูปเชียงแสนปรากฏหลักฐานว่านิยมสร้างสมัยล้านนาไทยรุ่งเรือง ส่วนพระพุทธรูป
 หินทรายนั้นเริ่มปรากฏในสมัยพ่อขุนจอมธรรม เป็นต้นมาถึงสมัยพระยาเงี้ยวเมืองซึ่งเป็น
 สมัยรุ่งเรืองของอาณาจักรพะเยา ก็บังเกิดศิลปะต่าง ๆ อันเป็นฝีมือของสกุลช่างพะเยา
 หลายประการ

มณี พยอมยงค์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 ได้สรุปเรื่องราวเกี่ยวแก่ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมทางภาคเหนือเอาไว้ ความว่า
 การที่อาณาจักรล้านนาปรากฏร่องรอยของอาณาจักรหลายอาณาจักรนั้นเป็นผลดีในด้านการ
 สืบสายอารยธรรมจากอาณาจักรหนึ่งไปสู่อาณาจักรหนึ่งความสำคัญไม่ยากจน คั้งนั้นไม่น่าจะ
 เป็นการถูกต้องที่จะกล่าวสรุปว่า ศิลปวัฒนธรรมสิ่งนี้สิ่งนั้นเป็นของเมืองนั้นเมืองนี้ เพราะ
 ศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน บางที่เป็นกันกำเนิดแก่กลับไปเจริญรุ่งเรือง
 ในอีกที่หนึ่ง ซ้อนขึ้นอยู่กับการทำนุบำรุงส่งเสริมอุปถัมภ์ค้ำจุนของผู้มีอำนาจในการปกครอง
 ย่อมสร้างงานและสร้างกำลังใจแก่ผู้เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะศิลปะใน
 ภาคเหนือของไทยเจริญสูงสุดนับแต่สมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน กษัตริย์ในราชวงศ์มังราย
 จนถึงสมัยพระเจ้าติโลกราช กวีอย่างได้แก่ พระพุทธรูปที่สวยงามหลายองค์
 เช่น พระสิขสงข์ (ท้อ - เงินล้าน) วัดสวนตาล จังหวัดน่าน สร้างสมัยพระเจ้าติโลกราช
 พระเจ้าล้านทอง อำเภอสว่าง จังหวัดเชียงใหม่ สร้างสมัยหมื่นเมืองพร้าว ตรง
 กับรัชกาลพระเจ้าติโลกราช เช่นกัน และพระเจ้าแก้วท้อ เป็นศิลปะล้านนาไทยผสมสุโขทัย
 นับว่างามที่สุดในล้านนา ซึ่งปัจจุบันประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดสวนดอก อำเภอมือง
 จังหวัดเชียงใหม่^๖ เป็นต้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่ได้ล้นนั้น ควรได้สนใจประวัติศาสตร์และศาสนาประจำชาตินั้น ๆ ด้วย การศึกษาเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยในภาคเหนือก็เช่นกัน ก่อนที่คนไทยในล้านนาจะรับนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น คนที่อยู่ในดินแดนแถบนี้ได้นับถือศาสนาพราหมณ์อยู่ก่อน เพราะยังปรากฏร่องรอยทางโบราณคดีอยู่มากมาย ด้วยเหตุนี้ศาสนาพราหมณ์ได้มีอิทธิพลต่อการเชื่อถืออย่างแน่นแฟ้นมายาวนาน พิธีกรรมต่าง ๆ ยังปรากฏอยู่ทั้งพิธีหลวงพิธีราษฎร์ปะปนกันอยู่ในพระพุทธศาสนาจนผสมกลมกลืนกันอย่างแยกไม่ออก ร่องรอยของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามามีบทบาทในล้านนาราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 ประชาชนในดินนี้ก็รับเอาอิทธิพลของความเชื่อถือไว้ เช่น พระสงฆ์ภาคเหนือนิยมสวมหมวกที่เรียกว่า "ว่อม" ในยุคหนึ่ง บางแห่งถือว่าการฉันภัตตาหารตอนเย็นไม่ผิดวินัย พอถึงราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 ล้านนาได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์หรือทักษิณิกาย โดยผ่านทางนครศรีธรรมราช ผ่านสุโขทัยสมัยรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งผ่านอาณาจักรสุทาม(มอญ) สู่ทวิญชัยและนครเงินยาง ดังนั้นพระพุทธศาสนาในล้านนาไทยจึงมีลักษณะปะปนกัน แต่ก็ได้นับถือกันมาจนถึงปัจจุบัน กิจกรรมพระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะหลังจากที่พ่อขุนมิ่งรายยัดได้เมืองทวิญชัยและสถาปนาอาณาจักรล้านนาโดยสร้างนครสิงค(เชียงใหม่) เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรประมาณ พ.ศ. 1839

อิทธิพลพระพุทธศาสนาในล้านนาไทยได้ก่อให้เกิดศิลปวัฒนธรรมเกือบทุกสาขา ได้แก่ สถาปัตยกรรม แสดงให้เห็นเข้าศิลปะดั้งเดิมอย่างเจดีย์ทรงลังกา ทรงพุทธทศมาส ส่วนโบสถ์ วิหาร กำแพง ก็มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของไทยล้านนาโดยเฉพาะ

จิตรกรรม มีภาพฝาผนังโบสถ์วิหารปรากฏอยู่หลายแห่ง เช่น ในวิหารวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ภาพสังข์ทองและเวงสันครบนผนังวิหารลายคำวัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ประติมากรรมและปฏิมากรรม การปั้น การแกะสลักต่าง ๆ เช่นแกะสลักไม้ เป็นต้น ได้ทำกันคิดต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนพระพุทธรูปนั้นมีลักษณะเฉพาะเริ่มมาตั้งแต่ ทวาราวดี-ทริภุชชัย เชียงแสน-ล้านนาไทย เชียงแสน-สุโขทัย เป็นต้น

ดนตรี-นาฏศิลป์ ปรากฏในพิธีกรรมทั้งของทางศาสนาทั้งของหลวงและราษฎร์ เช่น เครื่องแห่คนตรี กลองปี่มั่ง (กลองเต่งตึง) เครื่องประโคมแบบมอญโบราณซึ่งยัง ใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบัน กลองแฉวงหรือกลองกิ่งโอง ไม้แห่ประโคมในโอกาสงานฉลองและ ใช้คนกริประกอบกร่ายรำ ฟ้อนเทียน (ฟ้อนเป็นพุทธบูชา) การร่อนน้ำคำหัวในประเพณีวัน สงกรานต์ เป็นต้น

ภาษาและวรรณกรรม ภาษาของคนไทยในภาคเหนือยังปรากฏร่องรอยภาษาไทย โบราณอยู่มาก ตรวจสอบได้จากหลักฐานศิลาจารึกและเอกสารโบราณที่ยังหลงเหลืออยู่มาก มายในขณะนี้ ตัวอักษรที่ใช้บันทึกวรรณกรรมมีทั้ง ตัวไทยวนซึ่งวิวัฒนาการจากอักษรมอญ- ลม่า นิยมใช้บันทึกวรรณกรรมทางศาสนา ส่วนตัวอักษรไทยนี้เองหรือตัวอักษรฝักขามอันพัฒนามา ไปจากตัวอักษรสมัยสุโขทัยรัชกาลพระมหาธรรมราชาธิไท นิยมบันทึกเรื่องราวคติโลก ตัวอย่าง วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ๆ เช่น ทำนานมูลศาสนา นิทานมาติปกรณ เป็นต้น วรรณกรรมทางโลกที่เด่นทั่ว ๆ ไปรู้จักกันแพร่หลาย เช่น มังรายศาสตร์ ซึ่งเป็นคัมภีร์หมาย ใช้ปกครองบ้านเมืองในสมัยราชวงศ์มังราย โสลงนิราศทริภุชชัย อันมีอิทธิพลต่อการแต่ง โสลงสี่ท่งของภาคเหนือและภาคกลาง เป็นต้น

ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้าน ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้านมีอิทธิพลมาจากความ เชื่อทางศาสนา อันได้แก่การนับถือบรรพบุรุษแบบไทยโบราณ ความเชื่อในศศิพราหมณ์ และ ความเชื่อปรัชญาแบบพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับคนไทยในภาคอื่น ๆ ความเชื่อถือในบรรพ- บุรุษ เกิดประเพณีการเช่นไหว้ "ปู่แดน ย่าแดน" จึงมีการสังเอยหรือเทียนซึ่งหมายถึงฟ้า หรือเทวดาอันอยู่ในสวรรค์ชั้นฟ้า คือ วิญญาณของบรรพบุรุษอันอาจมีอำนาจบันดาลให้ลูกหลาน เกิดเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา หากมีการสังเวยก็จะให้อภัย หากไม่ให้อภัย ก็อาจมีอันเป็นไปถึงตาย พิธีขึ้นห่าท่ง 4 ในโอกาสที่จะประกอบพิธีมงคลทุก ๆ อย่าง

งานปอยหลวง(งานฉลองสมโภช) งานปอยน้อย(อุปสมบท) การปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ฯลฯ จะมีพิธีกรรมบูชาท้าวจุลโลกบาลหรือท้าวทั้ง 4 ซึ่งมักจะทำก่อนเริ่มงาน ของที่บูชา ได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร หมาก พลู กลัยอ้อย ธงเล็ก ธงใหญ่ สาคูใหม่ หม้อใหม่ ชันคอก(พานคอกไม้รูปเทียน) ถ้วย ช้อน ไม้ค้ำ(สำหรับไว้ค้ำพาน) และมีการปล่อยสัตว์ เช่น ปลา กุ้ง หอย รายละเอียดการประกอบพิธีมีสิ่งที่น่าสนใจ่าศึกษามาก⁴

ประเพณีพิธีกรรมอันเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ เช่น การส่งเคราะห์ซึ่งเป็นพิธีไสยศาสตร์อย่างหนึ่งของไทยล้านนา การส่งเคราะห์ก็คือการเสาะเคราะห์ด้วยการ เช่นสรวงบูชาเพื่อชงคักปักเป่าไฟยกยักแก้มผู้เจ็บไข้ได้ป่วย หรือประสมเคราะห์ร้ายให้เบาบางลงไป การส่งเคราะห์มีหลายอย่าง เช่น การส่งเคราะห์พารา ส่งแดน ส่งท้าวทั้ง 4 ส่งมีกะยักซ์ เป็นต้น การ "ส่ง" ในแต่ละพิธีก็คล้าย ๆ กัน ต้องเตรียมเครื่องเช่น มีการยกครู(กั้งขัน)ให้ผู้เป็นครูอาจารย์ ครูอาจารย์ก็จะประกอบพิธีให้

การรณรงค์ทำหัวในพิธีสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ของภาคเหนือ คือตั้งแต่วันที่ 15 เมษายน ของทุกปี เรียกว่าวัน สังขารส่อง(อายุส่องหรือผ่านไป) วันนี้จะมีการรณรงค์หัวแสดงความคารวะผู้หลักผู้ใหญ่กัน ส่วนหนุ่มสาวจะพากันไปวัดเพื่อสร้างบุญกุศล ส่วนคามบ้านจะเล่นสนุกด้วยการสาคูก้าน้ำสงกรานต์กัน

ทิวอย่างประเพณีอันมีผลมาจากพระพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณีการไหว้พระธาตุ ปีเกิด โดยปรกติชาวเหนือจะไปไหว้พระธาตุประจำปีเกิดของตนในวันเพ็ญเดือน ๘ (ตรงกับเดือนหกไทยภาคกลาง) การไหว้พระธาตุประจำปีเกิดถือกันว่าก่อให้เกิดมงคล อายุมันขวัญ ยืนและมีอานิสต์ เช่น คนเกิดปีชวค ไหว้พระธาตุจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ คนเกิดปีเถาะ ไหว้พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน คนเกิดปีระกาไหว้พระธาตุหริภุชชัย จังหวัดลำพูน เป็นต้น

ในราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 ล้านนาไทยได้รับเอาศาสนาอิสลามเข้ามาจากพ่อค้าอาหรับที่เข้ามาค้าขาย และชาวจีนในมณฑลยูนนานที่นับถือศาสนาอิสลามได้อพยพเข้ามาใน

ในล้านนา ชาวเหนือบางส่วนจึงได้รับนับถือศาสนาอิสลามและต่อมาปรากฏหลักฐานการสร้างสุเหร่าและบ้านเรือน พวกคิงกล่าวจึงมีศิลปะแบบอิสลามปะปนอยู่น้อย อีกศาสนาหนึ่งคือคริสต์ศาสนาได้เผยแพร่เข้าไปพร้อมกับความเจริญทางการศึกษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ นับแต่สมัยเจ้าผู้ครองนครช่วงบ้านโกสินทร์ก่อนกัน หมอสอนศาสนาได้เข้าไปสอนศาสนาและเผยแพร่วิทยาการ จึงเกิดสถานศึกษา โรงพยาบาล เกิดโบสถ์คริสต์ และสิ่งก่อสร้างซึ่งเป็นรูปแบบของชาวตะวันตก

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ได้ชี้ชัดถึงศิลปวัฒนธรรมสำคัญที่เข้าไปผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวล้านนาในช่วง 200 ปี คือระหว่าง พ.ศ. 2101 นับแต่สมัยพระเจ้าเมกุฎสูทชิงศักดิ์ เป็นต้นมา หม่อมอำนาจเหนือล้านนา ในเวลาดังกล่าวสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กษัตริย์สมัยอยุธยาได้เข้าไปมีอำนาจเหนือเมืองเชียงใหม่ แต่ก็ เป็นเพียงระยะเวลาสั้น ๆ จึงไม่มีผลในทางศิลปวัฒนธรรมมากนัก ศิลปวัฒนธรรมของหม่อมมีบทบาทต่อล้านนาโดยเฉพาะในค่านสถาปัตยกรรม จะเห็นได้จากวัดควอวรามที่ปรากฏในภาคเหนือหลายวัด ศิลปะการสร้างนักรชั้นอย่างมอญ-พม่ามีอยู่ทั่วไป เช่นที่วัดพระธาตุคอกยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ในขณะที่หม่อมอำนาจปกครองล้านนาอยู่ประมาณ 200 ปี นั้น ศิลปวัฒนธรรมทางภาคเหนือเสื่อมทรามลงเป็นอันมาก จนกระทั่งพระยาเจ้าบ้านและเจ้ากาวิละซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและเจ้าพระยาจักรีได้รวบรวมกำลังต่อสู้ก่อกำจัดและขับไล่พม่าออกไปได้ใน พ.ศ. 2317 จึงได้มีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รวมอาณาจักรล้านนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชอาณาจักรไทย

ศิลปวัฒนธรรมในภาคกลาง

นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการส่วนมากยอมรับว่ากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของประเทศไทยที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมอันรุ่งเรือง ทั้งนี้

เพราะมีหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอ้างอิงอยู่ กรุงสุโขทัยเป็นศูนย์กลางของ ศิลปวัฒนธรรมในภาคกลางอย่างน้อยก็ราวตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 18 และที่แน่ชัดคือ พ.ศ. 1826 พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงคิดแบบตัวอักษรไทยอันเป็นต้นแบบที่เราใช้ กันอยู่จนทุกวันนี้ พระองค์โปรดให้ช่างจารึกในหลักศิลา พ.ศ. 1835 จากศิลาจารึกหลัก ที่ 1 ทำให้อนุชนได้ทราบความเป็นมาของบ้านเมืองและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยใน สมัยนั้นว่าอยู่กันอย่างสันติสุข มีลัทธิการปกครองแบบพ่อปกครองลูก สุโขทัยเป็นเมืองค้าเสรี และมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล หางค่านเหนือจกอาณาเขตกองอาณาจักรล้านนา ทางภาค ใต้สุดเขตแดนแหลมมลายู เป็นต้น กิจกรรมพระพุทธศาสนาถึงกว้างขวางรุ่งเรืองมาก จนถึง สมัยพระมหาธรรมราชาลิไท พระสุมนเดระได้เป็นสมณทูตนำพระพุทธศาสนาและตัวอักษร ไทยในสมัยของพระองค์ขึ้นไปเผยแพร่ในล้านนา ราว พ.ศ. 1912-1913 ดังปรากฏหลักฐานศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูนทุกวันนี้ เราอาจถือได้ว่าความเจริญทางด้านศิลป วัฒนธรรมไทยในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นแบบของศิลปวัฒนธรรมไทยในสมัยอยุธยา กรุงธน บურიและกรุงรัตนโกสินทร์คราบบจนถึงปัจจุบันนี้

แบบอย่างของศิลปวัฒนธรรมไทยสุโขทัยมีอะไรบ้าง

สถาปัตยกรรม แสดงให้เห็นเค้าศิลปดั้งเดิมอย่างเจดีย์ทรงลังกา คูหลักรัฐาน ได้จากเจดีย์วัดช้างล้อม เมืองศรีสัชนาลัยที่ข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ระบุว่าพ่อขุนราม คำแหงมหาราชทรงสร้าง ส่วนสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัยปรากฏอยู่มากมายในอุทยานแห่ง ประวัติศาสตร์เมืองสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัยและเมืองกำแพงเพชร โดยเฉพาะเจดีย์ทรง พุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวตูม วัดมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัยเก่า เจดีย์วัดเจ็ดยอก เมือง ศรีสัชนาลัย เป็นต้น

จิตรกรรม จิตรกรรมที่เก่าแก่ปรากฏอยู่ที่กำแพงวัดศรีชุมในเมืองสุโขทัยเก่า

เป็นรูปพระชาติต่าง ๆ ของพระโพธิสัตว์ มีตัวอักษรสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทจารึกข้อความ คำบรรยายไว้หลายตอนด้วยกัน ภาพดังกล่าวเป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัติจิตรกรรมและ ประวัติสังคมของยุคก่อนอยุธยา ชนบุรี ลงมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์

ประติมากรรมและปฏิมากรรม งานประติมากรรมและปฏิมากรรมของยุคสุโขทัยปรากฏ หลักฐานอยู่มากมาย โดยเฉพาะพุทธศิลป์สุโขทัยนั้นนับว่าเยี่ยมยอดเป็นแบบอย่างของพุทธศิลป์ ไทยใ้ทุกยุค ที่สำคัญคือพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์หุ้มด้วยทองคำ ประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสร้างในสมัยพระมหา ธรรมราชาที่ 1 (พระยาสิทธิ) นับถือกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดในเมือง ไทย และเป็นมิ่งขวัญของชาวเมืองพิษณุโลกอันทำให้เกิดความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของ คน ๆ ต่อมาได้มีการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งใหม่เพื่อรับสิ่งสมงานประติมากรรม และปฏิมากรรมของยุคสุโขทัยไว้มากมาย คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ "สุวรรณนายก" ที่ อ. สุวรรณโลก จ. สุโขทัย ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จ พระราชดำเนินทรงเปิดเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2527 หลักฐานโบราณวัตถุที่ปรากฏมากมายคือ เครื่องปั้นดินเผาที่ไ้จากเมืองสุวรรณโลกและเขตใกล้เคียง รวมทั้งพระพุทธรูปสุโขทัยปาง ต่าง ๆ อันสวยงาม

ดนตรี-นาฏศิลป์ ดนตรี-นาฏศิลป์สุโขทัยปรากฏจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงตอนหนึ่ง ว่า "คัมภีร์คอง ค้วยเสียงพาทย์เสียงพิณ เสียงเลื่อนเสียงขับ ไครจกมักเล่น เล่น ไครจก มักหัว หัว ไครจกมักเลื่อน เลื่อน"⁵ หมายความว่ามีการใช้ประโคมกลอง การเล่นดนตรีและ การขับร้องรวมถึงการละเล่นต่าง ๆ (ในการเผาเทียนเล่นไฟ) ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่าง หนาแน่นและมีความสุขสบายในถิ่นฐานเดียวกันนั้น เรื่องดนตรี-นาฏศิลป์มีปรากฏชัดในสมัย กรุงศรีอยุธยา นับแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ "หกท่มเบิกเสภาดนตรี" นอกจาก การละเล่นของหลวง เช่น การเชิดหนังใหญ่ ละครใน การเห่เรือในชบวนพยุหยาตราสมัย กรุงศรีอยุธยาตอนปลายแล้ว การละเล่นของชาวบ้านที่เป็นที่กล่าวขานกันมาก ได้แก่ ละคร

นอกจากนี้นักแสดงเป็นชายล้วน ๆ มีเครื่องปั้นพหุเครื่อง 5⁶ ทำเพลงประกอบ เนื้อเรื่องแสดงเกี่ยวกับนิทานพื้นเมือง เช่น เรื่อง คาวี ไชยเชษฐ์ ฯลฯ ศิลปินกล่าวได้คกทอดมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและได้รับการฟื้นฟู ถึงกับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกไว้พระองค์ละหลายเรื่องเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาจนทุกวันนี้

ศิลปดนตรีและการละเล่นของคนไทยในภาคกลางคงจะมีหลายอย่างเพราะยังคกทอดมาถึงปัจจุบันและได้รับการฟื้นฟู เช่น เพลง(ร้อง)เรือ ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพลงเกี่ยวข้าว ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ เพลงอีแซว(ต้นเค้าของเพลงลำตัด) ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี เพลงสงพ่าง ในเขตจังหวัดราชบุรี เพลงหวงมาลัย ในเขตจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ศิลปะการละเล่นดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในสายเลือดของชาวบ้านภาคกลางและวิวัฒนาการมาโดยลำดับ ก่อให้เกิดความรักถิ่นฐานบ้านเกิด การละเล่นเหล่านั้นเกิดขึ้นจากอิทธิพลการประกอบอาชีพ สิ่งแวดล้อม และ อิทธิพลทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เพราะการละเล่นดังกล่าวจะมีปรากฏในเทศกาลสำคัญและการประกอบประเพณีต่าง ๆ ในวันสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เช่น การละเล่นกลองยาวซึ่งมีกลองขนาดใหญ่แฉวง ๆ จังหวัดกาญจนบุรี กลองขนาดกลางแฉวง ๆ จังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานี กลองยาวขนาดเล็กแฉวง ๆ จังหวัดเพชรบุรี กลองยาวมีส่วนสำคัญในการประกอบพิธีทางศาสนาเช่นในงานบวชนาค โคนจุก การแห่นางแมว สงกรานต์ เป็นต้น นอกเหนือจากนี้ก็ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการละเล่นยามพักผ่อนหย่อนใจจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวชนบทภาคกลางโดยทั่ว ๆ ไป

ภาษาและวรรณกรรม ภาษาของคนไทยในภาคกลางแม้ว่าจะมีสำเนียงแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็สามารถใช้คิกท้อสื่อสารกันเป็นที่เข้าใจ โดยเฉพาะภาษาเมืองหลวง นับแต่ภาษาไทยอยุธยา รัตนบุรี และรัตนโกสินทร์หรือภาษาไทยกรุงเทพฯ หรือภาษาบางกอกซึ่งต่อมาทางราชการกำหนดให้เป็นภาษามาตรฐานหรือภาษาที่ใช้ในการคิกท้อราชการและใช้ในโรงเรียนโดยทั่วไป ภาษาไทยมาตรฐานที่วันนี้ได้ใช้บันทึกวรรณกรรมสำคัญของชาติคกทอดมาทั้งทางคคิธรรมและคคิโลก

มีทั้งภาษาร้อยกรอง กาพย์ กลอน โคลง(ร่าย) ฉันท์ นับแต่เรื่อง ลิลิตโองการแช่งน้ำ ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตพระลอ มหาชาติคำหลวง กำศรวลศรีปราชญ์ สมุทโฆษคำฉันท์ แบบเรียนภาษาไทยจินตคณิต กาพย์เห่เรือเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร บทละครในและบทละครนอก ต่าง ๆ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน กลอนนิราศต่าง ๆ ของสุนทรภู่ ฯลฯ ตลอดจนในปัจจุบันที่ยังนิยมแต่งกันอยู่อันเรียกว่าร้อยกรองร่วมสมัย ส่วนวรรณกรรมที่บันทึกด้วยภาษาร้อยแก้วนับแต่พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา กฎหมายตราสามดวง คำรับพิชัยยุทธ คำรายา คำราสามุนไพรร่าง ๆ ข้อความที่เป็นบันทึกแบบสารคดี เช่น สารสนสมเด็จ พระราชนิพนธ์ไกลบ้าน ฯลฯ รูปแบบของภาษาและวรรณกรรมภาคกลางปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกนับแต่สมัยรัชกาลที่ 4-5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงมีความเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและเทคนิคกลวิธีในการเขียนได้วิวัฒนาการมาจนทุกวันนี้ ส่วนวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น บทสวดมนต์ต่าง ๆ นิทานชาดก เป็นต้น ถือว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ โบราณจารย์ได้พากันใช้ตัวอักษรขอมมูล(ขอมบรรจง) แต่ใช้อักษรวิธีแบบไทย ๆ เรียกว่าตัวขอมไทย บันทึกลงในใบลานและสมุดไทย เพิ่งหมดความนิยมไปประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา

ประเพณีพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้านไทยภาคกลางมีมากมายหลายประการทั้งที่มีกำเนิดในภาคกลางและที่ได้แบบอย่างมาจากภาคอื่น ๆ ของไทย อันล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลมาจากความเชื่อทางศาสนา อันได้แก่การนับถือบรรพบุรุษแบบไทยสมัยสุโขทัย มีการเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษในงานบุญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา จะมีการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปถึงวิญญาณบุพการี การทรงเจ้าเข้าผีมีมากในหมู่คนไทยภาคกลาง การสร้างศาลเพิงตาและศาลเจ้าต่าง ๆ ปรากฏแพร่หลายทั่วไป นั้นเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อที่ยกย่องปู่ย่าตายายและบรรพบุรุษผู้เป็นวีรบุรุษ เป็นลักษณะวัฒนธรรมผสมแบบไทยและพระพุทธศาสนา แผลงไปด้วยความเชื่อในคหิพราหมณ์อันได้รับถ่ายทอดมายาวนานจากชนชาติมอญและขอมโบราณที่ยังปรากฏร่องรอยของอารยธรรมทางศิลปวัตถุและโบราณสถานในพื้นที่ราบลุ่ม

แม่น้ำเจ้าพระยา ประเพณีพิธีกรรมหลายอย่างได้เป็นมรดกตกทอดและวิวัฒนาการมาถึงปัจจุบัน พิธีกรรมของราชภัฏและหลวงเป็นลักษณะผสมกลมกลืนระหว่างพราหมณ์และพุทธ ประเพณีพิธีกรรมส่วนใหญ่มักเกี่ยวกับการอาชีพเกษตรกรรมและเกี่ยวกับน้ำ นับแต่การแตงนางแมวขอฟัน การสู่ขวัญข้าว พิธีบุญสถาน พิธีกวณกระยาสารท เป็นต้น มีประเพณีพิธีกรรมบางอย่างได้ปรับระดับขึ้นเป็นพิธีหลวงหรือพระราชพิธี เช่น พระราชพิธีแรกนาขวัญและจรกพระนังคัล(นังคัล - ไถ) พระราชพิธีลอยพระประทีป(ลอยกระทง) พิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา หรือพิธีสาบานน้ำ เป็นต้น ประเพณีต่าง ๆ นั้นล้วนรับผ่านราชสำนักแล้วแพร่หลายออกไปสู่ชาวบ้าน เช่น พระราชพิธีโสกันต์หรือประเพณีการโกนจุก ซึ่งในปัจจุบันหมกความนิยมไปแล้ว การนับถือท้าวจตุโลกบาลหรือเทพยดาทั้งสี่ทิศสี่มุมเมืองก็จะมี การบวงสรวงอัญเชิญมาปกป้อง . ในเวลาที่สร้างบ้านสร้างเมือง พระราชพิธีฝังเสาหลักเมืองเพื่อเป็นเคล็ดให้บ้านเมืองอยู่ยั่งยืน มีหลักฐานโบราณวัตถุปรากฏให้เห็นตามเมืองโบราณทั่วราชอาณาจักร พิธีสร้างศาลเพียงตาเพื่อเซ่นไหว้วิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและโดยเฉพาะได้สร้างคุณงามความดีแก่ชาติบ้านเมือง เช่น ศาลเพียงตา "พันท้ายนรสิงห์" ซึ่งอยู่ที่ปากคลองโคกขาม ตำบลโคกขาม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นต้น

ความนิยมในการสร้างศาลเทพารักษ์ไว้บนบานศาลกล่าว ปรากฏตามริมทางเข้าหมู่บ้านต่าง ๆ ในภาคกลางในสมัยอดีตมีมากมาย ศาลเทพารักษ์เหล่านั้นมักเต็มไปด้วยรวงมาลัยและหุ่นละครของผู้ที่มานบนานศาลกล่าว แต่ในปัจจุบันศาลเทพารักษ์ดังกล่าวเหลือน้อยเต็มที เพราะความนิยมนับถือของคนรุ่นใหม่เจือจางลงไปมาก ด้วยเหตุผลความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามา มีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่มากขึ้น ความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลึกลับต่าง ๆ ค่อยหายไป การสร้างศาลพระภูมิประจำบ้านไว้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีทางศาสนายังคงหลงเหลืออยู่บ้างตามชนบททั่วไปในภาคกลาง

แม้ว่าชาวชนบทไทยในภาคกลางจะได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมจากต่างประเทศทุกทิศทาง นับแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา แต่คนไทยก็ได้พยายาม

ปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนและกลมกลืนไปกับศิลปวัฒนธรรมไทยตลอดมา อาจเป็นไปได้ว่า เพราะความบังเอิญรักของพระพุทธศาสนาอยู่ในสายเลือดของคนไทย ในค่านิยมของชนชั้นกษัตริย์ โบสถ์ วิหาร พระเจดีย์หรือสถูปเจดีย์ มีปรากฏให้เห็นทั่วบ้านทั่วเมือง ย่อมเป็นเครื่องล่อม เกลาจิตใจคนไทยไม่ไหวรับสิ่งแปลกใหม่จากภายนอกได้รวดเร็วและง่ายดายเกินไป

ตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ คริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิกได้เข้ามาเผยแพร่ในรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย บาทหลวงชาวฝรั่งเศสได้พยายาม ชักจูงให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเข้ารับคริสตศาสนา แต่ความพยายามดังกล่าวไม่สำเร็จ ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกในสมัยกรุงศรีอยุธยาสิ้นสุดลงหลังจากพระเพทราชาขึ้นครองราชสมบัติ ในสมัยรัตนโกสินทร์ฝรั่งเศสชาติแรกที่เข้ามาติดต่อกับไทย คือ โปรตุเกส ๆ พยายาม ส่งบาทหลวงมาสืบคริสตศาสนาโรมันคาทอลิกและสร้างวัดในเมืองไทย พ.ศ. 2325 แต่ อำนาจทางการ เมืองผู้ชาวฝรั่งเศสไม่ได้ พวกบาทหลวงชาวโปรตุเกสต้องพากันกลับออกไป 7 ฝรั่งเศสอีก 2 ชาติ คือ อังกฤษและอเมริกาที่มีสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยและมีอำนาจทางการเมือง มาก เป็นผลให้ไทยจำต้องรับเอาศิลปวัฒนธรรมเกือบทุก ๆ ด้านมาเป็นแนวทางในการพัฒนา ชาติบ้านเมืองนับแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา และนับวันจะ มากขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าในปัจจุบันศิลปวัฒนธรรมจากประเทศญี่ปุ่นและจีนจะมีบทบาทเข้ามาบ้าง แต่ก็ไม่บังเอิญรักเท่ากับของ 2 ประเทศที่กล่าวมาแล้ว เราจะเห็นได้ชัดจากระบบวิธีการ จัด การศึกษา รูปแบบการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะระบบเงินตรา ไทยผูกพันอยู่กับสกุลเงินดอลลาร์ตลอดมา

ศิลปวัฒนธรรมในภาคอีสาน

อีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาล ประกอบด้วยจังหวัด ใหญ่ 17 จังหวัด มีประชากรประมาณ 1/2 ของประเทศ แต่ในทัศนะของคนภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย มักเข้าใจว่าอีสานเป็นดินแดนแห้งแล้ง ประชากรมักอพยพถิ่นฐานหลังไหลเข้าไปหางานทำในเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร แท้ที่จริงแล้ว อีสานเป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์

ไปค่ายหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นแหล่งอารยธรรมก่อนประวัติศาสตร์ เราอาจถือได้ว่าความเจริญของบรรพบุรุษของเราเริ่มต้นที่ตรงนี้เอง ที่ราบสูงอีสาน(โคราช) ปรากฏร่องรอยของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์มากมาย จากการขุดค้นของนักโบราณคดี พบโครงกระดูก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับและหลักฐานอื่น ๆ เก่าที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งแสดงว่ามีอายุไม่ต่ำกว่า 7,000 ปีมาแล้ว บ้านเชียงนับเป็นแหล่งสาวริคแห่งแรกในโลก นอกจากนี้ยังพบภาพเขียนสีความผนังถ้ำมากมาย โดยเฉพาะบริเวณเทือกเขาภูพานที่พาดผ่านจากทางเหนือผ่านจังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น กาฬสินธุ์ สกลนคร ไปทางทิศตะวันออกจนจรดฝั่งแม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนมและอุบลราชธานี พบมากที่สุดคือที่จังหวัดอุดรธานี ในเขตอำเภอบ้านผือ โนนสังข์ เป็นคัน ภาพเขียนสีดังกล่าวเป็นลายเรขาคณิตง่าย ๆ สิ่งดังกล่าวเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ามีกลุ่มคนตั้งถิ่นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมานานแล้ว ไม่ได้อพยพถิ่นฐานมาจากที่อื่นและมีอารยธรรมเป็นของตนเองด้วย

ในช่วงเวลากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของคนไทยกลุ่มหนึ่งนั้น เราไม่สามารถศึกษาค้นคว้าได้แน่นอนว่าดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเป็นไปอย่างไร ศิลาจารึกหลักที่ 1 กรุงสุโขทัยกล่าวหากถึงดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงว่าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย แต่ไม่ได้กล่าวถึงดินแดนอันเป็นที่ราบสูงโคราชแม้แต่น้อย ครั้นถึงสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทได้ยอมรับว่าฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงนั้นมีอาณาจักรหนึ่งรุ่งเรืองขึ้น คือ "อาณาจักรล้านช้าง" อ้างอิงได้จากศิลาจารึกเขาสุมณภู กรุงสุโขทัย ข้อความจารึกค่านที่ 3 ระบุว่า "...เมืองตะวันออกเฉียง... เิงของพระยาท้าวฟ้างอม...." แสดงว่าอาณาจักรของพระยาฟ้างอม(ฟ้างุ้ม) ได้เป็นปึกแผ่นแล้วเมื่อราว พ.ศ. 1896 อาณาจักรนี้รุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยพระเจ้าสามแสนไทย ราว พ.ศ. 1916 - 1959 กษัตริย์ล้านช้างมีอำนาจปกครองข้ามเขตเข้าไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยจนถึงสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ล้านช้างเชื้อสายเจ้าเมืองเกษแก้วแห่งอาณาจักรล้านนา ซึ่งขึ้นไปปกครองเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2089 - 2091 แต่เมื่อพระเจ้าโพธิ์สาลราชระบิคาสิ้นพระชนม์ลง พี่น้องของพระองค์แก่งแย่งกันแย่งชิงกัน และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงต้องเสด็จ

ไปครองล้านช้างโดยไม่ยอมกลับไปครองเมืองเชียงใหม่อีกเลย ช่วงนี้เองที่ศิลปวัฒนธรรมของล้านนาได้เข้าไปมีบทบาทต่อล้านช้างอย่างมาก พระพุทธศาสนาจากล้านนาซึ่งพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชอัญเชิญพระदेระผู้ใหญ่พร้อมพระคัมภีร์อักษรไทยยวน สิ่งที่สำคัญคือพระองค์ได้อัญเชิญพระแก้วมรกต พระแก้วขาวและพระบาง พระองค์ได้เปลี่ยนชื่อเมืองหลวงเก่าเสียใหม่เป็น "หลวงพระบาง" เพื่อเป็นเกียรติแก่พระพุทธรูปทองคำหรือพระบาง ส่วนพระแก้วมรกตและพระแก้วขาวได้อัญเชิญไปประดิษฐานยังเมืองหลวงใหม่คือกรุงศรีสัตนาคนหุตหรือนครเวียงจันทร์ในสมัยนั้น

อาณาจักรล้านช้างเสื่อมอำนาจลงนับแต่ พ.ศ. 2114 ด้วยอิทธิพลทางการเมืองของพม่า สมัยกษัตริย์บุเรงนอง พม่ายึดได้เมืองเวียงจันทร์และครอบครองอยู่ประมาณ 10 ปี การคุกคามของพม่าทำให้ไทยอยุธยาและล้านช้างร่วมมือกันต่อสู้พม่า เมื่อเหตุการณ์คลี่คลายลงในช่วงปี พ.ศ. 2123 - 2133 อยุธยาได้เข้าคุมอำนาจทางการเมืองของเวียงจันทร์และได้ขับไล่อำนาจของเขมรไปจากดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับแต่รัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นต้นมา ดูเหมือนว่าอาณาจักรล้านช้างจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอยุธยา ในขณะที่ทางเชียงใหม่กำลังเสื่อมโทรมและตกอยู่ใต้อำนาจของพม่าอีกครั้งหนึ่งหลังรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และเป็นระยะเวลายาวนานไม่ต่ำกว่า 200 ปี แม้ว่าอยุธยาจะมีอำนาจเหนือดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะนั้น แต่ก็รักษาอำนาจไว้เพียงเมืองโคราช(ที่ตำบลสูงเนิน) เพราะประวัติศาสตร์ไทยมิได้กล่าวรายละเอียดไว้เลย จนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงมีเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองนครราชสีมาปรากฏ^๕

ในด้านการรับอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น เนื่องจากเส้นทางคมนาคมติดต่อกับอยุธยาไม่สะดวก เนื่องจากมีดงพระยาเย็นขวางกั้นอยู่ ประกอบกับดินแดนแถบนี้ยังมีชนหลายกลุ่มอาศัยอยู่ ได้แก่ เขมร ส่วย และ ข่า เป็นต้น ดังนั้นศิลปวัฒนธรรมของไทยอยุธยาจึงขึ้นมาถึงเพียงดินแดนที่เป็นจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น ชาวไทยในดินแดนภาคอีสานที่ซึ่งอาศัยอยู่หนาแน่นริมฝั่งขวาแม่น้ำโขงจึงรับเอาศิลปวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่าง

จากอาณาจักรล้านช้างอย่างเต็มที่ ศิลปวัฒนธรรมของล้านช้างนั้นก็สืบลายมาจากทางอาณาจักรล้านนา นับแต่สมัยพระเจ้าโพธิสารราชซึ่งเป็นพระราชบุตรเขยของพระเจ้าเชียงใหม่ และเป็นพระปิตาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชก็กล่าวมาข้างต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมของล้านนาจึงยังคงหลงเหลืออยู่แถบริมฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในลักษณะที่ผสมกลมกลืนกับศิลปวัฒนธรรมของล้านช้างและแผ่ขยายมายังดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จารึกตัวอักษรไทยน้อยอันมีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอักษรไทยสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท ยังปรากฏหลักฐานบนแผ่นหินและในคัมภีร์ใบลาน แต่มีจำนวนน้อยกว่าจารึกตัวอักษรธรรมซึ่งวิวัฒนาการมาจากตัวอักษรไทยยวนที่ใช้บันทึกเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาจนทุกวันนี้

อิทธิพลพระพุทธศาสนาในล้านช้างซึ่งสืบลายมาจากล้านนาได้ก่อให้เกิดศิลปวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ ในดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและแผ่ขยายมาสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่

สถาปัตยกรรม วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร ที่ปรากฏตามริมฝั่งแม่น้ำโขง มีลักษณะผสมกลมกลืนระหว่างศิลปะของขอม (เขมร) ไบราวมและของอาณาจักรล้านนาที่ได้รับอิทธิพลมาจากกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะเจดีย์สี่รูปธาตุต่าง ๆ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่น พระธาตุยาคูที่เมืองฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างไปจากเจดีย์พระธาตุอื่น ๆ ในภาคอีสาน คือ เป็นลักษณะเจดีย์สมัยทวารวดีคล้ายที่พบในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่ว ๆ ไป แต่ลวดลายประกอบเจดีย์มีลักษณะค่อนข้างทางศิลปะจีนหรือชุน¹⁰ อีกแห่งหนึ่งที่อายุเก่าแก่ คือ พระธาตุมุเตา จังหวัดสกลนคร เป็นต้นเอกลักษณะของเจดีย์อีสาน คือ มีรูปทรงคูหาสี่เหลี่ยม ลวดลายไม่วิจิตรพิสดาร เช่น เจดีย์ของสุโขทัย และล้านนา ส่วนลักษณะงานสถาปัตยกรรมที่เป็นแบบอย่างเฉพาะในเขตอีสานทักษิณ (อีสานใต้) เห็นได้จากปราสาทหินต่าง ๆ เช่น ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ปราสาทหินพิมาย เป็นต้น ก่อสร้างด้วยศิลาแลง รูปทรงสี่เหลี่ยม มีลวดลายสลักหินสวยงามดังเช่น เทวสถานในศาสนาพราหมณ์นั้นเกิดขึ้นก่อนที่อาณาจักรล้านช้างจะรุ่งเรือง

จิตรกรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีภาพเขียนสียุคก่อนประวัติศาสตร์ปรากฏตามผนังถ้ำมากมาย โดยเฉพาะแถบบริเวณเทือกเขาภูพาน ส่วนภาพจิตรกรรมผนังโบสถ์ที่พ้อหาได้

ส่วนมากก็ไม่ใช่ของโบราณ ไม่วิจิตรพิสดาร เช่นที่พบในภาคกลางและภาคเหนือ

ประติมากรรมและปฏิมากรรม งานประติมากรรมของอีสานมีลักษณะเด่นชัด โดยเฉพาะหินแกะสลักที่ปรากฏตามปราสาทหินต่าง ๆ ซึ่งมักจะไม่พบเห็นในภาคอื่น ๆ ของไทย เช่นบร โคนาคทางชั้นปราสาทหินเขาพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ส่วนงานปฏิมากรรมพบเห็นโดยทั่วไป พระพุทธรูปส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นแบบเฉพาะของล้านช้าง โดยเฉพาะพระพักตร์ไม่สง่างามเช่นของสุโขทัยและล้านนา พระพุทธรูปที่เก่าแก่และมีอิทธิพลศิลปะล้านนาอยู่บ้าง ได้แก่ พระเจ้าองค์คือ วัดน้ำโมง อำเภอบัวบ่อ จังหวัดหนองคาย สันนิษฐานว่าสร้างโดยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์กรุงศรีสัตนาคณหุต ประมาณปี พ.ศ. 2105

ดนตรี - นาฏศิลป์ เครื่องดนตรีที่เก่าแก่มากกว่า 2,000 ปี และมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสานมากที่สุด ได้แก่ แคน ซึ่งนอกจากจะใช้ประอบในการละเล่นต่าง ๆ เช่น หมอลำทุกประเภทแล้ว ชาวอีสานใช้แคนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เช่น ในพิธีรักษาคนป่วย เรียก "หมอลำส่อง" พิธีบุญบั้งไฟที่รู้จักกันแพร่หลายทั่วไป นอกจากจะเป็นพิธีขอฝนแล้วยังเป็นการทดสอบคนป็นไว้ใช้ในยามสงครามอีกด้วย กลองยาวแบบอีสานมีแบบเฉพาะคือลูกใหญ่ เรียกกลองกันโล่ง ใช้ศิลปะการตีแบบเป็คมือหรือเป็คจังหวะอย่างเดียว ยกเว้นกลองยาวแบบผู้ไทย(ภูไท)มีรูปร่างคล้าย ๆ กลองยาวของภาคกลางและศิลปะการตีมีทั้งปึกและเป็คจังหวะเช่นเดียวกัน เครื่องดนตรีอื่น ๆ ได้แก่ พิณ(ซุง)มีลักษณะคล้ายกับของภาคเหนือ ส่วนซอ นั้นน่าจะเป็นของที่ไปจากภาคกลาง ศิลปะการฟ้อนรำของภาคอีสานมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของไทยแบบโบราณ เรียก "เอ็ง" ไม่นิยมการจับมือแบบภาคกลาง ลีลารวดเร็ว ร่าร้อน แตกต่างจากการร่ายรำของคนไทยที่พูดภาษาเขมรในเขตอีสานทักษิณที่ยิ่งคล้าย ๆ ของคนไทยในภาคกลาง การละเล่นที่ขึ้นชื่อลือชาในหมู่คนไทยอีสาน คือ หมอลำ มีคนนิยมมากกว่าเจริ่งและกันตรึมของเขมร สำหรับเพลงโคราชแม้ว่าจะได้รับความนิยมมากในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียงก็มีลักษณะใกล้เคียงไปทางเพลงร้องเรือของชาวไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นับว่าไม่ใช่ลักษณะเฉพาะของสิงป็นอีสาน

ภาษาและวรรณกรรม ไท้กล่าวมาแล้วแต่ก่อนกันว่า พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายมาจากล้านนาสู่ล้านช้างนับแต่สมัยพระเจ้าโพธิสาลราชและรุ่งเรืองในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ครั้นนั้นพระเถระผู้ใหญ่จากล้านนาได้นำคัมภีร์พระพุทธศาสนาถึงกวางค์ขึ้นไปประดิษฐานในอาณาจักรล้านช้าง คัมภีร์พระไตรปิฎกเหล่านั้นจารึกใบลานด้วยตัวอักษรไทยยวน (ธรรมล้านนา) ภาษาบาลี ทั้งนี้ตัวอักษรไทยยวนจึงเริ่มแพร่หลายในล้านช้างนับแต่บัดนั้นมาและได้วิวัฒนาการเป็นอักษรธรรมล้านช้าง นิยมใช้บันทึกคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ต่อมาคงแพร่หลายเข้าไปในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสมัยพระเจ้าโพธิสาลราชขึ้นสู่พระพุทธศาสนา จึงได้เกิดเอกสารใบลานมากมาย และมักเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ซึ่งมีชื่อซ้ำ ๆ กับทางภาคเหนือ เช่น เรื่อง ท้าวกำกาคำ เรื่องท้าวสีหน(สุรน) เรื่องลันทอง(ทางเหนือเรียกชีวทาลันคำ) จำปาสีกัน เป็นต้น¹¹

ส่วนตัวอักษรไทยน้อยซึ่งวิวัฒนาการไปจากอักษรไทยสุโขทัยและน่าจะจะเป็นในสมัยที่สุโขทัยมีอำนาจทางการเมืองเหนือล้านช้าง สุโขทัยคงได้ส่งสมณทูตโดยผ่านอาณาจักรล้านนาไปวางรากฐานพระพุทธศาสนาถึงกวางค์ในดินแดนดังกล่าว แต่ที่พอจะยืนยันโดยหลักฐานเอกสาร ได้ก็คือ มีศิลาจารึกตัวอักษรไทยน้อยที่วัดแคนเมือง จังหวัดหนองคาย พ.ศ. 2073 เก่าแก่ที่สุดในภาคอีสาน ส่วนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาวเก่ากว่านี้เสียอีก คือ จารึกตัวอักษรไทยน้อยที่บ้านสังคะโลก พ.ศ. 2070 ตัวอักษรชนิดนี้ในลาวเรียก "อักษรลาว" และใช้มาจนทุกวันนี้¹²

แม้ว่าชาวไทยในภาคอีสานส่วนใหญ่จะมีภาษาพูดใกล้เคียงกับภาษาลาวในล้านช้าง วงศ์ศัพท์มีลักษณะเฉพาะตัว ด้อยค่าที่เป็นภาษาราชการยังคงหลงเหลืออยู่มากมายเช่นภาคเหนือและภาคใต้ของไทย และในปัจจุบันภาษาไทยภาคกลางได้เข้าไปมีบทบาททำให้ด้อยค่าภาษาเก่า ๆ ของอีสานเริ่มเสื่อมสูญไปพร้อม ๆ กับตัวอักษรไทยน้อยและอักษรธรรมซึ่งนับวันจะมีผู้อ่านออกเขียนได้น้อยลงไปทุก ๆ ที่ กระนั้นก็ดีประชากรที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไปในภาคอีสานก็ยังเป็นผู้รับรู้เรื่องราวของอีสานในอดีตเกี่ยวกับคำบอกเล่าด้วยปาก(วรรณกรรมมุขปาฐะ) ได้แก่นิทานพื้นบ้าน ภาษีกาพย์สอนที่เรียกว่า "มธุรา" อันมีสำนวนโวหารกินใจ ส่วนวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรก็ยังพอมีผู้อ่านได้ ที่เป็นคำสอนและนิทานระคก เช่น เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย เสียวสวาท(เงลิยวาลาค)

เป็นต้น วรรณกรรมที่บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เช่นเรื่อง ขุนบุญสม(ขุนบรม) ท้าว
ผู้ท้าวเจือง พันเวียง(ประวัติเวียงจันทร์) เป็นต้น แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าวรรณกรรมของ
อีสานมักไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือผู้เรียบเรียง จึงเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการศึกษาค้นคว้าวิจัย

ประเพณีพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน ประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นอีสานโดยทั่วไปเกิดจาก
ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ปะปนกับพระพุทธศาสนา ประกอบกับสภาพภูมิอากาศแห้งแล้ง ทำให้
ชาวอีสานสิ้นใจขมก้น้อย ขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน เชื่อเรื่องผีสังนางไม้และโศก
กลาง เมื่อจะประกอบพิธีอะไรจึงมีเรื่องตั้งกล่าวแหกอยู่ด้วยเสมอ โดยเฉพาะคนอีสานมีลักษณะ
ไว้อใจคนง่าย หูเบา ถือโศกกลาง ชื่อสัจย์ สุภาพและไม่เคียดงสา จึงเป็นหนทางที่ผู้คิดขบถต่อต้าน
กันอ้างตนเป็นผู้วิเศษเอาธรรมนิยมและความเชื่อถือเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาใช้ชาว
บ้านเข้าเป็นสมัรพรคพวกฝ่ายตน เช่นการเกิดขบถมีภูภาคอีสาน พ.ศ. 2445 เป็นต้น
ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ในภาคอีสาน ได้แก่ การทำบุญพระเวส(เทศน์มหาชาติ) ซึ่งนิยมทำใน
เดือนสี่ โดยความเชื่อที่ว่าจะได้ไปเกิดในศาสนาพระเวสหรืออาริยมตไตรย ประเพณีลงผีฟ้า เดือน
ห้า มีการอัญเชิญผีฟ้าลงมาสืบนางเทียม(หญิงที่สมมุติขึ้น) เพื่อได้ถามหรือให้พยากรณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับ
ผีฟ้า เกี่ยวกับความทุกข์สุขที่จะเกิดในบ้านเมือง ประเพณีบุญบั้งไฟ เดือนหก เพื่อเกื้อหนุนระ
ยาแดน(เทวดา) ได้บรรดาศกย่นตกลงมาอ่านววยความสะดวกในการเพาะปลูก บางท่านเชื่อว่าเป็น
การสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุจากอินเดียในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เรื่องผีสังนางไม้มีถิ่นคนอีสานเชื่อถือกันมาก โดยเฉพาะนิบรพบุรุษ จึงเกิดประเพณีสร้าง
ศาลคาปู่(คอนปู่กา) ไว้ท้ายหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อให้ช่วยปกป้องคุ้มภัยลูกหลาน ในบริเวณที่สร้างศาล
คาปู่มักปลูกไม้ยืนต้นหรือสงวนต้นไม้ใหญ่เอาไว้ ในปัจจุบันยังมีหลงเหลือความชนบทหลายแห่ง นับ
ว่าเป็นวิถีอนุรักษณ์ธรรมชาติอย่างหนึ่ง ประเพณีผูกแขนสาบานคนเป็นเพื่อนกันเรียก "ผูกเสี่ยว"
ได้รับการฟื้นฟูเป็นประเพณีประจำปีที่จังหวัดขอนแก่น นอกจากนั้นยังมีพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาว
บ้านอีกมากมาย เช่น พิธีบุญข้าวเจ้า ประเพณีกินทอง(แก่งงาน)ซึ่งก็คล้าย ๆ กับชาวไทยในภาคอื่น
พิธีบุญ "งันเขื่อนตี" หรือพิธีศพฝั่งทางอีสานมักเผาศพก่อนแล้วรวมวงศาคณาญาติทำบุญกระดูกเป็น
งานใหญ่ภายหลัง เป็นต้น ว่ากันที่จริงชาวภาคอีสานยังคงรักษาขนบธรรมเนียมแบบไทย บราห

ไว้ได้มาก พิธีบุญมีตลอดระยะเวลา 12 เดือน เช่นเดียวกับทางภาคเหนือของไทย เรียกว่า
ฮักสิบสอง(จารีต 12 เดือน)

ถึงอย่างไรก็ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสานไม่ค่อยเอื้ออำนวยในการทำมาหากิน
แต่ชาวอีสานก็มีความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนของตน หลังจากที่อยู่ไปทำมาหากินที่อื่น
จนมีฐานะพอสมควรแล้วก็จะกลับไปใช้ชีวิตที่นั่นปลายในถิ่นฐานของตน ๆ ข้อดีอีกประการหนึ่งคือ
ศิลปวัฒนธรรมในภาคอีสานยังคงสภาพที่บรรพบุรุษถ่ายทอดไว้ให้ได้อย่างมาก เพราะว่าชาวอีสาน
มีความเป็นชาตินิยม ประกอบกับว่าศิลปวัฒนธรรมของต่างชาติไม่ค่อยมีโอกาสดำเนินเข้าไปใน
อีสานได้ง่ายนัก อย่างดีก็เพียงรับเอาศิลปวัฒนธรรมภาคกลางอันได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบ
ที่ดีแล้วไปใช้ ประเพณีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ เช่นการแห่เทียนพรรษาชาวอีสานก็ได้พัฒนาจน
เป็นพระเพณีสำคัญและยิ่งใหญ่อันหนึ่งดังเช่นที่จังหวัดอุบลราชธานีจัดเป็นเทศกาลสำคัญของจังหวัด
ทุกปี ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่อีสานได้รับไปจากภาคอื่น ๆ ล้วนได้ปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพ
ความเป็นอยู่ของชาวอีสานทั้งสิ้น เช่นการขึ้นบ้านใหม่ การบวชนาคซึ่งแต่เดิมอีสานนิยมบวชลูก
แก้ว(บวชเณร) เช่นทางภาคเหนือก็ได้หันมานิยมการบวชพระแบบภาคกลาง เป็นต้น

ศิลปวัฒนธรรมในภาคใต้

ดินแดนภาคใต้ของไทยในปัจจุบันอดีตเคยเป็นแหล่งที่มีความรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรม
ปรากฏร่องรอยหลักฐานประวัติศาสตร์และโบราณคดี ดินแดนแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันในนาม "อาณาจักร
ศรีวิชัย" ชาวบ้านทั่วไปมักเรียกภาคใต้ว่า "บักซ์ใต้" ภาคใต้เป็นผืนแผ่นดินแคบ ๆ
มีรูปร่างเหมือนค้ำขวาน ในขณะที่ภาคอื่น ๆ ประกอบกันเป็นค้ำขวาน ภาคใต้มีลักษณะเฉพาะ
ของตัวเองทั้งทางภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และไม่ค่อยต่อเนื่องกับของภาคอื่น ๆ ใน
ประเทศไทย ปัจจุบันประกอบด้วยจังหวัดใหญ่น้อย 14 จังหวัด ดินแดนภาคใต้ล้อมรอบด้วย
ฝั่งทะเล ด้านตะวันออกคืออ่าวไทย ริมฝั่งเป็นหาดทรายยาวและเป็นเนินหลายแห่งล้วนสวยงาม
ส่วนด้านตะวันตกก็มีลักษณะเว้า ๆ แหว่ง ๆ ประกอบด้วยป่าไม้โกงกาง ภาคใต้มีอากาศชุ่มชื้น
ฝนตกตลอดปี เพราะทั้งสองฝั่งทะเลจะได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะเกิดฝนตกในช่วงเดือน

พฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม แต่บริเวณชายฝั่งตะวันออกจะมีฝนตกเนื่องจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนพฤศจิกายน ต่อจากนั้นเป็นฤดูร้อน ภาคใต้ไม่มีฤดูหนาว

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ตามเอกสารจีน เซลิโพซี (ซีลีโปตี)¹³ ระบุว่าอาณาจักรพูนัน ทางเหนือใต้แต่อาณาจักรรอบง่าไปสุดแหลมมลายูเป็นเวลายาวนานถึง 5 ศตวรรษ (ราวพุทธศตวรรษที่ 6-11) เมื่ออาณาจักรพูนันถูกตีแตกใน พ.ศ. 1090 และสลายตัว คินแค้นในแหลมมลายูได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดอาณาจักรศรีวิชัยขึ้น พุทธศาสนามหายานรุ่งโรจน์ขึ้นนับแต่พุทธศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา ในสมัยอดีตนั้นคนในภาคใต้กักต้อค้าขายกับจีนมาแต่พุทธศตวรรษที่ 5 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 16 การกักต้อค้าขายกับอินเดียในกอนกลางพุทธศตวรรษที่ 10-12 ชาวอินเดียได้นำพระพุทธศาสนามาเผยแผ่ในภาคใต้ซึ่งให้อิทธิพลด้านศิลปะเป็นอย่างมาก การค้าขายกับชาวเปอร์เซียและอาหรับในเรื่องยาและเครื่องเทศช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-15

การกักต้อค้าขายกับอินเดียเป็นเหตุให้พ่อค้าจากอินเดียได้นำศิลปวัฒนธรรมมาสู่คินแค้นภาคใต้ นับแต่ตัวอักษร วรรณคดี ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี และ กฎหมาย นอกจากนี้ราชวงศ์บางองค์ของศรีวิชัยอภิเษกสมรสกับราชวงศ์ที่ปกครองชวาภาคกลาง และบางครั้งก็มีการแลกเปลี่ยนศีกต่อกันทางศาสนากับพวกมอญซึ่งอยู่แถบลุ่มน้ำทางภาคกลางอันเรียกว่า "อาณาจักรทวารวดี" รวมทั้งการที่เขมรได้แต่อาณาจักรครอบครองคินแค้นภาคกลางของประเทศไทย เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 16 ครั้นเขมรอ่อนกำลังลง คนไทยในภาคกลางได้แต่อาณาจักรลงไปทางภาคใต้ ได้นำเอาศิลปวัฒนธรรมของเขมรไปด้วย ดังนั้น ศิลปวัฒนธรรมศรีวิชัยจึงเป็นลักษณะผสมจาก อินเดีย ชวา เขมร ทวารวดี และ ไทย แต่ก็เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนามหายาน เพราะยังมีศิลปะโบราณวัตถุ โบราณสถาน เป็นพยานสนับสนุนอยู่มากมาย

เรื่องที่น่าสนใจและนับว่าเป็นปัญหาทางการเมืองของไทยตลอดมา ได้แก่ 4 จังหวัดภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ สตูล ประชากรมากกว่าร้อยละ ๕๐ นับถือศาสนาอิสลาม เราถือว่าเขาเป็น "คนไทยมุสลิม" เรื่องศาสนาอิสลามในเมืองไทยเราต้องยอมรับว่ามีคนนับถือมากที่สุดรองจากพุทธศาสนา ศาสนานี้แผ่ขยายมาจากอาหรับและอินเดียมาสู่ชาย

เกาะสุมาตราในราวพุทธศตวรรษที่ 19 หลังจากนั้นจึงแผ่ขยายเข้าสู่แหลมมลายูและประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน แล้วเข้ามามีอิทธิพลกับชายแดนไทย-มาเลย์ ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า ศิลปวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของภาคใต้เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

แบบอย่างของศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ มีดังนี้

สถาปัตยกรรม งานสถาปัตยกรรมภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย โดยเฉพาะจากพระพุทธศาสนาหายาน ภูเก็ตจากพระบรมธาตุไชยา อำเภอลำพูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศิลปศรีวิชัย รูปทรงคล้ายเจดีย์จันทิพวนะในอินโดนีเซีย เป็นเจดีย์ก่อด้วยอิฐ ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีบัวหงายบัวคว่ำ ฐานเป็นลานประทักษิณ รอบเรือนพระธาตุมีเจดีย์ทรงกลม รายละเอียดยื่น ๆ มีอีกมาก ลักษณะงานสถาปัตยกรรมนี้ได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนาหายาน เพราะหน้าบันค้ำทับคันทิพและทวารนออกเป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรนั่งห้อยพระบาท ฯลฯ อีกแห่งหนึ่ง คือ เจดีย์พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชเมืองศูนย์กลางพระพุทธศาสนาภาคใต้ พระเจดีย์องค์นี้รูปทรงโอคว่ำแบบศิลปะลังกา ศาสนาหินยานลังกาวงศ์ซึ่งแผ่ขยายเข้าไปในภาคใต้ระยะหลัง เจดีย์นี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 1๐๘8 เป็นต้น

จิตรกรรม งานจิตรกรรมในภาคใต้ปรากฏเด่นชัดเช่นในภาคกลางของไทย เราได้ทราบมาแต่ต้นแล้วว่า ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีปรากฏอยู่มากมายแถบเทือกเขาภูพานทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ที่แท้แล้วในภาคใต้ของไทยก็ปรากฏภาพเขียนสีดังกล่าวเหมือนกัน เท่าที่นักโบราณคดีได้สำรวจพบขณะนี้อย่างน้อย ๕ แห่งในเขตจังหวัดพังงา โดยเฉพาะตามเกาะในอ่าวลึกของพังงา ได้แก่เกาะพระอาด และ เกาะโรส เป็นต้น ภาพที่เขียนคือรูปสัตว์ทะเลและภาพลายเรขาคณิต นอกจากนั้นบางแห่งยังมีทิวทัศน์ธรรมชาติของโบราณจารึกเอาไว้อีกด้วย สำหรับภาพจิตรกรรมแบบไทย ๆ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ตามวัดวาอารามต่าง ๆ มักเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ นิทานชาดกและแสดงชีวิตไทยปักษ์ใต้ เช่นที่วัดมณีฆังมาวาส (วัดกลาง) อำเภอมะนัง จังหวัดสงขลา มีมือช่างยุครัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 แนวคิดแบบศิลปะที่อ่อนช้อยของสมัยอยุธยา แต่เทคนิคการเขียนการใช้สีเข้มฉูดฉาด ภูเก็ตจากฝาผนังโบสถ์ของวัดนี้¹⁴ กับอีกแห่งหนึ่งคือภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์วัดโพธิ์ปุมมาวาส อังอยู่ใกล้ ๆ วัดมณีฆังมาวาสนั่นเอง ภาพเขียนแม้ว่าจะไม่เข้มฉูดเหมือนที่

วัดมัสยิดมิมาวาส แท้ก็สะท้อนภาพชีวิตของชาวไทยมุสลิมในกาย "ชีอะห์" หรือแขกเจ้าเงิน ส่วนภาพจิตรกรรมสมัยใหม่ที่มีนักท่องเที่ยวไปชมกันมาก ได้แก่ วัดสวนโมกขพลาราม เขาพุทธทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ใน "โรงแรมสหทางวิญญาณ" ซึ่งมีภาพเขียนปริศนาธรรมอันน่าชมมาก

ประติมากรรมและปฏิมากรรม งานประติมากรรมและปฏิมากรรมภาคใต้เป็นที่กล่าวขานกันมากและดูออกจะมีอายุเก่าแก่กว่าที่อื่น ๆ โดยเฉพาะเทวรูปคามคคิพราหมณ์และพระพุทธรูปคามคคิพ่ายมหายาน เทวรูป เช่น รูปพระศิวะหรือพระอิศวร ศิวลึงค์ พระนารายณ์หรือพระวิษณุ พระพรหม พระพินเศศวร เป็นต้น พระพุทธรูป ได้แก่ รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในลักษณะปางต่าง ๆ รูปพระศรีอาริยมฤคไตรโยโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ไวโรจนะ เป็นต้น นับได้ว่างานประติมากรรมและปฏิมากรรมของภาคใต้อาจมีสมบูรณ์มาก นับแต่พุทธศตวรรษที่ 8 เป็นต้นมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ 19 โดยได้รับอิทธิพลศิลปจากอินเดีย จากทวารวดี อิทธิพลชวา และ อิทธิพลศิลปพุนรี เป็นต้น

ดนตรี-นาฏศิลป์ เครื่องดนตรีของภาคใต้อาจได้แก่ ปี่ชวา กลองทัดหนังตะลุง มโหรี โทน รำมะนา เป็นต้น นอกจากจะได้รับการถ่ายทอดมาจากอินเดียได้แล้วยังได้รับอิทธิพลมาจากชวา(อินโดนีเซีย) ในค่านาฏศิลป์นั้น โนห์ตราเป็นศิลปการแสดงที่ขึ้นชื่อลือชาของภาคใต้พอ ๆ กับหมอลำในภาคอีสาน การละเล่นอีกอย่างหนึ่งอาจเป็นต้นแบบในภาคอื่น ๆ ได้ คือ หนังตะลุงซึ่งแพร่หลายไม่แพ้โนห์ตรา ในอดีตนั้นเมืองนครศรีธรรมราชมีชื่อในเรื่องของละคร(ชาตรี) ตามประวัติศาสตร์ไทยสมัยธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบก๊กพระยานครได้ ได้นำเอาพวกครูละครและทิวละครมาฝึกละครชาววังในกรุงธนบุรี การละเล่นที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาอิสลาม เช่น มะโย่ง(คล้ายละครในที่ใช้นักร้องแสดงล้วน) ร่องเง็ง รำวง รำมะนา (คล้ายรำวงไทย) เป็นต้น

ภาษาและวรรณกรรม ภาษาพูดของชาวใต้อาจเป็นภาษาไทยถิ่นที่มีสำเนียงแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ ภาษาไทยใต้อาจได้รับอิทธิพลภาษากวางประเทศจากอินเดีย ชวา อาหรับ เปอร์เซีย เป็นต้น สังเกตได้ว่ามีคำศัพท์ของชาติเหล่านี้เข้ามาปะปนมาก ถ้อยคำที่คนใต้ออกก่อนข้างเร็ว นิยมการกัททอนถ้อยคำและมากไปด้วยเสียงความกล้าแบบที่เรียกว่า "อั้นแซก" แท้ที่จริงแล้วคนภาคใต้อาจพูดภาษาไทยไม่ได้ก็มีอยู่ไม่น้อยด้วยเหตุผลที่รับอิทธิพลมาจากภาษามากกว่าไทยภาคกลาง โดย

เฉพาะใน 4 จังหวัดภาคใต้ที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ในค่านักอักษรที่บันทึกภาษานั้นเราได้พบจารึกตัวอักษรโบราณหลายแบบด้วยกัน ได้แก่ ตัวอักษรขปัลลวะ ตัวอักษรทมิฬ ตัวอักษรขอม(เขมร) โบราณ เป็นต้น ส่วนตัวอักษรที่พบในเอกสารโบราณและสมุดข่อย(หนังสือข่อย) มีตัวอักษรขอมไทย ซึ่งบันทึกคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตัวอักษรไทยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นซึ่งบันทึกเรื่องนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องพระสุชนมโนห์รา เรื่องสุบินทศุมาร เรื่องกายนคร เป็นต้น เอกสารที่ออกกล่าวเสียมได้ก็คือคัมภีร์ในศาสนาอิสลามซึ่งได้คัดลอกกันต่อ ๆ มาด้วยตัวอักษรภาษายะวี มีอยู่ในหมู่คนไทยอิสลาม

ประเพณีพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน ประเพณีพิธีกรรมในชีวิตประจำวันของชาวไทมีลักษณะประสมกลมกลืนของหลายชาติหลายศาสนาด้วยกัน ประชากรในภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีนิสัยขยันขันแข็งและมีความรักถิ่นฐานมาก เพราะสภาพภูมิศาสตร์อันววย ประเพณีพิธีกรรมในชีวิตประจำวันก็คล้ายกับคนไทยในภาคอื่น ๆ ที่ค่อนข้างแตกต่างกันไปควรจะกล่าวถึง ได้แก่ ประเพณีลากพระ (ชักพระหรือแห่พระ) ซึ่งกระทำกันในวันออกพรรษา มีทำกันอยู่ 2 แบบ คือ ชักพระบก โดยการนำพระพุทธรูปใส่บุษบกแล้วแห่ไปตามถนน ชักพระทางน้ำ คือการแห่พระพุทธรูปทางเรือ การชักพระก็เพื่อให้ประชาชนทั่ว ๆ ไปได้สักการะบูชา เช่นการชักพระทางน้ำที่บ้านคอน อำเภอมือเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประเพณีให้ทานไฟ ทำในฤดูหนาววันขึ้นปีใหม่ของทุก ๆ ปี คือการที่ชาวบ้านไปร่วมทำบุญถวายอาหารคาวหวานพระและแลกเปลี่ยนกันรับประทานอาหารระหว่างเพื่อนบ้านในตอนเช้าตรู่ เป็นต้น ดังกล่าวมาเป็นพิธีอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ประเพณีแบบอิสลาม ได้แก่ งานอารีรายธ คือการออกบวชตามประเพณีศาสนาอิสลามระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ประเพณีแต่งงาน ทำศพ ฯลฯ แบบอิสลาม พิธีกรรมจะกระทำกันในสุเหร่า(โบสถ์) ในสุเหร่ามีโต๊ะอิหม่ามเป็นหัวหน้า มีโต๊ะอะยี โต๊ะกาเค็บ เป็นผู้ช่วย ประเพณีฉลองและบูชาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี ที่จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ก็อาจถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมทางศาสนาแบบชาวจีน ประเพณีแบบชาวบ้าน เช่น การเล่นสะบ้า(คงไปจากภาคกลาง) การชนวัวซึ่งมีเฉพาะในภาคใต้ แม้ว่าไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นประเพณีกันบ้างก็ถึงผู้คนในภาคอื่น ๆ และชาวต่างประเทศไปเที่ยวชมเสมอ

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรมใน 4 ภาคของไทย แต่มีพื้นที่อีกส่วนหนึ่งของประเทศไทยแม้ว่าจะรวมอยู่กับภาคกลาง แต่ก็น่าจะได้พิจารณาเป็นพิเศษ คือ ภาคตะวันออกหรือ

หัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันออกอันประกอบไปด้วยจังหวัด ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และ ทราคร หัวเมืองตะวันออกนี้แม้ว่าจะไม่ค่อยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมากนัก แต่ก็ เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อหลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พ.ศ. 2310 พระยาตากได้ไปข่มขู่คนก๊กชาคบ้านเมืองและศิลปวัฒนธรรมของชาติทางหัวเมือง ตะวันออกนี้โดยเฉพาะที่เมืองจันทบุรี (จันทบุรี) เมืองจันทบุรีหรือจันทบูร เป็นเมืองที่มีชื่อเสียง ในการทำเสื้อที่ที่สุดในประเทศไทย เรียกเสื้อ "จันทบูร" และเป็นเมืองที่ปลูกผลไม้รสเลิศ ของไทย ได้แก่ เงาะ ทุเรียน ลิ้นจี่ เป็นต้น ความเอกสารบันทึกของ เฟรเดอริก อาร์เชอร์ นีล กล่าวถึงเมืองจันทบุรีว่า เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ เป็นเมืองท่าสำคัญของสยามที่เรือสินค้าผ่าน เข้าออกมายังบางกอก(กรุงเทพมหานคร) และจากบางกอกไปสู่หัวเมืองภาคใต้ เมืองสิงคโปร์ เมืองกวางตุ้ง เป็นต้น เกี่ยวกับวิถีชีวิตอารามในจันทบูรสมัยนั้นมีความมั่งคั่งมาก เมืองจันทบูร มีป้อมปราการอันแข็งแรง¹⁵

น. ๗ ปากน้ำ ศิลปินเอกของไทยในปัจจุบันได้แสดงทัศนะชื่นชมต่อศิลปวัฒนธรรมของภาค ตะวันออก โดยเฉพาะที่จังหวัดจันทบุรีเมืองเพชรพลอย ว่า ที่วัดทองหัวหรือชาวบ้านเรียกว่า "พะเนียด" มีซากปรักหักพังของเมืองโบราณสมัยขอมชื่อเมือง กาวัว หรือ คราควนบุรี ตั้งอยู่ เชิงเขาสระบาป เมืองนี้น่าจะเก่าแก่กว่านครวัดเสียอีก ส่วนภาพจิตรกรรมฝาผนังรุ่นรัตน- โกสินทร์ อยู่ในโบสถ์วัดไผ่ล้อมฝั่งตรงกันข้ามกับตัวเมืองจันทบุรี อีกแห่งหนึ่งคือที่วัดพลอยแหวน อยู่ในสมัยเดียวกันและมีความงามพอ ๆ กับวัดไผ่ล้อม¹⁶ สำหรับที่จังหวัดชลบุรี น. ๗ ปากน้ำ กล่าวว่า เคยมีภาพจิตรกรรมฝาผนังถ้ำวิหารเล็กสมัยอยุธยาที่วัดใหญ่อินทารามว่ามีความ งามมากแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก¹⁷

คงได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับเรื่องศิลปวัฒนธรรมในภาคต่าง ๆ ของไทยว่าเป็นมรดก ทกทอดของบรรพชนซึ่งแนะนำให้เราศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในอดีต ทำให้เราทราบความเป็นมาของ ของกลุ่มชนที่ได้อาศัยอยู่ในดินแดนเหล่านี้ ศิลปวัฒนธรรมจึงกล่าวได้ว่าวิวัฒนาการมาเป็นศิลป- วัฒนธรรมปัจจุบันจึงมีลักษณะประสมประเสกกับศิลปวัฒนธรรมสมัยใหม่ของอารยประเทศที่หลังไหล เข้ามาในภายหลัง เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ๆ ขึ้น แต่ก็มีคล้ายคลึงกันเพราะ

เป็นชนเผ่าไทยเช่นเดียวกัน

งานหัตถกรรมหรืองานหัตถศิลป์ก็เป็นสาขาหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมในชาติ แต่นักวิชาการหลายท่านถือว่าเป็นลักษณะของศิลปประยุกต์ ทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยและเพื่อผลทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยมีใ้กล่าวรายละเอียดไว้ในหนังสือ แต่จะขอยกตัวอย่างไว้บ้าง เช่น งานหัตถศิลป์การทำร่ม กระดาษที่ทำบ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ การทำเครื่องถมที่จังหวัดนครศรีธรรมราช การแกะสลักหนังตะลุงที่จังหวัดพัทลุง เป็นต้น เป็นลักษณะของงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน มุ่งเพื่อการซื้อขาย เพื่อการค้ารังชีพ เป็นสิ่งระลึกหน้าบูชาของท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นถึงถูกใจให้นักท่องเที่ยวแวะเวียนไป ก็อาจนับได้ว่าเป็นมรดกตกทอดทางศิลปวัฒนธรรมได้เช่นกัน

เชิงอรรถท้ายบทที่ 2

- 1 กัญญา ชูชื่น, "พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์," ปรินิพนธ์ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525, หน้า 9.
- 2 มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมล้านนาไทย (กรุงเทพมหานคร: สหสมัยวิวัฒนา, 2524), หน้า 1.
- 3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.
- 4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-65.
- 5 สำนักนายกรัฐมนตรีกี, ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521), หน้า 21.
- 6 ประกอบด้วย ๑. ปี่ใน 2. ระนาดเอก 3. ซอวงใหญ่ 4. ตะโพน 5. กลองทัด และ นิ่ง 1 คู่.
- 7 สำนักนายกรัฐมนตรีกี, ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2523), หน้า 222.
- 8 สำนักนายกรัฐมนตรีกี, เรื่องเดิม, หน้า 116.
- 9 ธวัช ปุณโณทก, วรรณกรรมอีสาน (กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โตร์, 2522), หน้า 12-13.
- 10 ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม, "ตำนานอุรังคธาตุกับความศรัทธาในทางโบราณคดี," อีสานว่าถึง (กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์, 2525), หน้า 55.
- 11 เพ็ญพักตร์ ลิ้มสัมพันธ์, "อักษรธรรมอีสาน," ปรินิพนธ์ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524, หน้า 4-21.
- 12 ประเสริฐ ๗ นคร, "ลายสือไทย," เอกสารฉบับที่ 7 โครงการส่งเสริมหนังสือคามแนวพระราชดำริ, 2526, หน้า 2๘.

- ¹³ เกโซ สวานานนท์, นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การ์พิมพ์, 2525), หน้าค่าน้ำ.
- ¹⁴ วิทย์มิมาวาส "จุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย," (กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, 2526), หน้าค่าน้ำ.
- ¹⁵ กรมศิลปากร, ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศ ระหว่าง พศ. 2383-2384 (กรุงเทพมหานคร: ธนประกิจบุรุษ, 2525), หน้า 98-107.
- ¹⁶ น. ๗ ปากน้ำ, เที่ยวชมศิลป์ (พระนคร: โอเคียนส์โตร์, ม.ป.ป.), หน้า 210-224.
- ¹⁷ น. ๗ ปากน้ำ, ศิลปโบราณของไทย (กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โตร์, 2518), หน้า 67.

ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศและการรับศิลปวัฒนธรรมใหม่

ประเทศไทยเป็นประเทศที่เคยเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมมาอย่างน้อย 700 ปีเศษ หลักฐานต่าง ๆ ปรากฏชัดแก่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี และเคยมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศรอบบ้าน ทางด้านการติดต่อกับค้าขาย ไทยมีอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่เรียกว่า "เครื่องสังคโลก" ปรากฏหลักฐานอยู่ในประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศเกาหลี เป็นต้น นักวิชาการหลายท่านเชื่อว่าไทยเคยมีความเกี่ยวข้องกับทางการทูตกับประเทศสำคัญในเอเชียคือประเทศจีน โดยเฉพาะสมัยราชวงศ์ซ่ง ทังปรากฏหลักฐานเอกสารฝ่ายจีนในสมัยนั้นอยู่หลายตอน เมื่อเราศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยสุโขทัย ทำให้เราทราบว่าศิลปวัฒนธรรมสมัยนั้นมีรากฐานอันมั่นคงและมีระดับสูงกว่าในสมัยใด ๆ ของไทยทั้งสิ้น แม้ว่าภายหลังอาณาจักรสุโขทัยจะเสื่อมอำนาจไปด้วยกำลังของกรุงศรีอยุธยาที่แข็งแกร่งขึ้นก็ตาม นักปราชญ์ชาวตะวันตกหลายท่านได้บันทึกเรื่องราวความเจริญรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาหลาย ๆ ด้าน จนเป็นที่ทราบกันทั่วโลก แต่ก็ปรากฏว่ากรุงศรีอยุธยาได้รับเอาศิลปวัฒนธรรมของกรุงสุโขทัยหลายประการไว้ แสดงให้เห็นว่ากระแสแห่งวัฒนธรรมของกรุงสุโขทัยยังคงยั่งยืนสืบต่อมาและศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวได้ถ่ายทอดต่อไปจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การสืบทอดมรดกทางสังคมก็ล้วนแล้วแต่มองเห็นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านประติมากรรมและปฏิมากรรม พระราชพิธีต่าง ๆ ภาษาและวรรณกรรมเฟื่องฟูจนเราสามารถสืบสาวเรื่องราวย้อนหลังได้ รัฐบาลไทยและประชาชนชาวไทยได้มองเห็นความเฟื่องฟูของภาษาและวรรณกรรมจึงได้กำหนดให้จัดฉลอง 700 ปีลายสือไทยขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2526-2527 นี้แล้ว

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยค่อนข้างมั่นคง แต่ปัญหาทางด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศหลายประเทศ ทำให้ไทยต้องพบกับมรสุมทางการ

เมืองจากภัยการล่าอาณานิคมของประเทศจักรวรรดินิยม จึงทำให้สภาพการเมืองและศิลปวัฒนธรรมของไทยเปลี่ยนแปลงไป อิทธิพลศิลปวัฒนธรรมตะวันตกแทรกซึมเข้ามาจนเกือบจะทุกวงการ แต่แท้ที่จริงแล้วก็เป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสภาวะบ้านเมือง ภัยเหตุนี้เองประเทศไทยจึงสามารถก้าวรุดหน้าไปได้ ถึงกระนั้นก็ตาม คนไทยก็ยังคงมีความห่วงใยในความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมไทย มีเรื่องราวปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริสั่งไว้แก่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ความว่า กาลต่อไปข้างหน้านั้นสงครามไทย-พม่าและสงครามไทย-ญวน จะไม่เกิดขึ้นอีก แต่ศึกกับพวกฝรั่ง เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังให้ดี ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ความเจริญในค่านศิลปวัฒนธรรมของเขาไว้บ้าง แต่อย่างไรก็อย่าให้เป็นไปในทางเสื่อมเสีย¹ ครั้นถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ข้าราชการสวมเสื้อในเวลาเข้าเฝ้า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ยกเลิกประเพณีหมอบเฝ้า ยกเลิกประเพณีไว้ทรงผมมหาดไทยเป็นทรงผมรองทรง ส่วนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบราชการอย่างอื่นก็ได้ทรงดำริที่จะกระทำอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยและเทียบทันอารยประเทศ การเลิกทาสถือได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญในรัชกาลนี้

การปรับภาวะทางศิลปวัฒนธรรมของคนไทย

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางศิลปวัฒนธรรมของคนไทยที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถกระทำได้เพราะมีผู้นำที่เข้มแข็งและกระทำอย่างจริงจัง รวมทั้งการยอมสูญเสียอธิปไตยบางส่วน ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของชาตินั่นเอง เมื่อชาติไทยอยู่รอด ศิลปวัฒนธรรมก็ย่อมอยู่รอดด้วย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ตระหนักถึงภัยแห่งการถูกกลืนทางศิลปวัฒนธรรม ถึงกับทรงมีพระราชดำริว่า อิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมต่างชาติดำรงรุกเข้ามามีบทบาทอย่างรวดเร็ว จึงได้ทรงพยายามปรับปรุงส่งเสริมและปลูกฝังวัฒนธรรมไทย ไม่ให้เอาอย่างต่างชาติโดยไม่มีเหตุผล ให้ความสำคัญในความรับผิดชอบ

ต่อชาติและมีความนิยมไทยมากขึ้นด้วยการปลุกใจให้คนไทยรักชาติโดยอาศัยการรู้จักปรับปรุง
วัฒนธรรมต่างชาติให้สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย

ในปี พ.ศ. 2480 หลวงวิจิตรวาทการได้ปาฐกถาเกี่ยวกับวัฒนธรรมสุโขทัย ๓ กรม
โฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์ปัจจุบัน) มีข้อความปรากฏตอนหนึ่งว่า หลังจากที่ได้เปลี่ยน
แปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบรัฐธรรมนูญแล้ว รัฐบาลได้เร่งรัดยกย่องความวัฒนาให้ก้าวหน้า
ไปพร้อมกับความถาวรของประเทศ จึงทำให้เกิดการฟื้นฟูความสนใจวัฒนธรรมของชาติอย่าง
ใหญ่หลวง เราจะเห็นได้ว่าในสมัยรัฐบาลประชาธิปัตย์ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ใ้ให้
ความสนใจเรื่องศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก รัฐบาลมีความตระหนักว่า ไม่มีชาติใดจะสามารถ
ปลื้มค้ำชูอยู่โดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกับชาติอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าทางคมนาคมและ
ทางสังคม ด้านการศึกษาต่อกับนานาประเทศ ไทยจำเป็นต้องมีศิลปวัฒนธรรมให้เสมอกับชาติ
เหล่านั้น เขาจะได้มาคบค้าสมาคมกับเราโดยไม่คิดดูหมิ่นดูแคลนว่าเป็นชาติที่ไร้ศิลปวัฒนธรรม
และศิลปวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เรารักษาเกียรติยศชื่อเสียงและเอกราชไว้ได้ ตัวอย่างเช่น
ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นได้พยายามแผ่อิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมของคนเข้าสู่ประเทศ
ไทย ทางรัฐบาลไทยจึงพยายามต่อต้านด้วยการปรับปรุงฟื้นฟูส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยขึ้นโดย
ตรา พ.ร.บ. บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับแรก บังคับเป็นกฎหมายเมื่อ พ.ศ. 2483 ฉบับที่ 2
พ.ศ. 2485 และเพื่อความเหมาะสมจึงได้ตรา พ.ร.บ. วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485
ฉบับใหม่ หลังจากยกเลิก พ.ร.บ. บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติทั้งสองฉบับข้างต้นแล้ว ยังมีท
บัญญัติเรื่องวัฒนธรรมขึ้นให้เหมาะสมกับกาลสมัย หลังจากนั้นได้ตรา พ.ร.บ. วัฒนธรรมแห่ง
ชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2486 นอกจากนั้นยังมีบัญญัติอื่น เช่น พระราชกฤษฎีกา กฎสำนักนายก
รัฐมนตรี ประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ กำหนดให้ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่ปฏิบัติตามวัฒนธรรม
แห่งชาติ โดยรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่ดี พร้อมกันนั้นได้มีการสถาปนาสภาวัฒนธรรมแห่ง
ชาติขึ้นเมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2485 มีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนปฏิบัติตามวัตถุประสงค์
ดังที่กล่าวมาข้างต้น สภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้ดำเนินงานก้าวหน้ามาชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ต้องมา

ช่วงกลองในขณะที่เกิดสงครามมหาอาเชีัยบูรพาขึ้น อาจกล่าวได้ว่าจิตใจของประชาชนได้เสื่อม
 ทรมานจากศีลธรรมและวัฒนธรรมลงไปมาก แม้สงครามจะสิ้นสุดลงแล้ว แต่ผลของสงครามก่อ
 ให้เกิดความเสื่อมโทรมในศีลธรรมและวัฒนธรรมกับประชากรทั่วโลก แม้ว่าสงครามอาวุธ
 หรือสงครามยิงจะสิ้นสุดลง ก็เกิดสงครามรูปแบบใหม่ขึ้น คือสงครามเย็นอันแผ่มาในรูปแบบสงคราม
 จิตวิทยาหรือสงครามเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการรุกรานทางศิลปวัฒนธรรม สงครามรุกเจียบ
 แบบนี้รุนแรงไม่น้อย เพราะอาจทำให้สูญเสียชีวิตโดยไม่รู้ตัว มนุษยชาติต่าง ๆ มองเห็นว่า
 สันติภาพจะมีขึ้นได้โดยศิลปวัฒนธรรมหรือศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อชักนำให้เกิดสันติภาพ จึงพร้อม
 ใจกันจัดตั้ง องค์การสหประชาชาติขึ้น มีหน่วยงานสำคัญทำหน้าที่ส่งเสริมและเผยแพร่ความ
 เข้าใจอันดีทางศิลปวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นได้มีการประกาศสิทธิมนุษยชน อันอ้วนแต่มีข้อความ
 สนับสนุนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือระงับสงคราม ดังปรากฏข้อ
 ความในอารัมภบทขององค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมว่า "เมื่อสงครามได้เริ่มต้น
 จากวิญญาณของมนุษย์ ฉะนั้นการที่จะป้องกันสงครามจึงควรที่จะเริ่มจากวิญญาณของมนุษย์
 เช่นเดียวกัน"²

รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงงานด้านปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมของประเทศชาติ จึงได้สถาปนา
 กระทรวงวัฒนธรรมขึ้นใน พ.ศ. 2495 มีส่วนราชการอยู่ในสังกัด คือ กรมการวัฒนธรรม
 กรมการศาสนา และ กรมศิลปากร ส่วนสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้มีอำนาจหน้าที่เป็นหน่วย
 งานที่จะนำเอาวัฒนธรรมเข้าสู่ประชาชนอีกทอดหนึ่ง เป็นการประสานกันด้วยดีกับกรมการ
 วัฒนธรรม กรมการศาสนา และ กรมศิลปากรอย่างใกล้ชิด มีข้อที่น่าสังเกตก็คือ ตาม พ.ร.บ.
 วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2484 มาตรา 10 บัญญัติไว้ว่า "ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเป็น
 ผู้ควบคุมดูแลการดำเนินงานโดยทั่วไปของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการและเลขาธิการ
 ของสภานี้ คณะรัฐมนตรีจะแต่งตั้งขึ้นโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา"³

สถาบันวัฒนธรรมของประเทศไทย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2485 ดำเนินการมาได้ 16 ปี
 ถึง พ.ศ. 2501 เกิดการปฏิวัติขึ้น โดยมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำ คณะรัฐมนตรี
 ได้ลงมติยุบเลิกสภาวัฒนธรรมแห่งชาติและกระทรวงวัฒนธรรม นับว่าเป็นการยุบเลิกสถาบัน

สำคัญของชาติ 2 แห่ง ซึ่งได้จัดตั้งก่อนประเทศใด ๆ ในทวีปเอเชีย ประเทศเพื่อนบ้านทั่วโลก ต่างกำลังจัดสร้างหรือตั้งสถาบันทางวัฒนธรรมขึ้น และอีกหลายประเทศต่างเพิ่มงบประมาณทางศิลปวัฒนธรรมตามโครงการระยะยาว รวมทั้งไม่ว่าการหาสัญญาและความตกลงใด ๆ ในปัจจุบันจะคงมีสัญญาทางวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วยเป็นส่วนใหญ่ รวมความว่า วัฒนธรรมเกือบจะแทรกซึมไปจนเกือบทุกวงการที่เกี่ยว ไม่ว่าจะเป็นสถาบันหรือองค์กรใด ๆ เช่น ยูเนสโก หรือหน่วยงานเล็ก ๆ ของรัฐบาลหน่วยใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น องค์กรการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น การยุบเลิกสถาบันสำคัญของชาติในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ไ้ระบุเหตุผลชัดเจน นอกจากจะปล่อยให้เป็นที่โจษขาน และได้รับการหักท้วงคัดค้านจากผู้ทรงคุณวุฒิหน่วยงานวัฒนธรรมของชาติหลายฝ่าย แต่ก็หาเป็นผลไม่

หลังจากได้มีประกาศใช้ พ.ร.บ. โอนอำนาจหน้าที่ ข้าราชการและลูกจ้างเกี่ยวกับราชการของกระทรวง ทบวง กรม ที่มีการปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2501 อันเป็นผลทำให้บรรดาอำนาจหน้าที่ ข้าราชการและลูกจ้างของสถาบันทั้งสองโอนไปเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บังคับบัญชาสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ หรือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี นอกจากนี้ การประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2501 เป็นผลให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ และกรมการวัฒนธรรมไปสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พอถึง พ.ศ. 2505 ได้มีการจัดตั้งศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยขึ้น ให้อยู่ในความอุปการะของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานตั้งอยู่ที่กองวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ บริหารงานโดยคณะกรรมการอำนวยการศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย โดยมีนายอภิรักษ์ จันทวิมล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้นเป็นประธานคณะกรรมการ พอถึง พ.ศ. 2515 กองวัฒนธรรมได้เสนอขอแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการชุดใหม่โดยมีปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานคณะกรรมการ งานนี้ท่านได้มอบให้คุณหญิงอัมพร มีสุข รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ดำรงตำแหน่ง

ประชาชนคณะกรรมการแทน ประกอบด้วยกรรมการอื่น ๆ อีกมากมาย และในปีเดียวกันนี้ จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ปฏิบัติ หลังการปฏิวัติก็มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 217 ประกาศ ณ วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 ว่าด้วยอัตรปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม ให้จัดตั้งทบวงและกรมขึ้นใหม่ มีความว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับกระทรวงศึกษาธิการให้โอน บรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองวัฒนธรรมไปเป็นของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ หรือของเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี และให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ราชการ ลูกจ้าง และ เงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมไปเป็นของกรมการศาสนา กระทรวง ศึกษาธิการ

เมื่อกองวัฒนธรรมสังกัดกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ แล้ว มีการประชุมคณะกรรมการอำนวยการศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ที่ประชุมลงมติให้ปรับปรุงคณะกรรมการ ชุดใหม่ขึ้นดำเนินการเพื่อความเหมาะสม โดยมีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นประธานกรรมการ ประกอบด้วยกรรมการผู้แทนอีก 25 คน ครั้นถึง พ.ศ. 2522 รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ประกาศใช้ พ.ร.บ. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2522 ขึ้น ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 96 ตอนที่ 40 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2522 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมีฐานะเป็นกรม ๆ หนึ่งสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มี คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบ กำหนดนโยบายและดำเนินงานด้านวัฒนธรรมแห่งชาติ⁴

เกี่ยวกับการปรับภาวะทางวัฒนธรรมของคนไทย วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่ดีงาม แต่ ในปัจจุบันวัฒนธรรมไทยกำลังจะถูกกลืนหายไปหรือลบเลือนจากความทรงจำของประชาชน ทำให้สังคมเกิดการสับสนวุ่นวาย เกี่ยวกับเรื่องนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวไว้ว่า

"สภาพแห่งวัฒนธรรมไทยทุกวันนี้กล่าวได้ว่าสับสนมากและดูเหมือนจะมากที่สุด
ที่สุดในประวัติศาสตร์ของเรา เหตุที่เกิดความสับสนด้านวัฒนธรรมเมืองไทยนั้น
มีอยู่หลายประการ

ประการแรก เรายอมรับวัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามาโดยเจตนาเพื่อ
เหตุผลบางอย่าง

- ประการที่สอง เราปล่อยให้วัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลเหนือตัว
เราและเหนือวัฒนธรรมของเราโดยที่เราไม่ได้ตั้งใจ ไม่ได้เจตนา ไม่ได้รู้ตัว

ประการที่สาม วัฒนธรรมของไทยได้ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับความสนใจมานาน
และไม่มีใครศึกษาถึงต้นเหตุหรือรากเหง้า จนเป็นเหตุให้วัฒนธรรมไทยบางอย่าง
ได้เสื่อมสูญไปแล้ว

ประการสุดท้าย คนไทยเราเองก็ไม่ได้สนใจวัฒนธรรมของไทยด้วยความ
เห็นคุณค่าเห็นงาม หรือด้วยความรู้อย่างซาบซึ้งในวัฒนธรรม แก่นองวัฒนธรรมใน
ทัศนะของชาตินิยม คือต้องการจะรักษา ถ่ายทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรมของ
ไทย เพราะความรู้สึกว่าเป็นของไทยเท่านั้น สักแต่ทำอะไรเป็นของไทยก็จะต้อง
รักษาไว้ จะต้องสืบทอดกันต่อไปโดยที่ไม่ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมลึกซึ้ง ความ
ประณีตงดงามของวัฒนธรรมนั้นแต่อย่างใดทั้งสิ้น ซึ่งในที่สุดก็รักษาเอาไว้ไม่ได้^๕

การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมไทยดังกล่าวมาข้างต้น อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการ
ติดต่อกับวัฒนธรรมต่างประเทศ โดยเฉพาะการติดต่อกับวัฒนธรรมของชาติตะวันตกและการ
ติดต่อกับวัฒนธรรมของจีน การรับวัฒนธรรมของตะวันตกทำให้คนไทยปรับค่านิยมเน้นไป
ทางการเมืองและการศึกษา ทางด้านการเมือง คือ มีแนวคิดหรือปรัชญาการปกครองแบบ
ประชาธิปไตยรวมทั้งรับลัทธิการเมืองแบบต่าง ๆ ด้วย ส่วนด้านการศึกษา คือ มีแนวคิดหรือ
ปรัชญาทางด้านวิทยาศาสตร์ซึ่งมุ่งอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางสังคม
ต่าง ๆ ทำให้ความเชื่อถือทางพุทธศาสนาและทางไสยศาสตร์เสื่อมลง

การปรับภาวะทางวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีนนั้น เน้นค่านิยมพฤติกรรมหรือการกระทำ

ไค้แก่ ความขยันขันแข็งในการทำงาน ความรู้จักมัธยัสถ์เก็บออมทรัพย์ไว้ทำทุนค้าขายต่อไป ความรู้จักประจบสอพลอผู้มีอำนาจวาสนาคอยการให้สินบนเพื่อผลประโยชน์และความเจริญก้าวหน้าของคน และ การมองเห็นความสำคัญของการค้าขายมากกว่าอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะ การเป็นข้าราชการ

ทั้งวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมจีน มีผลทำให้คนไทยเปลี่ยนค่านิยมไปหลาย ๆ ประการ ไค้แก่

1. นิยมนับถือหลักการมากกว่านับถือบุคคล
2. นิยมทำงานหนักมากกว่าที่จะมีไว้แต่สนุกสนานร่าเริง
3. นิยมการออมทรัพย์ไว้เพื่อลงทุนมากกว่าที่จะใช้จ่ายทรัพย์อย่างฟุ่มเฟือย
4. ไม่นิยมให้ไม่นิยมขอแทนความนิยมทำบุญให้ทาน
5. นิยมความเข้มงวดกวดขันมากกว่าที่จะเกินสายกลาง
6. นิยมกฎหมาย ระเบียบ วินัย เป็นสำคัญกว่าที่จะยึดถือตนเองเป็นหลัก

สภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม

สภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยเอื้ออำนวยให้คนไทยมีนิสัยชอบที่จะทำการเกษตร เพราะพื้นที่โดยทั่วไปเหมาะที่ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร ไค้ก็เกือบทั่วประเทศ ที่เห็นไค้ชัดคือที่ราบลุ่มในภาคกลางอันอุดมไปด้วย แม่น้ำลำคลอง มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเสมือนเส้นชีวิตใหญ่ แม้ว่าอาณาจักรอยุธยาจะไค้เคยล่มจมเพราะฝีมือศัตรูเมื่อ พ.ศ. 2310 แต่คนไทยก็สามารถกอบกู้เอกราชและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไค้ในเวลาอันรวดเร็วและรุ่งเรืองในสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนกันและกลับอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาอีกครั้ง

สภาพทางภูมิศาสตร์ในภาคกลางที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม

ภาคกลางประกอบไปด้วยจังหวัดใหญ่น้อย 25 จังหวัด ไค้แก่ กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท ลพบุรี สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจน-

บุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และ ประจวบคีรีขันธ์ เมืองศูนย์กลางของภาคกลาง และเป็นศูนย์กลางของความเจริญของประเทศไทย คือ กรุงเทพมหานคร มีประชากรมากถึง 5,535,048 คน⁶ ตัวเฉลี่ยแล้วมี 3,536.31 คน/ตาราง กม. นับว่าประชากรหนาแน่นมากที่สุด ทำให้เกิดปัญหาภาวะเป็นพิษเสมอ ลักษณะภูมิประเทศของภาคกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสำคัญหลายสาย โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงประชากรภาคกลาง แม่น้ำอื่น ๆ ได้แก่ แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน เป็นต้น ดังนั้นจึงเหมาะแก่การเพาะปลูก ผลผลิตจากการเกษตรที่สำคัญ คือ ข้าว และผลผลิตอื่น ๆ ลักษณะภูมิอากาศภาคกลาง มี 3 ฤดู ฤดูร้อนอากาศจะร้อนกว่าทางภาคเหนือ แต่ฤดูหนาวหนาวน้อยกว่าภาคเหนือและภาคอีสาน ฤดูฝนฝนตกชุกแต่ไม่มากกว่าภาคใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคกลางอยู่ใกล้ระดับน้ำทะเลและไม่ค่อยมีภูเขาสูง ดังนั้นอากาศจึงไม่ร้อนไม่หนาวเกินไป ป่าไม้ยังมีหลงเหลืออยู่บ้าง ทรัพยากรแร่ ได้แก่ ลิกไนท์ วุลแฟรม แร่ทองคำพบมากในภาคนี้มากมาย อาชีพของประชาชนในภาคกลาง ทำการเกษตรเป็นหลัก โดยทั่วไปทำนาปีละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ทำสวนผลไม้ ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ที่ให้ผลผลิตเนื้อ นม ไข่ เช่น ทำฟาร์มโคนม ไก่ หมู และฟาร์มสัตว์ทะเล เช่น กุ้ง ปู แดงชายฝั่งทะเลอ่าวไทยทำนาเกลือ การประมง เป็นต้น ล้วนเป็นอาชีพที่ทำรายได้ดี ปัจจุบันมีโรงงานอุตสาหกรรมมากมาย เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวตากอากาศ ภาคกลางมีชายหาดและเกาะงาม ๆ หลายแห่งด้วยกันโดยเฉพาะชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกทางจังหวัด ชลบุรี ระยอง ตราด และ จันทบุรี

ควยสาเหตุที่ภาคกลางมีสภาพทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมตามความเจริญของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ประชากรของภาคกลางจึงไม่ค่อยมีปัญหาในการอพยพโยกย้าย ศิลปวัฒนธรรมของภาคกลางเป็นลักษณะผสมผสานเพราะเป็นทางผ่านของความเจริญทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ประเพณีต่าง ๆ ของภาคกลางมักเกี่ยวข้องกับน้ำ นับแต่พระราชพิธีต่าง ๆ ของราชสำนักตลอดจนถึงชาวบ้านธรรมดา การละเล่นในเทศกาลต่าง ๆ ก็มักหนีไม่พ้นน้ำ เช่น การแข่งเรือ การเล่นเพลงเรือ หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวพืชผลอันอุดมสมบูรณ์ ก็มีงานเทศกาลฉลองนอกจากเป็นพิธีอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแล้ว

ก็มีการละเล่นอื่น ๆ ของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป เช่น เล่นเพลงฉ่อย เพลงลำคัก ลีเก เป็นต้น เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยให้เกิดผลิตผล อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ กิจการพระพุทธศาสนาจึงรุ่งเรืองมาก วัดวาอาราม โบสถ์ เจดีย์ วิหาร มีมากที่สุดในประเทศ ประชาชนมีจิตใจเยือกเย็นมั่นคงจึงคิดสร้างสรรค์งานประณีตศิลป์ได้มากมาย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบัน ความเจริญทางเทคโนโลยีจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามามากมายจนคนไทยปรับภาวะจิตไม่ทัน เป็นเหตุให้จารีตประเพณี อันดีงามเสื่อมสูญไปมากมายโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครที่ยังหลงเหลือเป็นมรดกตกทอดมักปรากฏอยู่ในแถบท้องถิ่นชนบทภาคกลาง

สภาพภูมิศาสตร์ภาคเหนือที่มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม

ภาคเหนือประกอบไปด้วยจังหวัดใหญ่น้อย 17 จังหวัด ได้แก่ อุทัยธานี นครสวรรค์ กำแพงเพชร ตาก สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิจิตร อุตรดิตถ์แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา และ แม่ฮ่องสอน เมืองศูนย์กลางของภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่มากที่สุดในประเทศไทย มีความเจริญรุ่งเรืองมาจากกรุงเทพมหานคร จำนวนประชากรปัจจุบัน 1,206,337 คน⁷ ทั่วเฉลี่ย 52.46 คน/ตาราง กม. ลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือ พื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยเทือกเขาสูงสลับไปด้วยหุบห้วยเหวลึก ยอดเขาที่สูงที่สุดในประเทศ คือ คอยอินทนนท์ ในจังหวัดเชียงใหม่ เทือกเขาสูง ๆ ในภาคนี้เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน อันไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำอื่น ๆ เช่น แม่น้ำกก แม่น้ำแม่สะเรียง แม่น้ำแม่สอ เป็นต้น แม่น้ำสำคัญกันชายแดน ไทย-ลาว ทางด้านจังหวัด เชียงราย คือ แม่น้ำแม่โขง ลักษณะภูมิอากาศของภาคเหนือ มี 3 ฤดู เช่นภาคกลาง แต่ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศหนาวจัด โดยเฉพาะในเนื้อที่ที่ประกอบด้วยเทือกเขาสูง ๆ มีจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย เป็นต้น เหตุผลอีกอย่างหนึ่งคืออยู่ไกลระดับน้ำทะเล กระแสลมทะเลไปถึงไคยาก ฤดูฝนฝนตกพอประมาณ ป่าไม้ในภาคเหนือมีอุดมสมบูรณ์ แม้ว่าจะถูกทำลายลงไปมากในปัจจุบัน ไม้ที่ค้ำที่สุด คือ ไม้สัก แร่ก็มี สิกไนท์ รutil แพรม น้ำมันดิบ เป็นต้น อาชีพของประชากรในภาคเหนือ ทำนาข้าวตามหุบเขาค้าง ๆ ทำสวนผลไม้ ได้แก่ ลำไย ลิ้นจี่ และ ผลไม้เมืองหนาว การทำไร่มีการปลูกหอม กระเทียม ไร่ยาสูบมีมากที่สุด

และดีที่สุดในประเทศ ถ้าจะเปรียบเทียบสภาพอากาศกับภาคอื่น ๆ แล้ว อากาศภาคเหนือ เย็นสบายตลอดปี เพราะฤดูร้อนมีระยะสั้น ป่าไม้ยังมีอยู่มากมาย อากาศจึงมีความชื้นสูง ห้วยน้ำลำธาร ป่าเขาจึงดูสวยงาม เหมาะแก่การที่จะไปท่องเที่ยวพักผ่อน ภาคเหนือจึงยังเป็นดินแดนที่ศิลปินวัฒนธรรมรุ่งเรืองอยู่ เพราะความเจริญทางเทคโนโลยียังเข้าไปไม่มากนัก นอกจากเมืองเชียงใหม่มีสภาพใกล้กรุงเทพฯ เข้าไปทุกที ๆ ว่ากันที่จริงผู้คนในภาคนี้เป็นคนรักความสวยงาม รักระเบียบวินัย เห็นได้จากบ้านเมืองสะอาด ้วควาอาราม โบสถ์ วิหาร ใ้รับการดูแลอย่างดี ศิลปวัตถุและโบราณสถานมิได้ถูกย่ำยีทำลายเช่นอาณาจักรอยุธยา จึงยังคงมีของมีค่าคู่บ้านคู่เมืองอยู่มากมายและเป็นศิลปผสมผสานกับมอญ-พม่า เห็นได้ง่าย ๆ เจดีย์กว้าง ๆ มักมีฉัตรกันยอด ซึ่งศิลปแบบไทย ๆ เราไม่มี ทั้งนี้เพราะว่าในอศีกล้านนาไทยตกเป็นของพม่า เสียประมาณ 200 ปี เพิ่งมาเป็นอิสระและรวมเข้ากับพระราชอาณาจักรไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นนี้เอง

เนื่องจากสภาพอากาศดีมีความชื้นสูง ผู้คนจึงมีผิวพรรณหน้าตาดี บ้านเมืองน่าอยู่อาศัย ดินแดนแถบนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยกลิ่นไอของศิลปวัฒนธรรม ภาษาพูดของชาวเหนือมีความไพเราะ น่าฟัง การคมนาคม ขนบธรรมเนียมประเพณีงดงามหลายอย่างที่ถือปฏิบัติกันมาจนถึงทุกวันนี้กลายเป็นวัฒนธรรมระดับชาติ คือ ประเพณีสงกรานต์และรดน้ำคำหัว ถือว่าเป็นประเพณีฉลองปีใหม่แบบไทยโบราณไปด้วย ประเพณีอื่น ๆ เช่น ประเพณีสงฆ์ขวัญ(เรียกขวัญ) ขณะนี้เรียกว่าสู่ขวัญบายศรี ประเพณีกินแซก(แต่งงาน) เป็นต้น สภาพภูมิศาสตร์ทางภาคเหนือเอื้ออำนวยต่อความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม ผู้คนมีรอยยิ้มที่ประทับใจมาก น่าจะเรียกที่นี่ว่า "สยามเมืองยิ้ม" มากกว่าที่อื่น ๆ ในประเทศไทย ไม่มีภาคใดคอกไม้ดอกไม้ประดับสวยสดงดงาม โดยเฉพาะที่พระราชวังพิพิธภัณฑ์เวศน์ บนคอยสุเทพ น้่วคกในภาคเหนือที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกแม่สา น้ำตกแม่ยะ น้ำตกแม่กลาง เป็นต้น หลักฐานความเจริญมั่นคงทางพระพุทธศาสนาที่คนทั่วไปซาบซึ้งกันดี ได้แก่ พระธาตุต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ พระธาตุหริภุชชัย พระธาตุคอยสุเทพ พระธาตุช่อแฮ พระธาตุแช่แห้ง เป็นต้น แม้ว่าภาคเหนือจะเป็นที่กล่าวขานกันว่ามีสภาพภูมิศาสตร์ที่แต่ก็มีบางท้องที่ทุรกันดาร ท่ามาหากันไม่ได้ผล ประชากรบางท้องที่ชอบอพยพโยกย้ายเข้าไปหางานทำในเมืองใหญ่ ๆ และสิ่งที่ทำลายศิลปวัฒนธรรมอันดีงามก็คือการขายควินำเรอความสุขทาง

ที่มีประชากรอพยพโยกย้ายถิ่นฐานมากที่สุด ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีเส้นทางคมนาคมที่ดีที่สุดในประเทศ แต่นักท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยนิยมเดินทางไปอีสานมากนัก ภาคอีสานเป็นภาคที่ศิลปวัฒนธรรมของภาคกลางเข้าไปมีอิทธิพลน้อยกว่าภาคอื่น ๆ ดังนั้นจารีตประเพณีไทยโบราณจึงยังคงมีกระทำอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีทุกเดือนตลอดปี แต่ประเพณีพิธีกรรมที่เด่นชัดนั้นมีผลมาจากสภาพภูมิศาสตร์ ได้แก่ พิธีอันเกี่ยวกับการขนาน้ำอฝน และเป็นประเพณีที่คนในชาติรู้จักกันอย่างแพร่หลาย นั่นคือ พิธีบุญบังไฟ ส่วนการแห่ขบวนของฝนก็มีทำกันอยู่บ้าง พิธีเกี่ยวกับการขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในพืชพันธุ์ธัญญาหารอีกอย่างหนึ่ง คือ พิธีแหกนา(แรกนา)สู่ขวัญนาและสู่ขวัญควาย คนอีสานนั้นมีความเชื่อเรื่องไสยกลางอยู่มาก ส่วนมากจะประกอบพิธีบนบานศาลกล่าวเพื่อให้ได้ผลในการทว่ามาหากิน

สภาพทางภูมิศาสตร์ภาคใต้ที่มีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรม

ภาคใต้เป็นภาคที่แนวค้อมไปด้วยฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ประกอบไปด้วยจังหวัดใหญ่น้อยถึง 14 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง พังงา ภูเก็ต พัทลุง สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ ระนอง จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่ใหญ่ เคยเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาในอดีต เคยเป็นศูนย์กลางของการปกครองหลายอาณาจักร และเป็นเมืองที่รับถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมจากราชธานีมากที่สุด ประชากรในภาคใต้แม้ว่าจะมีน้อยกว่าภาคอื่น ๆ แต่เนื้อที่ก็มีไค้กว้างใหญ่ไพศาล เฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชมีประชากรถึง 1,296,322 คน⁹ ถัดเฉลี่ยต่อเนื้อที่แล้วจะเห็นว่าค่อนข้างแออัด คือ 127.47/ตาราง กม. ทรัพยากรประเภทแร่ธาตุภาคใต้มีอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในแผ่นดินไทย ได้แก่ แร่ดีบุกและแร่พลูม ซึ่งทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมากมายมาตลอด ลักษณะภูมิอากาศของภาคใต้ แผ่นดินส่วนใหญ่เป็นแหลม เนื้อที่แคบแนวค้อมด้วยฝั่งทะเล ระหว่างทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นป่าที่มึนภูเขาสูง ๆ หลายแห่ง แม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำตาปี แม่น้ำหลังสวน แม่น้ำกระบี่ เป็นต้น ลักษณะภูมิอากาศค่อนข้างชื้น เพราะฝนตกเกือบตลอดปีด้วยอิทธิพลลมมรสุมทั้งฝั่งทะเลตะวันออกและตะวันตก ภาคใต้มีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝนกับฤดูแล้งอันมีช่วงสั้นมาก ฤดูหนาวไม่มี อากาศของพลเมือง นอกเหนือจากการขุดแร่ดีบุกและแร่พลูม

อาชีพประมงและทำสวนยางพาราอาจถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน นอกจากนั้นก็คือ การทำสวนผลไม้ เงาะ ทุเรียน ลิ้นจี่ ส้ม มะพร้าว สวนปาล์ม น้ำมัน เป็นต้น สภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคใต้อำนวยต่อการประกอบอาชีพของพลเมืองดังกล่าวแล้ว ภาคใต้อีกยังมี การปลูกข้าวเจ้าอยู่บ้าง สภาพภูมิอากาศทำให้ประชากรมีความทรหดอดทน ขยันขันแข็ง ทรัพยากรธรรมชาติของภาคใต้อุดมสมบูรณ์ ประชาชนมีอาชีพที่ค้ำจุนกัน ปัญหาในการอพยพโยกย้ายของคนในภาคนี้ไม่น้อยมาก

ศิลปวัฒนธรรมในภาคใต้เป็นลักษณะผสมผสาน เพราะเป็นอารยธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจาก จีน อินเดีย ชาว เปอร์เซีย เป็นต้น คนไทยส่วนหนึ่งนับถือพระพุทธศาสนา อีกส่วนหนึ่งนับถืออิสลาม ประเพณีพิธีกรรมจึงเกี่ยวกับศาสนาทั้งสองและมักมีความขัดแย้งกันเสมอ ที่จริงประเพณีพิธีกรรมมีไม่มากเท่ากับภาคอื่น ๆ ของไทย เพราะประชาชนไม่ค่อยมีเวลาว่างมากนัก จากการทำมาหากิน ประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ การชักพระ การให้ทานไฟ เป็นต้น ทางศาสนาอิสลาม คือ พิธีอารีรายอหรือบวชบูชาพระผู้เป็นเจ้า เป็นต้น การละเล่น มี โนห์รา หนังตะลุง ร้องเงิง เป็นต้น ภาคใต้เป็นภาคที่อุดมสมบูรณ์ไปค้ำยน้ำ แต่ไม่เอื้ออำนวยต่อการกสิกรรม ทรัพยากรแร่ธาตุต่าง ๆ มีมาก ประชากรจึงมีความกระปรี้กระเปร่าและมีความกระตือรือร้น คนใต้อาจมีความรักถิ่นฐานบ้านเกิด มีความรักศิลปวัฒนธรรมประเพณีของตนอย่างมาก ประจักษ์พยานที่แน่ชัด คือ ภาษาบักกะไต คนใต้อาจไม่ว่าจะพบกับ ๗ ที่ใดจะสนทนาปราศรัยกันด้วยภาษาถิ่นของตนอย่างภาคภูมิ ผิดกับคนในภาคอีสานและภาคเหนือซึ่งมักจะไม่นับใจที่จะพูดภาษาถิ่นของตนเมื่อพบกับในท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ถิ่นของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ศิลปวัฒนธรรมในภาคใต้อาจยังคงไม่เสื่อมสูญไปได้ง่าย ๆ

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมืองมีผลต่อศิลปวัฒนธรรม

ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์มีผลต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ ท้องถิ่นใดมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ประชาชนมีอาชีพที่ดี มีรายได้ดี ย่อมมีจิตใจเข้มแข็งอดทน และไม่ละทิ้งถิ่นฐานไปง่าย ๆ เมื่อเศรษฐกิจดี ภาวะแวดล้อมดี ประชาชนย่อมอยู่อย่างมีความสุข

มีเวลาที่จะฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติ ๆ ย่อมเจริญรุ่งเรือง นั่นคือสัญญาว่าประเทศชาติจะมี
ความเป็นปึกแผ่นและมั่นคง

ความมีบั้นทางเศรษฐกิจมีผลต่อศิลปวัฒนธรรม

ว่ากันว่าจริงประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีทรัพยากรธรรมชาติมาก
ในปี พ.ศ. 2526 ประชากรไทยมีจำนวน 49,229,561 คน¹⁰ เฉลี่ย 95.94 คน/ตาราง
กม. ถ้าหากว่าประชากรอยู่กระจายตามพื้นที่คงมีปัญหาน้อยในเรื่องของเศรษฐกิจ ประชากร
ของไทยมักจะแออัดกันอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลาง
ความเจริญทางเทคโนโลยี มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กมากมาย อันเป็น
สาเหตุของมลภาวะเป็นพิษหลาย ๆ อย่าง เช่น อากาศเสีย น้ำเน่า เป็นต้น ประชากรส่วน
ใหญ่อพยพจากชนบทมาหางานทำในย่านชุมชน เป็นคนระดับใช้แรงงาน คนพวกนี้มักมีพื้นฐานความ
รู้ต่ำและพากันมาอยู่แออัดในแหล่งเสื่อมโทรมที่เรียกว่า "สลัม" แม้ว่าจะต้องทำงานหนักแต่ก็มี
รายได้น้อย จำเป็นต้องทำงานหาเงินตลอดเวลาเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จึงไม่มีเวลาที่จะไป
ร่วมประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของสังคม ประเพณีพิธีกรรมที่ตนเองเคยปฏิบัติอยู่ในบ้านเกิดเมือง
นอนของตน ๆ ก็พากันละทิ้งหรือมีเกล้าที่จะร่วมด้วยกันปฏิบัติ เพราะกลัวการไม่ยอมรับจากคนกลุ่ม
ใหญ่ในเมือง นอกจากนั้นย่านสลัมยังเป็นแหล่งเพาะความเสื่อมโทรมต่าง ๆ มากมาย ได้แก่
ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญทำลายศิลปวัฒนธรรม
อันดีงามของชาติให้เสื่อมสูญไปอย่างง่ายดาย แต่ในทางตรงกันข้าม ความเจริญทางเทคโนโลยี
เราอาจถือได้ว่าเป็นความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมจากภายนอกประเทศก็มีผลคือศิลปวัฒน-
ธรรมภายในชาติอยู่เหมือนกัน นั่นคือ ความเจริญทางวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้อำนวยความสะดวก
สะดวกในการดำรงชีวิตมีมาก สภาพชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งดีขึ้นและคนกลุ่มนั้นก็หลงตนเองว่า
เป็นผู้มีอารยธรรมสูงส่ง ผลเสียที่ตามมา คือ ทำให้คนใช้ชีวิตห่มเฟ้อ เลือกเสพสุขอย่างเห็น
แก่ใจ ละทิ้งศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของบรรพชน หันมาปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมที่รับมาจาก
ภายนอกประเทศ คนกลุ่มนี้มักมีอำนาจทางเศรษฐกิจ ผลเสียต่อไปก็คือเป็นตัวอย่างแก่คนที่มี
ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า คนพวกหลังพยายามเอาอย่าง พยายามปรับตนเองให้สามารถอยู่

ร่วมสังคมกับคนกลุ่มแรกให้ได้ เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจไม่ทัดเทียมกันก็จำเป็นต้องแสวงหา เป็นเหตุให้เกิดภาวะหนี้สินขึ้นจึงเกิดปัจจัยที่ห้าขึ้นทั้ง ๆ ที่ปัจจัยที่ห้านี้ไม่จำเป็นสำหรับชีวิตนัก การแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตที่ไม่จำเป็นนี้ ได้แก่ รถยนต์ เครื่องประดับบ้าน (เฟอร์นิเจอร์) เครื่องประดับกาย ได้แก่ เพชรนิลจินดา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อการยอมรับของ สังคมที่มีรสนิยมสูง เมื่อมีการแสวงหาสิ่งฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ ก็เกิดการใช้จ่ายเกินตัว เกิดภาวะ หนี้สินบุคคล เมื่อมีหลาย ๆ บุคคลก็เป็นภาวะหนี้สินของมวลชน นำไปสู่ภาวะหนี้สินของประเทศ ในที่สุด คนไทยนิยมซื้อของต่างประเทศ ใช้ของต่างประเทศ ไม่สนใจไม่เหลียวแลสินค้าที่ผลิต ภายในประเทศ ทำให้เงินตราหลังไหลออกนอกประเทศ เกิดภาวะเงินฝืด นับว่าสร้างความ เคียดกรุ่นแก่กลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่ำและต้องจ่ายภาษีเครื่องอุปโภค บริโภคแพง ต้องทำงานหนักเพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้ทัดเทียมกัน สภาวะดังกล่าวมานี้ย่อม เป็นส่วนสำคัญในการทำลายศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เสื่อมสูญไปเป็นอันมาก เช่น ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนเผ่าพันธุ์เดียวกัน ความศรัทธาในสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ลดน้อยถอยลงไป การยกย่องครูมาอาจารย์ บิดามารดาและบรรพชนเสื่อมถอย จารีตประเพณี อันดีงามถูกละเว้น เป็นต้น ทั้งนี้เพราะคนยอมรับวัตถุธรรมมากกว่าคุณธรรม

ความบิบบันทางการเมืองมีผลต่อศิลปวัฒนธรรม

การเมืองมีผลต่อศิลปวัฒนธรรมอย่างไร เพียงใคนั้น ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอคำกล่าวที่ว่า "เมื่อใดบ้านเมืองสงบสุข ศิลปวัฒนธรรมย่อมรุ่งเรือง เมื่อใดบ้านเมืองสับสนวุ่นวาย ศิลป วัฒนธรรมย่อมเสื่อมถอย" แค่นี้ที่จริงแล้ว การเมืองเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจ ในทางตรงกัน ข้าม เศรษฐกิจก็เป็นตัวกำหนดการเมือง ระบบการปกครองบ้านเมืองที่ดีที่เหมาะสมย่อมทำให้ บ้านเมืองสงบสุขได้ ประชาชนมีเวลาทำมาหากิน ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของบ้านเมือง บ้านเมือง อุดมสมบูรณ์ ประชาชนย่อมมีโอกาสสร้างสมศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมของชาติย่อมเป็น เครื่องหมายบ่งบอกความเจริญและความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองได้ แต่ถ้าเมื่อใดสังคมหนึ่ง ประเทศหนึ่งมีปัญหาในการปกครอง ประชาชนย่อมก่อความวุ่นวาย รบราฆ่าฟันกัน ไม่มีเวลามา ทำมาหากิน ไม่มีเวลามาสนใจศิลปวัฒนธรรม นอกจากศิลปวัฒนธรรมจะถูกทำลายแล้วยังเป็น

สิ่งปิดกั้นหนทางของศิลปวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นใหม่ด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ๆ เช่นในประเทศ
กัมพูชาปัจจุบันนี้ซึ่งเป็นปัญหาแก่ไม่ตกอยู่จนทุกวันนี้ เป็นคน ภัยจากภายนอกประเทศที่ร้ายแรง
ที่สุด ได้แก่ ภัยสงครามซึ่งเป็นภัยทางการเมืองด้วย ในประวัติศาสตร์ไทยกรุงศรีอยุธยาเสียแก่
พม่าซ้ำศึกเมื่อปี พ.ศ. 2310 ทุกสิ่งทุกอย่างถูกทำลาย ประชาชนถูกฆ่าตายมากมาย ประชาชน
ที่รอดตายอพยพหลบหนีซ้ำศึก พวกกันละทิ้งถิ่นฐานและละทิ้งศิลปวัฒนธรรมที่ได้สร้างสมกันมา อันมี
ปราสาทราชวัง วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร ฯลฯ แต่เมื่อคนไทยกู้ชาติได้สำเร็จ สร้างบ้าน
สร้างเมืองเป็นปึกแผ่นได้อีกครั้ง ก็ต้องรีบฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยเร่งด่วนเพื่อการสืบ
ทอดมรดกของบรรพชนต่อไป ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยมีความสัมพันธ์กับ
ประเทศทางตะวันตก เราก็จำใจต้องรับเอาศิลปวัฒนธรรมอารยธรรมของประเทศเหล่านั้นมา
ปฏิบัติในบ้านเมืองเพื่อให้เทียบทันกับอารยประเทศเหล่านั้นและเพื่อรักษามันเมืองเอาไว้ให้
คั้งนั้นศิลปวัฒนธรรมของชาติก็ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ระบบการปกครอง
แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นเจ้ามหาชีวิตเริ่มมีแนวโน้มไปสู่ระบอบประชา
ธิปไตย ประชาชนมีส่วนในการบริหารประเทศเริ่มปรากฏชัดในสมัยรัชกาลที่ 5-6 และเกิดการ
เปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในสมัยรัชกาลที่ 7 คงกล่าวมานี้เป็นข้อยืนยันว่า การเมืองมีผลต่อ
ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ยุคใดสมัยใดมีความบีบคั้นทางการเมือง เมื่อนั้นศิลปวัฒนธรรมของชาติ
ก็เปลี่ยนแปลงไปโดยรวดเร็วทั้งอาจเสื่อมถอยลงหรือรุ่งเรืองขึ้นหรือกลายเป็นศิลปวัฒนธรรม
ของชาติอื่น เข้ามามีบทบาทแทน

ประชากรละทิ้งถิ่นฐาน

มนุษย์ย่อมเป็นผู้เลือกถิ่นฐานเพื่อทั้งหลักแหล่งทำมาหากิน ถิ่นฐานโคกคอกชุมสมบูรณไม่มีทุกขภัย
มนุษย์ย่อมสมัครใจไปรวมกันอยู่ ถิ่นฐานโคกกันการชากแกลนเต็มไปด้วยทุกขภัย มนุษย์ย่อมละทิ้งถิ่น
ฐานนั้น พวกหนีอพยพหลีกเลี่ยงหนีไปยังถิ่นฐานอื่นที่ดีกว่า

คงได้กล่าวมาแต่ต้นว่าสภาพภูมิศาสตร์มีผลต่อศิลปวัฒนธรรม คือถ้าหากถิ่นฐานโคกสภาพทาง
ภูมิศาสตร์อำนวย ประชากรก็จะพากันตั้งรกรากทำมาหากิน เมื่อเกิดชุมชน ศิลปวัฒนธรรมก็ย่อม
เกิดตามมาด้วย เพราะคนเราต้องอยู่ร่วมกัน ต้องสร้างที่อยู่อาศัย ต้องมีหัวหน้าปกครอง ต้องมี

รูปแบบการปกครองที่เหมาะสม ต้องมีจารีตประเพณีเพื่อการปฏิบัติพิธีกรรมร่วมกัน ศิลปวัฒนธรรมของชนกลุ่มใดมีความเจริญรุ่งเรืองก็แสดงถึงความมั่นคงเป็นปึกแผ่นของชนกลุ่มนั้น ในทางตรงกันข้ามถิ่นฐานโทสภาพภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยและเต็มไปด้วยทุกขภัย ประชากรย่อมขาดความอดทนมีแต่ความท้อแท้ในการที่จะท่วมาหากินและตั้งรกราก ย่อมอพยพโยกย้ายไปยังถิ่นฐานอื่น ๆ ศิลปวัฒนธรรมของชนกลุ่มนั้นก็เสื่อมถอยหรือหยุดชะงักลง ยิ่งหลงเหลือร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมอยู่บ้างก็มักโบร่ำคร่ำได้ค้นพบเมืองโบราณ พบซากปรักหักพังมากมาย เช่นที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี หรือแหล่งชุมชนที่เคยมีการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น แหล่งเครื่องปั้นดินเผาโบราณในเขตเมืองสุโขทัย แหล่งเตาเผาในเขตอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น นั้นย่อมแสดงว่าแต่เดิมถิ่นฐานเหล่านี้ได้มีกลุ่มชนอาศัยอยู่เป็นปึกแผ่นได้สร้างสมศิลปวัฒนธรรมเอาไว้ ต่อมาเกิดกันการแห่งแล้งไม่เหมาะแก่การท่วมาหากินต่อไป หรือเกิดโรคระบาดผู้คนพากันล้มตาย หรือเกิดภัยสงครามข้าศึกถูกรุกรานจนมีอารักขาถิ่นที่อยู่นั้นไว้ได้ ต้องอพยพโยกย้ายไปอยู่ที่ที่ปลอดภัยกว่า หวังปัญหาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาหาข้อมูลกันต่อไป การอพยพโยกย้ายหรือการละทิ้งถิ่นฐานนี้เกิดช้าแล้วช้าเล่าและเชื่อว่าไม่มีวันจบสิ้น ในภาวะปัจจุบันการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานดังกล่าวนี้มีผลเสียมากกว่าผลดี เพราะแทนที่ประชากรจะพากันอยู่ให้กระจุกกระจายในท้องถิ่นชนบทเพื่อช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นเหล่านั้นให้เจริญทัดเทียมกับสังคมใหญ่ ก็มักจะพากันอพยพโยกย้ายไปท่วมาหากินในที่อุดมสมบูรณ์กว่า เมื่อประชากรละทิ้งถิ่นฐานก็เท่ากับละทิ้งศิลปวัฒนธรรมที่ตนได้รับ เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพชนและที่ตนเองได้สร้างสมขึ้นใหม่ด้วย ไปรับเอาศิลปวัฒนธรรมในสังคมใหม่ การที่ประชากรพากันไปรวมอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่งมาก ๆ ย่อมสร้างปัญหาแก่สังคมนั้นดังเช่นที่ไถ่กล่าวมาแล้วในบทอื่น ๆ และในคอนค้นของบทนี้ ประเทศชาติอื่นมีเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาลแต่ผู้คนไม่ตั้งหลักปักฐานให้กระจุกกระจายไปตามท้องที่ต่าง ๆ นอกจากศิลปวัฒนธรรมจะเสื่อมสูญไปแล้ว คนแค้นที่ว่างเปล่าเหล่านั้นย่อมไร้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและอาจถูกข้าศึกศัตรูยึดครองไปได้ในโอกาสต่อไป

ในประเทศไทยของเรา ประชากรในภาคอีสานมีการอพยพโยกย้ายถิ่นท่วมาหากินมากที่สุด มีทั้งอพยพโยกย้ายชั่วคราวและถาวรนับแต่ภาคอีสานเกิดภาวะแห่งแล้ง ระหว่างปี พ.ศ.

2503-2513 ห้องที่ที่ประชากรภาคอีสานอพยพไปหามาหากินมากที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้แล้วชาวอีสานยังกระจัดกระจายไปทำงานทำในเมืองที่เศรษฐกิจทั่วประเทศ เช่น นครราชสีมา เชียงใหม่ ชลบุรี สงขลา เป็นต้น ส่วนมากจะไปรับจ้างหรือขายแรงงาน ยิ่งในปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้ส่งคนไทยไปทำงานไปประเทศแถบตะวันออกกลางของโลก ผู้ที่ไปหาขุมทรัพย์ในประเทศดังกล่าวเป็นประชากรจากภาคอีสานเสียมากกว่าครึ่ง แม้ว่าภาคอีสานจะได้รับการพัฒนามาตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปัจจุบันเส้นทางคมนาคมในภาคอีสานมีความสะดวกและมากกว่าในภาคอื่น ๆ เมืองขอนแก่นได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองตัวอย่างของภาคอีสาน ขณะนี้รัฐบาลได้ทุ่มเทการเร่งรัดพัฒนาชนบททุกวิถีทาง เช่น มีโครงการการก่อสร้างงานในชนบท(ก.ส.ช.) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันประชากรละทิ้งถิ่นฐาน แต่ดูเหมือนว่าจะยังไม่ได้ผลนัก เพราะการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานกลายเป็นค่านิยมของประชากรในภาคอีสานไปแล้ว

ประชากรอีกส่วนหนึ่งของประเทศไทยที่นิยมอพยพโยกย้ายจากท้องถิ่นมาก คือ ประชากรในภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นหญิง มีทั้งไปค้าขายความสมัครใจและไปค้ายภาวะบีบบังคับ ซึ่งในขณะที่ชาวภาคอีสานไปขายแรงงานโดยไปจากทุก ๆ จังหวัดของภาคอีสาน ประชากรในภาคเหนือส่วนหนึ่งจะไปค้าสวาทและไปจากบางท้องถิ่นที่เท่านั้น มิได้แพร่กระจายเช่นประชากรในภาคอีสาน ท้องที่อำเภอคอกคำใต้เป็นที่กล่าวขานกันมากที่สุด ทางรัฐบาลพยายามรณรงค์ให้ประชากรในท้องที่ดังกล่าวกลับถิ่นฐานและช่วยกันฟื้นฟูท้องถิ่นทุก ๆ วิถีทาง ผู้วิจัยใคร่ขอยกข้อความจากหนังสือพิมพ์บางฉบับมากล่าวอ้างไว้ ณ ที่นี้

“ใช้หลักสูตรพรหมจารีร่วมพระช่วยปลูกฝัง - หนุนกันเต็มที่โครงการกู้ชื่อหญิงคอกคำใต้ อบรมสภาพพจน์ในทางลบ เจ้าคณะอำเภอสงพระนักเทศนาออกอบรมจิตใจให้ทุกคนรักศักดิ์ศรีสตรีลานนา จังหวัดยี่นมือเข้าหนุนจึกหางบประมาณจึกป้องกันหญิงสาวไปหากินต่างจังหวัด สจ. ทั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็วคอยสอดส่องคนแปลกหน้าเข้ามาล่อลวงหญิงสาว กำนันเกษตรพัฒนาชุมชนก็เร่งฝึกอาชีพให้สาวคอกคำใต้เปลี่ยนอาชีพเป็นการด่วน

ข่าวคืบหน้าเกี่ยวกับชาวอำเภอคอกคำใต้ จ. พะเยา คืบตัวเตรียมกู้ชื่อเสียง ที่กระฉ่อนในทางลบไปทั่วประเทศ แม้แต่ชาวต่างประเทศต่างรู้จักกันทั่วว่า หญิงสาว คอกคำใต้ส่วนใหญ่กระจายไปขายตัวอยู่จำนวนมาก กลุ่มบุคคลประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มสตรีทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ในท้องที่ อ. คอกคำใต้ ร่วมกันจัดโครงการรณรงค์พิทักษ์ศักดิ์ศรีสตรีสถานาคอกคำใต้ขึ้น โดยถือเอาวันแม่แห่งชาติ 12 สค. เป็นวันเริ่มโครงการนี้¹¹

การที่ประชากรย้ายถิ่นฐานนี้ ถ้าพิจารณาให้รอบคอบแล้วเป็นเรื่องน่าเห็นใจประชากร ในภาคอีสาน ภาคเหนือ มากกว่าภาคอื่น ๆ สาเหตุสำคัญ คือ ห้างถิ่นดังกล่าวมีสภาพทาง ภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพ ความเจริญทางเทคโนโลยีเข้าไปได้น้อย แต่ เรื่องที่อ่านสามารถใช้หลักวิชาทางการเกษตรแก้ไขได้ไม่ยาก ในทัศนะของผู้วิจัยมีปัจจัย สำคัญประการหนึ่งที่สามารถดึงดูดจิตใจให้ประชากรรกรากถิ่นฐานนั้นได้ คือ ความเจริญทางศิลป วัฒนธรรมหรือความมีหลักฐานทางวัฒนธรรม สิ่งดังกล่าวมีพลังสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ ของสังคมและประเทศชาติได้ ยกตัวอย่างเปรียบเทียบ เช่น จังหวัดนครปฐม กับ จังหวัดชล บุรี ทั้งสองจังหวัดต่างก็มีสภาพทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยในการประกอบอาชีพ ความมั่นคงทาง เศรษฐกิจมีสูงมาก แต่จังหวัดนครปฐมมีศูนย์รวมใจประชาชน คือ "พระปฐมเจดีย์" เราอาจจะ พิสูจน์ได้ เสมอว่าประชาชนในจังหวัดนครปฐมย่อมมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนมากกว่า ประชากรในจังหวัดชลบุรี หรือถ้าจะเปรียบเทียบจังหวัดชลบุรีกับจังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งเป็นหัว เมืองชายทะเลด้วยกัน ผู้คนย่อมกล่าวขวัญถึงเมือง แปดริ้ว หรือเมือง "หลวงพ่อยโสธร" คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา มากกว่าจังหวัดชลบุรีซึ่งมีแค่สถานที่ตากอากาศเป็นส่วนมาก

ถ้าคิดถึงการประกอบอาชีพแล้ว การที่ประชากรมีรายได้ดีเฉลี่ยต่ำมากทั้งในภาคอีสาน และภาคเหนือ จำนวนครัวเรือนที่ยากจนมีมากกว่าภาคอื่น ๆ ภาคอีสานมีครัวเรือนที่ยากจนถึง ร้อยละ 51.25 ของจำนวนครัวเรือนที่ยากจนทั่วประเทศ คือมีจำนวนถึง 1,405,989 ครอบ ครัว แต่ในเขตเมือง(เทศบาล)กรุงเทพมหานครมีครัวเรือนที่ยากจนมากที่สุดถึง 28,640 ครอบ ครัว เป็นเรื่องไม่น่าแปลกอะไรเพราะว่าประชากรที่ยากจนเหล่านั้นส่วนใหญ่อพยพไป

จากชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับรายได้เฉลี่ยของประชากรในชนบทภาคอีสาน ส่วนใหญ่ต่ำกว่า 1,981 บาท ต่อคนต่อปี¹²

ผลจากการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นฐานนั้นเนื่องมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์อันได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดความแตกต่างใน โอกาสเชิงเศรษฐกิจระหว่างท้องถิ่น องค์ประกอบทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมมีส่วนอยู่มาก¹³ เพราะคนเราจะไปอยู่ที่ใดก็มักคำนึงถึงสภาพทางเศรษฐกิจและศิลปวัฒนธรรมที่มีลักษณะเหมือน หรือคล้ายคลึงกัน ด้วยไม่ต้องประสบปัญหาในการปรับภาวะทางจิตมากนัก

ว่ากันที่จริงแล้วการย้ายถิ่นฐานเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศ ที่มีการขยายตัวทางอุตสาหกรรม ส่วนในประเทศกำลังพัฒนานั้นสังคมเมืองมีความแตกต่างจาก สังคมชนบทอย่างมากในด้านเทคโนโลยี ประชากรจึงอพยพเข้าไปหางานทำในกรุงเทพมหานครอย่างแออัดยัดเยียด มีหิ้งไปอยู่ชั่วคราวและถาวร กรุงเทพมหานครเป็นแหล่งดึงดูดประชากร จากทุกท้องถิ่นเข้าไปอยู่ ประชากรของภาคอีสานเข้าไปมากที่สุด รองลงมาคือภาคกลางและ ภาคเหนือ มีข้อแตกต่างกันอยู่ระหว่างภาคอีสานกับภาคกลาง ประชากรของภาคอีสานส่วนใหญ่ ไปขายแรงงาน ประชากรของภาคกลางเข้าไปด้วยต้องการโอกาสทางการศึกษา ความจำเป็น ในอาชีพข้าราชการและอาชีพใหม่ ๆ แต่ไม่ซ้าก็จะพากันกลับถิ่นฐาน ในภาคเหนือนั้นมีประชากร เพียงบางท้องถิ่นเท่านั้นที่ย้ายถิ่นและจุกมุ่งหมายก็มีเฉพาะเรื่อง อยู่ในลักษณะของการไปอยู่ชั่วคราว แต่ภาคเหนือก็มีเชื่อว่าจะมีแค่อัตราการย้ายออกเท่านั้น อัตราการย้ายเข้าก็มีสูง เพราะ สภาพทางภูมิศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมเอื้ออำนวย จึงดึงดูดประชากรในภาคอื่น ๆ เข้าไปอยู่ ไม่น้อยโดยเฉพาะประชากรส่วนหนึ่งจากภาคอีสาน การย้ายถิ่นของชาวอีสานส่วนใหญ่เป็น การย้ายคลอคชีพ เราอาจเรียกได้ว่าเป็นการ "ละทิ้งถิ่นฐาน" ทั้งนี้ก็มาจากการย้ายสามีใน นครวไปอยู่ในท้องถิ่นอื่น ๆ ประชากรในภาคอีสานมีอัตราการย้ายออกมากกว่าการย้ายเข้า หลายสิบเท่า โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2503-2513¹⁴ การละทิ้งถิ่นฐานดังกล่าวนี้เป็น เรื่องที่มีผลกระทบก่อภาวะเศรษฐกิจและความมั่นคงของสังคมในภาคอีสาน รัฐบาลได้พยายาม หาทางแก้ไขคลอคมา และในปัจจุบันนี้ก็กำลังรณรงค์ให้ประชากรภาคนี้อพยพโยกย้ายกลับถิ่น ฐานให้มากที่สุดโดยวิธีการต่าง ๆ กัน

¹สำนักนายกรัฐมนตรี, ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2523), หน้า 16-17.

²บำรุง สุขพรณ, "บทบาทและผลการปฏิบัติงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม," รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2525, หน้า 6-8.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

⁴เรื่องเดียวกัน; หน้า 11.

⁵ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, 2520), หน้า 1-2.

⁶ประกาศสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง เรื่อง จำนวนราษฎรรายจังหวัดตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎรเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2526, หน้า 1.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁹เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

¹⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

¹¹"สร้างชีวิตใหม่ สาวคอกคำไ้," หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 13 สิงหาคม 2527, หน้า 1 และ หน้า 16.

¹²รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์, ระบบเศรษฐกิจไทย: ลักษณะและปัญหา (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 111-113.

¹³นิพนธ์ เทพวัลย์, ประชากรศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 195.

¹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 245-246.

การอนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทย

ศิลปวัฒนธรรมเป็นสัญญาณแห่งความเจริญรุ่งเรืองของสังคมมนุษย์ ศิลปวัฒนธรรมของสังคมใด ประเทศใด ย่อมมีลักษณะเฉพาะหรือมีความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ประเทศนั้น ศิลปวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบันเสื่อมทรามลงไปเป็นอันมาก จำเป็นต้องหาวิธีการอนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวโดยรีบด่วน

ตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมสูญและเสื่อมถอย

ศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมสูญ

ศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมสูญ หมายถึงสิ่งที่ที่งามอันบรรพชนได้สร้างสรรค์สั่งสมเอาไว้ หรือจารึกประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่ได้สูญสิ้น สูญหายหรือเลิกปฏิบัติกันไปแล้ว อาจะยังปรากฏอยู่แต่ในตำนาน ประวัติศาสตร์ บันทึกต่าง ๆ และในความทรงจำของผู้สูงอายุ ตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมสูญ ได้แก่

พระราชพิธี หมายถึงประเพณีพิธีกรรมในราชสำนัก เช่น พระราชพิธีโล้ชิงช้าบูชาเทพเจ้า ความคึกคักทั้งหมด เลิกสิ้นไปแล้วแต่สมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พระราชพิธีโสกันต์ สำหรับเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป หรือ พิธีโกนจุกผู้เยาว์วัยซึ่งเป็นสามัญชนโดยทั่วไปก็เสื่อมสูญไปแล้ว พระราชพิธีที่สำคัญอันได้ปฏิบัติกันมายาวนานปรากฏเรื่องราวในบันทึกต่าง ๆ และในวรรณคดี คือ พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัจจาหรือพิธีค้ำน้ำสาบานคนว่าจะจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์และต่อชาติบ้านเมืองของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทำกันมาแต่เริ่มสถาปนากรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้โปรดเกล้าให้เลิกพิธีนี้เสียแต่ปี พ.ศ. 2476 เป็นต้น

ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้าน ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้านที่เสื่อมสูญไป เช่น พิธีทักจุกหรือโกนจุกผู้เยาว์เพื่อแสดงว่าไค่ย่างเข้าสู่วัยผู้ใหญ่แล้ว เคียนนี้ไม่เป็นที่นิยมหาไค่ไค่ยากเต็มทีและคงไม่มีใครคิดฟื้นฟูขึ้นมาอีกแล้ว พอ ๆ กับประเพณีไว้ทรงผมมหาดไทย(ผมปึกนก)ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้โปรดให้ปรับปรุงเป็นไว้ทรงผมรองทรง ประเพณีการแข่งงานแบบไทยที่ใช้พระสงฆ์เป็น

ผู้สวมมงคลและหลังน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาว ไม่มีพบเห็นที่ไหนอีกแล้ว การถือโชคกลางโบราณ
ต่าง ๆ ของไทย เช่น การถือราศีตามวัน ราศีศกคณม ราศีสระยม ฯลฯ หากผู้ยึดถือปฏิบัติแทบ
ไม่ได้อีกแล้ว เพราะไม่เหมาะสมกับภาวะการณปัจจุบัน เป็นต้น

ศิลปการละเล่น การเล่นชกนาคศึกคำมรพรในงานพระราชพิธีโบราณ หลายคนรู้จัก
เพียงแต่ชื่อนั้น คงไม่มีการฟื้นฟูอีกต่อไป การแสดงโขนหน้าจอ โขนชกกรอก มีหลักฐาน
ปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เท่านั้น การละเล่นของชาว
บ้านหลายอย่างเสื่อมสูญ เช่น การเล่นเพลงปรบโกที่เคยเฟื่องฟูในสมัยรัชกาลที่ 5 คงเหลือแต่
ตัวอย่างการสาธิตจากเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเท่านั้น เป็นต้น

ศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมถอย

ศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมถอย หมายถึงสิ่งที่ที่งามที่บรรพชนได้สร้างสมเอาไว้ หรือ จารีต
ประเพณีที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานแต่ได้เสื่อมความนิยมลงยังไม่ถึงกับสูญสิ้นไป ได้แก่

พระราชพิธี พระราชพิธีหลายอย่างที่เสื่อมถอยจนคนทั่วไปไม่ค่อยเอาใจใส่หรือระลึ
ถึง อาจเป็นเพราะความไม่รู้ซึ่งหรือความที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนแต่ทางราชสำนักได้
ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ให้มีความสำคัญในชาติ เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เพื่อเป็นนิมิต
มงคลแก่ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั่วประเทศ พระราชพิธีลอยพระประทีปหรือลอย
กระทงซึ่งปัจจุบันเป็นประเพณีที่แพร่หลายและประชาชนทั่วไปกระทำกัน พระราชพิธีทอดผ้าพระ
กฐินโดยเฉพาะเสด็จทางชลมารค ได้มีการฟื้นฟูกระบวนเรือเสด็จและมีการแห่เรือตามแบบแผน
ประเพณีโบราณ เป็นต้น

ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้าน ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น
พิธีบายศรีสู่ขวัญทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยยังมีกระทำน้อยอยู่บ้างแต่ันับ
วันจะลดน้อยถอยลง ประเพณีฉลองปีใหม่แบบไทยยังคงเด่นชัดอยู่เฉพาะในภาคเหนือเรียกว่า
ปีใหม่เมือง หรือ สงกรานต์ ซึ่งในภาคอื่นทำกันเพียงเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น มิได้มีความ

ศักดิ์สิทธิ์เช่นที่จังหวัดเชียงใหม่ พิธีรดน้ำคำหัวแสงความเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ยังคงเด่นชัด อยู่ในภาคเหนือ ส่วนในภาคอื่น ๆ นั้น เจือจางลงไปทุกที ๆ ประเพณีการบวชนาคซึ่งเคยเป็นที่นิยมทั่วไปโดยเฉพาะในภาคกลางนับวันจะน้อยลงไปเรื่อย ๆ เพราะความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเสื่อมลง เป็นต้น

ศิลปการละเล่น เพลงพื้นเมืองต่าง ๆ หรือการแสดงของไทย ได้รับความนิยมน้อยลงไปเรื่อย ๆ ภัยอิทธิพลของความบันเทิงในรูปแบบใหม่เข้ามาแทนที่ ได้แก่ ภาพยนตร์ วิ ดี โอ ฯลฯ แต่ถึงอย่างไรศิลปการละเล่นพื้นบ้านก็ยังคงมีเหลืออยู่มากและได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีก เช่น การเล่นเพลงเรือ เพลงอีแซว เพลงเหย่ย ในภาคกลาง โนห์ราและหนังตะลุงในภาคใต้ การขับซอ(ขับร้อง)และการฟ้อนแบบภาคเหนือ หมอลำและเพลงโคราชในภาคอีสาน เป็นต้น

ความคิดเห็นในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย

จากการส่งแบบสอบถามไปยังบุคคลหลายอาชีพทั่วประเทศจำนวน 500 ฉบับ ได้ข้อมูลกลับคืนมาเพียง 280 ฉบับ ผลของการศึกษาเป็นดังนี้

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล

ผู้กรอกข้อมูลเป็นข้าราชการเสียร้อยละ 64.28 เป็นบุคคลในอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ศิลปิน เกษตรกร พระภิกษุ เป็นต้น อีกร้อยละ 35.72 ในจำนวนดังกล่าวเป็นผู้ที่มีอายุสูงกว่า 50 ปี ร้อยละ 17.14 บุคคลเหล่านี้มีความลึกซึ้งในจารีตประเพณีของไทยและได้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงทางศิลปวัฒนธรรมเด่นชัดกว่ากลุ่มคนที่มีอายุต่ำกว่า 50 ปี ลงมา ซึ่งมีจำนวนมากถึงร้อยละ 82.86 ในแง่ของประสบการณ์เรื่องศิลปวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นนั้น ผู้กรอกข้อมูลที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้นเกินกว่า 10 ปีขึ้นไปมีจำนวนร้อยละ 68.57 สามารถให้รายละเอียดได้มากกว่ากลุ่มคนอีกร้อยละ 31.43 ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นนั้นไม่ถึง 10 ปี

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับบทบาทของบุคคลที่มีต่อศิลปวัฒนธรรม

1. ข้อมูลแสดงความเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ผู้กรอกข้อมูลมีความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ดังนี้ เป็นผู้สนใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนมาก ร้อยละ 88.57 น้อย ร้อยละ 11.43 เป็นผู้มีส่วนในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในท้องถิ่นมาก ร้อยละ 48.57 น้อย ร้อยละ 47.14 ไม่มีส่วนเลย ร้อยละ 4.29 ได้รับความร่วมมือในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมาก ร้อยละ 34.28 น้อย ร้อยละ 57.14 ไม่ได้รับความร่วมมือเลย ร้อยละ 8.58 ดูรายละเอียดจากตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความเป็นผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ความเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม	มาก		น้อย		ไม่มีเลย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สนใจศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นคน มีส่วนในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	248	88.57	32	11.43	-	-	280	100
ได้รับความร่วมมือในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรมในท้องถิ่น	96	34.28	160	57.14	24	8.58	280	100

2. ข้อมูลแสดงถึงประชากรเป็นผู้สนับสนุนศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ได้แก่ ประชากรมีความสนใจประเพณีท้องถิ่นมาก ร้อยละ 65.71 สนใจน้อย ร้อยละ 34.29 ประชากรเข้าร่วมกิจกรรมอันเนื่องมาจากประเพณีท้องถิ่นมาก ร้อยละ 77.14 เข้าร่วมน้อย ร้อยละ 22.86 ประชากรมีความรักและภาคภูมิใจในศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถาน มาก ร้อยละ 41.42 น้อย ร้อยละ 50.00 ไม่มีเลย ร้อยละ 8.57 ประชากรกระตือรือร้นที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมาก ร้อยละ 37.14 น้อย ร้อยละ 50.00 ไม่มีส่วนเลย ร้อยละ 12.86 ท้องถิ่นที่ประชากรประกอบอาชีพเป็นศิลปินมีมาก ร้อยละ 20.00 น้อย ร้อยละ 75.71 ไม่มีเลย ร้อยละ 4.29 ประชากรในท้องถิ่นยกย่องอาชีพศิลปินมาก ร้อยละ 37.14 ยกย่องน้อย ร้อยละ 57.14 ไม่ยกย่องเลย ร้อยละ 5.72 โปรดดูรายละเอียดจากตารางที่ 2 หน้าถัดไป

ตารางที่ 2 ประชากรมีส่วนสนับสนุนศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ประชากรมีส่วนสนับสนุน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	มาก		น้อย		ไม่มีเลย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประชากรสนใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	184	65.71	96	34.29	-	-	280	100
ประชากรเข้าร่วมกิจกรรม ตามประเพณี	216	77.14	64	22.86	-	-	280	100
ประชากรมีความรักและ ภาคภูมิใจในศิลปวัตถุ ฯลฯ	116	41.42	140	50.00	24	8.57	280	100
ประชากรมีส่วนช่วยอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	104	37.14	140	50.00	36	12.86	280	100
ท้องถิ่นที่มีประชากรประกอบ อาชีพศิลปิน	56	20.00	212	75.71	12	4.29	280	100
ประชากรยกย่องผู้ประกอบ อาชีพศิลปิน	104	37.14	160	57.14	16	5.72	280	100

3. ข้อมูลแสดงถึงปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้มีความเจริญรุ่งเรือง ได้แก่ ท้องถิ่นที่มีประเพณีประจำถิ่นมาก ร้อยละ 82.85 มีน้อย ร้อยละ 17.15 ท้องถิ่นที่มีศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถานมาก ร้อยละ 51.42 มีน้อย ร้อยละ 41.43 ไม่มีเลย ร้อยละ 7.15 ท้องถิ่นที่ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถานได้รับการบูรณะซ่อมเสริมมาก ร้อยละ 15.71 น้อย ร้อยละ 65.71 ไม่ได้รับการ

บูรณะซ่อมเสริมเลย ร้อยละ 19.12 ห้องถิ่นที่มีสถานที่ห้องเที่ยวมาก ร้อยละ 38.57 มีน้อย ร้อยละ 47.14 ไม่มีเลย ร้อยละ 14.29 ห้องถิ่นที่มีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับท้องถิ่นอื่น มีมากร้อยละ 12.85 มีน้อยร้อยละ 72.85 ไม่มีเลย ร้อยละ 14.30 กวรวแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมทำให้เกิดผลทางการพัฒนา มากร้อยละ 21.42 น้อยร้อยละ 64.28 ไม่เกิดผลเลย ร้อยละ 14.30 ดูรายละเอียดจากตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ปัจจัยช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	มาก		น้อย		ไม่มีเลย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ห้องถิ่นที่มีประเพณีประจำถิ่น	232	82.85	48	17.15	-	-	280	100
ห้องถิ่นที่มีศิลปวัตถุโบราณวัตถุและโบราณสถาน	144	51.42	116	41.43	20	7.15	280	100
ศิลปวัตถุ ฯลฯ ได้รับการบูรณะซ่อมเสริม	44	15.71	184	65.71	52	19.12	280	100
ห้องถิ่นที่มีการท่องเที่ยว	108	38.57	132	47.14	40	14.30	280	100
ห้องถิ่นที่มีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกับท้องถิ่นอื่น	36	12.85	204	72.85	40	14.30	280	100
การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมทำให้เกิดการพัฒนา	60	21.42	180	64.28	40	14.30	280	100

4. ข้อมูลแสดงตัวแปรที่มีผลกระทบต่อความเจริญของศิลปวัฒนธรรม ตัวแปรที่มีผลกระทบต่อศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลคือศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มากร้อยละ

48.57 น้อย ร้อยละ 48.57 ไม่มีผลเลย ร้อยละ 2.86 ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลเสีย
 ต่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมาก ร้อยละ 57.14 น้อย ร้อยละ 38.57 ไม่มีผลเลย ร้อยละ 4.29
 ท้องถิ่นที่ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถานถูกทำลายลงมาก ร้อยละ 48.57 น้อย ร้อยละ
 38.57 ไม่ถูกทำลายเลย ร้อยละ 12.86 ท้องถิ่นที่มีปัญหาอาชญากรรมมาก ร้อยละ 37.14
 น้อย ร้อยละ 50.00 ไม่มีเลย ร้อยละ 12.86 ปัญหาอาชญากรรมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็น
 เป็นอยู่ของประชากรมาก ร้อยละ 44.28 น้อย ร้อยละ 45.71 ไม่มีผลเลย ร้อยละ 10.01
 ท้องถิ่นที่ประชากรอพยพโยกย้ายไปหามาหากินถิ่นอื่นมีมาก ร้อยละ 34.28 น้อย ร้อยละ 57.14
 ไม่มีการอพยพเลย ร้อยละ 8.57 ดูรายละเอียดจากตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงตัวแปรที่มีผลกระทบต่อความเจริญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตัวแปรที่มีผลกระทบต่อ ศิลปวัฒนธรรม	มาก		น้อย		ไม่มีเลย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลที่ต่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	136	48.57	136	48.57	8	2.86	280	100
ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลเสียต่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	160	57.14	108	38.57	12	4.29	280	100
ท้องถิ่นที่ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถานถูกทำลาย	136	48.57	108	38.57	36	12.86	280	100
ท้องถิ่นที่มีปัญหาอาชญากรรม	104	37.14	140	50.00	36	12.86	280	100
ปัญหาอาชญากรรมมีผลกระทบต่อประชากร	124	44.28	128	45.71	28	10.01	280	100

ตัวแปรที่มีผลกระทบ ศิลปวัฒนธรรม	มาก		น้อย		ไม่มีเลย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ท้องถิ่นที่ประชากรอพยพ ไปอยู่ที่อื่น	96	34.28	160	57.14	24	8.57	280	100

5. ข้อมูลแสดงปัจจัยส่งเสริมให้ประชากรรักถิ่นฐาน ปัจจัยส่งเสริมให้ประชากรรักถิ่นฐานและช่วยสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน ได้แก่ การรณรงค์ให้ประชากรรักและภูมิใจที่จะปักหลักทำมาหากินโดยไม่อพยพโยกย้าย ท้องถิ่นที่รณรงค์มีมาก ร้อยละ 25.71 น้อย ร้อยละ 61.42 ไม่มีเลย ร้อยละ 12.85 ท้องถิ่นที่มีการส่งเสริมให้ประชากรประกอบอาชีพศิลปพื้นบ้านมีมาก ร้อยละ 18.57 มีน้อย ร้อยละ 75.85 ไม่มีการส่งเสริมเลย ร้อยละ 5.71 ท้องถิ่นที่ประชากรถิ่นอื่นอพยพเข้ามาอยู่อาศัยมีมาก ร้อยละ 32.85 น้อย ร้อยละ 55.71 ไม่มีการอพยพเข้ามา ร้อยละ 11.44 ตารางละเอียดตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงปัจจัยส่งเสริมให้ประชากรรักถิ่นฐาน

ปัจจัยส่งเสริมให้ประชากร รักถิ่นฐาน	มาก		น้อย		ไม่มีเลย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ท้องถิ่นที่รณรงค์ให้ประชากร รักถิ่นฐาน	72	25.71	172	61.42	36	12.85	280	100
ท้องถิ่นที่ส่งเสริมประชากร ประกอบอาชีพศิลปพื้นบ้าน	52	18.57	212	75.85	16	5.71	280	100
ท้องถิ่นที่ประชากรอื่นอพยพ เข้ามาอยู่อาศัย	92	32.85	156	55.71	32	11.44	280	100

ตอนที่ 3 เกี่ยวกับรายละเอียดอธิบายข้อมูลในตอนที่ 2

ข้อมูลในตอนที่ 3 เป็นรายละเอียดหรือเหตุผลอธิบายประกอบข้อมูลในตอนที่ 2 ผู้วิจัยจะขอยกเอาคำตอบคำถามที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาจัดต่อไปนี้

1. การที่บุคคลบางคนไม่สนใจศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากไม่ค่อยมีเวลาว่างจากงานอาชีพและประเพณีพิธีกรรมนั้นไม่น่าสนใจ
2. ตัวอย่างประเพณีที่มีมากในแต่ละท้องถิ่น ได้แก่
  - 2.1 ภาคกลาง เช่น พิธีบุญสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ หอตกฐิน บวชนาค เป็นต้น
  - 2.2 ภาคเหนือ เช่น สงกรานต์(ปีใหม่เมือง) รคน้ำคำหัว กินกล้วยสลาก(สลากภัต) เป็นต้น
  - 2.3 ภาคอีสาน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ บุญพระเวสส์(เทศน์มหาชาติ) เป็นต้น
  - 2.4 ภาคใต้ เช่น ประเพณีลากพระ(ชักพระ) ใหทานไฟ เป็นต้น
3. เหตุผลที่ประชากรสนใจประเพณีในข้อ 2 มาก เพราะทำสม่ำเสมอ ทั่วกันมา หวังในผลบุญกุศล และ คว้าความสนุกสนาน
4. สาเหตุที่ประชากรในท้องถิ่นไม่ค่อยเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมบางอย่าง เพราะห่วงการอาชีพ ไม่มีเวลาพอที่จะไปร่วม และ ไม่เข้าใจในประเพณีพิธีกรรมบางอย่าง
5. ตัวอย่างความเจริญทางเทคโนโลยีในท้องถิ่น
  - 5.1 มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม
  - 5.2 มีเครื่องจักรกลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น รถไถ
  - 5.3 เกิดงานธุรกิจแบบใหม่ ๆ ขึ้น
  - 5.4 ผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปมีมาก
6. ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลดีผลเสียอย่างไร มีทั้ง 2 กรณี คือ
  - 6.1 ผลเสีย เช่น เครื่องจักรกลเป็นตัวแทนทำลายศิลปการอาชีพพื้นบ้านเกือบหมด
  - 6.2 ผลดี คือ ทำให้คนมีความสะดวกสบายในการดำรงชีพ เพราะมีเครื่องอำนวยความสะดวกการประกอบประเพณีพิธีกรรมหลายอย่างทำได้เร็วขึ้น

7. ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับการอนุรักษ์
  - 7.1 งานจิตรกรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน
  - 7.2 ศิลปอาชีพพื้นบ้าน เช่น การทอผ้าไหม การทำร่มกระดาษสา การแกะตัวหนังสือ
ตะลุง การทำเครื่องจักสาน ฯลฯ
  - 7.3 การละเล่นพื้นบ้าน เช่น หมอลำ ลำตัด ลิเก โน้ตรำ หนังตะลุง เพลงเหย่ย
เพลงบอก เป็นต้น
  - 7.4 ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา
8. ตัวอย่างศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถานที่ถูกทำลายมาก ได้แก่ การลักขโมยเศียร
พระพุทธรูป เทวรูป ไข่มุกของมีค่าและของโบราณ เช่นรูปแกะสลัก ฆ้องสังข์ ฯลฯ ไปขายชาว
ต่างประเทศ โบราณสถานถูกตัดแปลงเป็นรูปทรงสมัยใหม่
9. ตัวอย่างสถานที่น่าท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ระบุ เมืองโบราณ โบราณสถาน
10. ประชากรในท้องถิ่นแสดงออกอย่างไรต่อศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถาน ดังนี้
  - 10.1 เคารพ กราบไหว้ บูชา
  - 10.2 ชุกโค่น ทำลาย เพราะความเห็นแก่ทรัพย์สินเงินทอง
  - 10.3 เห็นว่าเป็นของล้าสมัยไม่มีประโยชน์ต่อสังคม
11. ศิลปวัฒนธรรมที่บุคคลได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและทำนุบำรุง ได้แก่ การ
เข้าร่วมโครงการศึกษาค้นคว้าเฉพาะเรื่อง เช่น เอกสารโบราณ เมืองโบราณ เป็นกรรมการ
ฟื้นฟูศิลปอาชีพพื้นบ้าน ฟื้นฟูการละเล่นและกีฬาพื้นบ้าน เป็นต้น
12. ปัญหาอาชญากรรมในท้องถิ่นมีผลกระทบต่อนโยบายศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น ได้แก่ โบราณวัตถุ
โบราณสถานถูกทำลาย นักท่องเที่ยวหวาดกลัวไม่กล้าไปท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น เศรษฐกิจตกต่ำ
13. ประชากรในท้องถิ่นต่าง ๆ อพยพโยกย้ายไปอยู่กรุงเทพมหานครมากและมักพากันไป
ประกอบอาชีพเป็นกรรมกร
14. ตัวอย่างการปฏิบัติหรือรณรงค์ให้ประชากรรักและอยู่ทำมาหากินในท้องถิ่น ได้แก่
  - 14.1 ส่งเสริมการอาชีพและสร้างงานใหม่ให้ชาวชนบท
  - 14.2 นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปพัฒนาความเจริญของท้องถิ่น

- 14.3 พื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นให้เป็นที่ยูจักแพร่หลาย
15. ตัวอย่างอาชีพศิลปินในท้องถิ่นที่มีมาก ได้แก่
- 15.1 ภาคกลาง เช่น ลำตัด ลิเก เพลงอีแซว เป็นต้น
- 15.2 ภาคเหนือ เช่น ช่างซอ ช่างพ่อน เป็นต้น
- 15.3 ภาคอีสาน เช่น หมอแคน หมอลำ กัณฑ์มณี (การขับร้องและพ่อนรำของชาวไทยที่พูดภาษาเขมรในเขตกอีสานทักษิณ) เป็นต้น
- 15.4 ภาคใต้ เช่น โนห์รา หนังตะลุง เป็นต้น
16. ศิลปชีพพื้นบ้านในท้องถิ่นหารายได้ให้แก่ประชาชนจนยึดถือเป็นอาชีพได้ เช่น การทำร่มกระดาษสา การทอผ้าไหม การแกะสลักไม้สัก การแกะตัวหนังตะลุง การทำกระเป๋าย่านลิเภา เป็นต้น
17. ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นมีผลให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่นของตน คือ ใ้แนวคิดใหม่ ๆ มาพัฒนาท้องถิ่นของตน
18. งานประเพณีในท้องถิ่นที่ได้รับการฟื้นฟูสำคัญ คือ
- 18.1 ภาคเหนือ ได้แก่ ปีใหม่เมือง (สงกรานต์) ที่จังหวัดเชียงใหม่ เยาวเหียนเล่นไฟที่จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น
- 18.2 ภาคกลาง ได้แก่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นิทรรศการทางประวัติศาสตร์ เช่น วันแน่นดินสมเด็จพระนารายณ์จังหวัดลพบุรี เพลงพื้นเมืองภาคกลางในงานอนุสรณ์คอนเจคียที่จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น
- 18.3 ภาคอีสาน ได้แก่ งานบุญบั้งไฟที่จังหวัดยโสธร ประเพณีผูกเสี่ยว (ผูกแขนเพื่อสามานเป็นเพื่อนตาย) ที่จังหวัดขอนแก่น งานแสดงของช่างจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น
- 18.4 ภาคใต้ ได้แก่ งานชักพระที่บ้านคอนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น
19. ประชากรตื่นตัวต่อการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น ดังนี้
- 19.1 เข้าร่วมประเพณีของท้องถิ่นด้วยความภาคภูมิใจ
- 19.2 หันมาประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านมากขึ้น

- 19.3 ช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวไปเยือนดินคน
20. งานประเพณีที่ได้รับการฟื้นฟูสร้างงานให้ประชากรในท้องถิ่นในลักษณะ
- 20.1 ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นทำให้ประชากรมีรายได้มากขึ้น
- 20.2 เกิดธุรกิจใหม่ ๆ เกี่ยวกับการบริการนักท่องเที่ยว
- 20.3 ประชากรมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทุกประเภท

ตอนที่ 4 เกี่ยวกับทัศนคติในเรื่องการปรับปรุงและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

1. การฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีที่กระทำกันมากในท้องถิ่น คือ ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา ร้อยละ 84.24 ประเพณีท้องถิ่นที่ควรได้รับการฟื้นฟูมาก คือ ประเพณีทางศาสนาทุกศาสนา ร้อยละ 40.00 รองลงมา คือ ประเพณีเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ร้อยละ 30.00 ประเพณีที่ควรปรับปรุงให้เหมาะกับภาวะการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่นต่าง ๆ ร้อยละ 47.14 รองลงมา คือ ประเพณีทางไสยศาสตร์ทุกประเภท ร้อยละ 28.57 ดูรายละเอียดประกอบในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงทัศนคติให้ข้อมูลเกี่ยวกับการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น

การฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ	รวม	
			จำนวน	ร้อยละ
ประเพณีที่กระทำกันมากในท้องถิ่น				
- ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา	236	84.24	236	84.24
ประเพณีที่ควรได้รับการฟื้นฟู				
- ประเพณีในศาสนาทุกศาสนา	112	40.00		
- ประเพณีเกี่ยวกับการอาชีพ	84	30.00	196	70.00
ประเพณีที่ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับภาวะการณ์ปัจจุบัน				
- ประเพณีการละเล่นต่าง ๆ	132	47.14		
- ประเพณีเกี่ยวกับไสยศาสตร์	80	28.57	212	75.71

2. พื้นฐานทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์มีผลต่อการปรับปรุงพัฒนาศิลปวัฒนธรรม
ท้องถิ่น ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ท้องถิ่นชนบท เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม
 มากร้อยละ 80.00 อาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 20.00 อาชีพเกษตรกรรมเอื้ออำนวยต่อประเพณี
 พิธีกรรม คือ ทำให้เกิดการละเล่นพื้นบ้านมาก ร้อยละ 44.28 เกิดพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ร้อยละ
 25.71 ท้องถิ่นที่มีโบราณสถานน่าท่องเที่ยวมาก 2 แห่งขึ้นไปมีถึงร้อยละ 45.71 โบราณ
 สถานก่อให้เกิดพลังทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น มากร้อยละ 34.28 สรุปไม่ได้ร้อยละ 34.28
 รวบรวมละเอียดจากตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงทัศนคติในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรม	จำนวน	ร้อยละ	รวม	
			จำนวน	ร้อยละ
สภาพภูมิศาสตร์ท้องถิ่นชนบทเหมาะแก่				
- อาชีพเกษตรกรรม	224	80.00		
- อาชีพอื่น ๆ	56	20.00	280	100
อาชีพเกษตรกรรมเอื้ออำนวยต่อ				
ประเพณีพิธีกรรม				
- ทำให้เกิดการละเล่นพื้นบ้าน	124	44.28		
- ทำให้เกิดพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์	72	25.71	196	69.99
ท้องถิ่นที่มีโบราณสถานน่าท่องเที่ยว				
มากกว่า 2 แห่งขึ้นไป	128	45.71	128	45.71
โบราณสถานก่อให้เกิดพลังทาง				
- เศรษฐกิจท้องถิ่น	96	34.28		
- ยังสรุปไม่ได้	96	34.28	192	68.56

3. การพัฒนาประชากรในท้องถิ่น ได้แก่ สาเหตุที่ประชากรในท้องถิ่นพากันอพยพโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ๆ เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยต่ออาชีพ ร้อยละ 54.28 รองลงมา คือ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะอพยพโยกย้าย ร้อยละ 24.24 ปัจจุบันส่งเสริมให้ประชากรรักถิ่นฐานและปักหลักประกอบอาชีพในท้องถิ่นนั้น คือ พันฟูเศรษฐกิจโดยนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปใช้ ร้อยละ 47.14 รองลงมา คือ พันฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ 27.14 วิธีการที่น่าจะมีผลดีในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท คือ พันฟูศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสร้างงาน ร้อยละ 61.42 รองลงมา คือ ให้ความรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ ร้อยละ 28.57 ดูรายละเอียดการางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงทัศนคติการพัฒนาประชากรในท้องถิ่น

การพัฒนาประชากรในท้องถิ่น	จำนวน	ร้อยละ	รวม	
			จำนวน	ร้อยละ
สาเหตุที่ประชากรอพยพโยกย้าย				
- สภาพภูมิศาสตร์ไม่อำนวยต่ออาชีพ	152	54.28		
- เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะอพยพโยกย้าย	68	24.24	220	78.52
ปัจจุบันส่งเสริมประชากรให้รักถิ่นฐาน				
- พันฟูเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปใช้	132	47.14		
- พันฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	76	27.14	208	74.28
วิธีการที่น่าจะมีผลดีในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท				
- พันฟูศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสร้างงาน	172	61.42		
- ให้ความรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ	80	28.57	257	89.99

ตอนที่ 5 เกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการปลูกฝังประชากรให้รักถิ่นฐาน

ในเรื่องการปลูกฝังประชากรให้รักถิ่นฐาน ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอแนะวิธีการมากน้อยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. เร่งรัดพัฒนาชนบทและสร้างงานในชนบท ร้อยละ 30.00
2. ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสร้างงาน ร้อยละ 25.72
3. นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน ร้อยละ 8.57
4. ไม่ออกความเห็น ร้อยละ 35.71

ตารางที่ 9 ข้อเสนอแนะในการปลูกฝังประชากรให้รักถิ่นฐาน

ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
เร่งรัดพัฒนาชนบทและสร้างงานในชนบท	84	30.00
ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสร้างงาน	72	25.72
นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน	24	8.57
ไม่ออกความเห็น	100	35.71
รวม	280	100

ตัวอย่างศิลปวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ ส่งเสริม ฟื้นฟูและเผยแพร่

ศิลปวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์

ศิลปวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ หมายถึงสิ่งที่มีมาแต่เดิมเป็นมรดกตกทอด ควรสงวนรักษาไว้มิให้เสื่อมสูญไป คำว่าอนุรักษ์เหมาะที่จะใช้กับสิ่งของที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

1. จิตรกรรมไทย โดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนังซึ่งนับวันจะทรุดโทรมลงไป ควรได้ใช้

เทคโนโลยีใหม่ ๆ ช่วยคงสภาพให้อยู่ได้นานที่สุดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของอนุชน

2. สถาปัตยกรรม โบราณสถาน ในทุก ๆ ศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร วัดวาอาราม เทวาลัย ปราสาทหิน เป็นต้น เมื่อชำรุดทรุดโทรมควรได้มีการบูรณะซ่อมเสริมตามหลักวิชาการทางโบราณคดี แต่ไม่ควรใช้หลักวิชาสมัยใหม่ไปคิดแปลงจนเสียรูปทรงไม่เหลือเค้าเดิม จะต้องคงเอกลักษณ์เอาไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

3. ประติมากรรมและปฏิมากรรม งานดังกล่าวเป็นตัวแทนของศิลปินในแต่ละยุคแต่ละสมัย เมื่อชำรุดทรุดโทรมก็ต้องมีการซ่อมเสริมให้มีสภาพดีขึ้น แต่ต้องคงสภาพเดิมไว้ เหตุผลก็คล้ายกับในข้อที่ 2

4. วรรณกรรมโบราณ โบราณคดี สมุดข่อยหรือสมุดไทยที่บันทึกเรื่องราวในอดีตก็ที่ย่อมมีคุณค่าแก่การศึกษาภาษาและวรรณคดี จำเป็นต้องรักษาสภาพไว้ให้อยู่ได้นานที่สุด หรือถ้าเสียหายก็ถ่ายเอาไว้ ดังเช่นที่หอสมุดแห่งชาติได้ทำการถ่ายไมโครฟิล์มไว้มากมายในปัจจุบัน

5. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน บรรพชนได้ประดิษฐ์สลักเสลาด้วยความประณีต เป็นมรดกตกทอดอันมีค่าทางเศรษฐกิจ อนุชนควรได้ศึกษาดำเนินแบบเอาไว้ เช่น การแกะสลัก การทำเครื่องมุก เครื่องถม เครื่องจักสาน เป็นต้น ปัจจุบันมีหน่วยศิลปอาชีพในพระบรมราชานุอุปถัมภ์เกิดขึ้นมากมาย นอกจากจะเป็นหน่วยอนุรักษ์แล้วยังส่งเสริมและเผยแพร่งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอีกด้วย

ศิลปวัฒนธรรมที่ควรส่งเสริมและฟื้นฟู

ศิลปวัฒนธรรมที่ควรส่งเสริมและฟื้นฟู หมายถึงสิ่งที่ยังกระทำยังใช้ประโยชน์อยู่ในปัจจุบัน ควรได้มีการส่งเสริมให้กระทำต่อไป ปฏิบัติกันต่อไป บางอย่างอาจจะต้องใช้หลักวิชาสมัยใหม่เข้าไปช่วย ซึ่งมักเป็นวัตถุประสงค์ของ ส่วนการฟื้นฟูก็คือการนำสิ่งที่กำลังจะเสื่อมสูญ เสื่อมด้อยไปกลับมาทำใหม่ปฏิบัติใหม่ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ศิลปการละเล่นต่าง ๆ ทั้งนี้

1. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรมที่หมดสมัย เลิกใช้ไปแล้ว เป็นเรื่องยากที่จะกระทำขึ้นอีก แต่ควรอนุรักษ์ไว้ ไม่ควรเอาไปซื้อขายแก่ชาวต่างชาติ เพราะนับวันมรดกของบรรพชนจะสูญสิ้นไป ส่วนงานศิลปหัตถกรรมที่ยังใช้ประโยชน์ได้ในปัจจุบัน ควรที่อนุชนจะได้

ศึกษาและฝึกหัดทำให้ได้เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ คนไทยควรส่งเสริมให้มีการทำขึ้น เพื่อที่จะซื้อขายในประเทศ สิ่งใดที่เสื่อมความนิยมลงไปบ้างก็ควรมีการฟื้นฟู ควรปรับปรุง ให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วย เช่นการทอผ้าไหม แต่เดิมเคยใช้ที่ กระตุกแบบพื้นบ้านทอ ต่อมาก็ได้ปรับปรุงโดยใช้เครื่องจักรกลเข้าไปช่วยทำให้ผลิตงานได้มากขึ้น เป็นต้น

2. ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เช่นการส่งเสริมให้มีการครอบครูโขนละคร โดย กำหนดให้เป็นพระราชพิธีพระราชทานครอบประธานประกอบพิธีไหว้ครู โขน-ละคร ณ ศาลา ทูลศัลย์ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ขึ้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2527 การส่งเสริมท้องถิ่น ต่าง ๆ ให้จัดทำประเพณีประจำถิ่นขึ้นเพื่อเป็นมิ่งเป็นขวัญแก่ท้องถิ่นนั้น ๆ โดยความสนับสนุน ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ท.ท.ท.) เช่น งานช้างประจำปีจังหวัดสุรินทร์ แห่งเทียน พรรยาที่จังหวัดอุบลราชธานี ผ้าไหมแพรวและประเพณีผูกเสี่ยวที่จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น การ การฟื้นฟูเช่นที่ทางรัฐบาลกำหนดให้ประชาชนได้ประกอบพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดย ถือเป็นวันหยุดราชการ หน่วยงานของรัฐเป็นต้นว่าการปฏิบัติประเพณีนั้นอย่างสมบูรณ์และถูกต้อง คังเช่นบรพกาล เพื่อประชาชนจะได้เอาเยี่ยงอย่าง การฟื้นฟูมารยาทไทยโดยจัดให้มีการ ประกวดตามสถานศึกษาทั่ว ๆ ไปย่อมเป็นเรื่องดีทั้งสิ้น เป็นต้น

3. ศิลปการละเล่น เพลงพื้นเมืองได้รับการส่งเสริมให้นำมาแสดงในงานเทศกาล ต่าง ๆ โดยปรับปรุงวิธีการเล่นให้เหมาะสมกับภาวะการของสังคม ทั้งในค่านรูปแบบและวิธี การแก้อย่างให้คงเอกลักษณ์ ส่งเสริมให้ประชาชนเล่นกีฬาไทย เช่น ตะกร้อ มวยไทย กระบี่ กระบอง ฯลฯ นอกจากส่งเสริมแล้วยังมีการฟื้นฟูให้นำมาเล่นกันใหม่ ได้แก่ การแข่งขันว่า หน้าพระที่นั่งซึ่งเคยนิยมเล่นกันในสมัยรัชกาลที่ 5-6 บัดนี้ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกับหลายหน่วยงานฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เรียกกงาน "มหกรรมว่าวไทย" จัดครั้งแรกในปี พ.ศ. 2526 ณ หอสนามหลวง กรุงเทพมหานคร โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สด็จเป็นองค์ ประธานในการแข่งขัน เป็นต้น

ศิลปวัฒนธรรมที่ควรเผยแพร่

คำว่า เผยแพร่ ก็คือการทำให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายโดยวิธีการต่าง ๆ ในลักษณะของการประชาสัมพันธ์ ศิลปวัฒนธรรมที่ยังมียังปฏิบัติอยู่แล้วแต่จะต้องมีการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปโดยวิธีการ เช่น

1. เผยแพร่โดยเอกสาร เรื่องนี้ต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ใ้บันทึกเรื่องราวหรือข้อมูลอันเป็นความรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมทุก ๆ สาขา แล้วพิมพ์เป็นเอกสารเป็นหนังสือเป็นฉบับจำหน่ายแจกไปทั่วทิศทาง

2. โฆษณาประชาสัมพันธ์ เน้นการออกเป็นข่าวทางสถานีวิทยุ แพร่ภาพทางโทรทัศน์ ออกเสียงตามสายเกี่ยวกับงานประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ หรือเป็นบทความสารคดีอ่านออกอากาศ หรือเป็นแผ่นปลิว หรือเป็นภาพโปสเตอร์โฆษณาหรือบันทึกเทป ถ่ายทำเป็นภาพยนตร์หรือ วี ดี โอจำหน่ายแจกทั่วไป

3. จัดประชุมสัมมนา การจัดประชุมสัมมนานิยมทำกันในหมู่นักวิชาการ ถิ่นนับว่าเป็นเรื่องที่ดี ความรู้ ความคิดความอ่านในเรื่องศิลปวัฒนธรรมแพร่ขยายออกไป ทั้งยังอาจเกิดการปรับปรุงฟื้นฟู หรือเกิดศิลปวัฒนธรรมใหม่ ๆ ขึ้นมาอีกก็เป็นได้

4. การแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม ส่วนมากเป็นเรื่องของศิลปการละเล่น เช่น คณะศิลปินจากภาคหนึ่งนำคณะไปแสดงยังอีกภาคหนึ่ง แลกเปลี่ยนศิลปการแสดงกันไปมา ทำให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้ง 2 ฝ่าย หรือการที่กรมศิลปากรนำโขนออกไปแสดงตามท้องถิ่นต่าง ๆ ภายในประเทศหรือออกไปแสดงต่างประเทศ ถิ่นนับว่าเป็นการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมได้เช่นเดียวกัน เป็นต้น

5. การสั่งสอนอบรม การสั่งสอนอบรมทำกันได้ทั่วไป โดยเฉพาะในสถานศึกษา อนุชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของสังคมนับแต่ ระเบียบ วินัย จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถาน ทั้งนี้เพื่อการสืบทอดมรดกของสังคม ปัจจุบันนี้สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลาย ๆ แห่งได้หันมาสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างจริงจัง

6. การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม นอกจากพิพิธภัณฑ์สถานและหน่วยศิลปากรแล้วการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่พยายามทำกันอย่างจริงจัง ศูนย์วัฒนธรรมได้จัดตั้งขึ้นทั่วประเทศและหลายศูนย์ปฏิบัติงานได้ผลเป็นที่น่าพอใจ สิ่งสำคัญคือศูนย์วัฒนธรรมเป็นแหล่งกลางของวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง ความรักถิ่นฐานของชาวชนบท หรือ การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม เป็นสื่อชักนำคนรักถิ่นฐาน แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการศึกษาค้นคว้าโดยเอกสารว่าด้วยเรื่อง ภูมิหลังของศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย นับแต่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคภาคอีสาน ลงไปจนถึงภาคใต้ ผู้วิจัยได้รายละเอียดเกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรมไทยว่ามีมาอย่างน้อย 700 ปี นับแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ศิลปวัฒนธรรมสุโขทัยเป็นแบบอย่างและเป็นมรดกตกทอดมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และ กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แม้ว่าศิลปวัฒนธรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะถูกทำลายไปด้วยฝีมือข้าศึกศัตรู แต่คนไทยก็สามารถกู้ชาติบ้านเมืองและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็วและรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น มรดกตกทอดที่ยาวนานที่สุดของคนไทย คือ ภาษาและอักษรไทย

ศิลปวัฒนธรรมไทยมีอิทธิพลมาจากพื้นฐานความเชื่อนิยมบรรพบุรุษ ประสมกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าตามคติพราหมณ์และความเชื่อคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาได้แทรกซึมเข้าไปในสายเลือดของคนไทยอย่างแน่นแฟ้น แต่เรื่องของศิลปวัฒนธรรมเมื่อมีความเจริญรุ่งเรือง ก็คงมีความเสื่อมเป็นธรรมดา สาเหตุที่ศิลปวัฒนธรรมไทยเสื่อมทรามลงเพราะความสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศทางตะวันตก ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้คนไทยจำต้องยอมรับศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้นด้วยเหตุผลทางการเมือง การเศรษฐกิจ และ การศึกษา จนถึงทุกวันนี้ ความเจริญทางเทคโนโลยีมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอย่างใหญ่หลวงจนคนไทยปรับภาวะจิตไม่ทัน เป็นเหตุให้ศิลปวัฒนธรรมที่ดี ๆ บางอย่างเสื่อมสูญไป หลายอย่างกำลังเสื่อมถอย จำเป็นต้องช่วยกันฟื้นฟูอย่างมีหลักวิชาต่อไป

ตอนที่ 2 ว่าด้วยผลจากการศึกษาข้อมูลจากแบบกรอกข้อมูลที่บุคคลหลายอาชีพส่งกลับมาให้ผู้วิจัย ทำให้ทราบว่า แท้ที่จริงแล้วปากท้องของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ จำเป็นต้องพัฒนา

ท้องถิ่นที่อยู่อาศัย พัฒนาการอาชีพโดยอาศัยเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปช่วย ทำให้ถิ่นฐานที่อยู่
 นำอาศัย เศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ ประชากรมีงานทำและมีความเป็นอยู่ดีขึ้น เรื่องศิลปวัฒน-
 ธรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายหลัง จึงกล่าวนี้เป็นทัศนะของบุคคลกลุ่มหนึ่ง แต่บุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง
 เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วศิลปวัฒนธรรมเป็นของที่มีมาคู่กับมนุษยชาติ เพราะการที่มนุษย์จะอยู่รวม
 กันได้อย่างสันติสุขนั้น มนุษย์จำเป็นต้องมีระเบียบแบบแผน มีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม
 มีศิลปวัตถุ ซึ่งนอกจากจะทำให้มนุษย์อยู่กันอย่างสันติสุขแล้วยังมีความรัก ความภาคภูมิใจใน
 พวกพ้องในถิ่นฐานของตน ไม่ละทิ้งถิ่นฐานของตนไปง่าย ๆ จริงอยู่การอพยพโยกย้ายถิ่นที่
 อยู่อาศัยเป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ก็ไม่ควรให้เกิดขึ้นบ่อยครั้งในสภาวะปัจจุบัน ด้วยเหตุผล
 ที่ที่อยู่อาศัยของมนุษย์มีจำกัด การป้องกันไม่ให้ประชากรละทิ้งถิ่นฐานเข้าไปอยู่ในเขตเมือง
 ที่มีความแออัดยัดเยียดและปัญหามลภาวะเป็นพิษ เป็นภาระของรัฐบาลแต่ละประเทศจะต้อง
 รีบกระทำไปพร้อม ๆ กับรณรงค์ให้ประชากรในเขตเมืองออกไปช่วยกันพัฒนาความเจริญให้
 แก่ท้องถิ่นชนบท

แนวคิดและข้อเสนอแนะ

ประชากรกลับถิ่นฐาน

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3-4 ว่าด้วยเรื่องการละทิ้งถิ่นฐานของประชากรไทยใน
 ท้องถิ่นชนบท จำเป็นที่จะต้องมีการรณรงค์ให้ประชากรกลับถิ่นฐาน แต่เรื่องนี้มิใช่จะกระทำ
 ได้ง่าย ๆ ก่อนอื่นจะต้องทำให้ประชากรในถิ่นฐานชนบทนั้นมีความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของ
 ตนเสียก่อน จะได้ไม่คิดละทิ้งถิ่นฐานไปอีก หน่วยงานของรัฐบาลนับว่ามีบทบาทสำคัญที่สุดใน
 การรณรงค์ ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลไทยก็ได้ปฏิบัติอยู่แล้วหลายวิธีทาง ต่อไปนี้เป็นแนวคิดและ
 ข้อเสนอแนะบางประการอันเนื่องมาจากงานวิจัย

การเร่งรัดพัฒนาชนบท โครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลไทยมีหลายโครงการที่กำลัง
 กระทำอยู่ นับว่าเป็นผลดีทั้งสิ้น คือทำให้ท้องถิ่นชนบทนั้นน่าอยู่อาศัย ประชาชนมีงานทำ มี
 สถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น เช่นโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท(ร.พ.ช.) โครงการการสร้าง
 งานในชนบท(ก.ส.ช.) เป็นต้น

การมีสิทธิในที่ดิน ขณะนี้ประชากรในท้องถิ่นชนบทส่วนหนึ่งไม่มีสิทธิในที่ดิน เพราะที่ดินที่เคยมีอยู่ได้นำไปขายเพื่อการยังชีพ นำไปจำนองเพื่อปลดเปลื้องหนี้สิน แต่ไม่สามารถไถ่ถอนคืนได้จนหลุดจำนอง บางคนถูกละเมิดเหลี่ยมนายทุนโกงเอาไป ถึงกับต้องอพยพโยกย้ายไปก็มีจำนวนไม่น้อย เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลจึงจำเป็นต้องหาทางหาที่คืนให้ประชากรเหล่านั้น ได้ทำมาหากินต่อไป โครงการปฏิรูปที่ดินของรัฐบาลที่กำลังริเริ่มอยู่ถ้าทำได้สำเร็จ ประชากรมีสิทธิในที่ดินแม้แต่เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมคิดตั้งหลักปักฐานช่วยกันสร้างความเจริญให้ท้องถิ่นต่อไปและคงไม่อพยพโยกย้ายไปไหนง่าย ๆ

การให้โอกาสทางการศึกษา การศึกษาทำให้ประชากรมีคุณภาพ เรื่องนี้เป็นปัญหาเรื้อรัง ความจริงสถานศึกษาของประเทศ มีมากมาย แต่ส่วนใหญ่มีอยู่ในเขตเมือง ดังนั้นประชากรส่วนหนึ่งจะเข้าไปอาศัยอยู่ในเขตเมืองเพื่อโอกาสทางการศึกษา แม้ว่าจะได้มีการขยายสถานศึกษาออกไปสู่ท้องถิ่นชนบทไม่น้อย แต่ก็ทำไปได้เป็นบางส่วนเท่านั้น คงจะต้องรีบเร่งสร้างสถานศึกษา สถานฝึกอาชีพเพิ่มขึ้นอีกมากมายเพื่อให้พอเพียงแก่ความต้องการของประชากรไทยนอกเหนือไปจากโครงการรณรงค์ให้คนรู้หนังสือหรือการจัดสัมมนาทางวิชาการบางอย่างที่ช่วยให้สิ้นเปลืองงบประมาณของชาติไปอย่างน่าเสียดาย

การบริการด้านสาธารณสุข ขณะนี้ทางรัฐบาลได้ขยายการสร้างสถานอนามัยออกไปเกือบจะทุกหมู่บ้าน มีโรงพยาบาลประจำอำเภอต่าง ๆ แม้ว่าจะยังไม่ทั่วถึงก็ตาม แต่ก็อีกไม่ช้าก็คงบรรลุเป้าหมาย การผลิตแพทย์ พยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพื่อบริการชุมชนให้ทั่วถึงนั้นคงจะต้องเพิ่มปริมาณขึ้นอีก

การขจัดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติดนับว่าเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลและประชาชนจะต้องช่วยกันขจัดปัญหานี้ให้หมดไปจากดินแดนคนไทย ท้องถิ่นชนบทหลายแห่งยังเป็นดินแดนอิทธิพลของผู้ไม่หวังดีต่อประเทศชาติและประชาชน

การปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวง แม้ว่ารัฐบาลจะได้จัดตั้งหน่วยงานปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงขึ้นมาหลายหน่วย ทำให้แก๊งปัญหานี้ไปได้บ้าง แต่ยังมีอีกหลายท้องที่ที่เจ้า

หน้าที่ของรัฐบาลบางหน่วยสมควรร่วมมือกับนายทุนอิทธิพลกองชาติกองแผ่นดิน เห็นได้ชัดโดยเฉพาะการตัดไม้ทำลายป่า การค้าของผิดกฎหมาย การหลีกเลี่ยงภาษีอากร นอกจากจะทำให้รัฐขาดรายได้แล้วยังทำให้ท้องถิ่นไม่น่าอยู่อาศัย เป็นเหตุให้ประชากรรกลี้ภัย บางคนต้องอพยพหลบหนีไปอยู่ถิ่นอื่น เรื่องนี้จะต้องรีบเร่งแก้ไขอย่างยิ่ง

๖๖

การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น ข้อนี้เป็นประเด็นสำคัญในงานวิจัยนี้ แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชนจะได้ช่วยกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติมาด้วยดีหลายประการ แต่สิ่งที่จะขาดเสียมิได้คือจะต้องกระทำให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น ต้องปรับระดับศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นให้เป็นศิลปวัฒนธรรมระดับชาติให้ได้ ดังเช่นที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับสถาบัน หน่วยงานและบุคคลได้ปฏิบัติมาแล้วในหลาย ๆ จังหวัด นั่นคือการทำให้เป็นสถานที่น่าท่องเที่ยวดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศพากันไปเยี่ยมเยียน และเมื่อนั้นเงินทองก็ไหลมาเทมา ท้องถิ่นนั้นเจริญรุ่งเรือง ประชากรมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น ย่อมรัก ภาคภูมิใจและหวงแหนแผ่นดินถิ่นเกิด คงไม่คิดที่จะละทิ้งถิ่นฐานไปง่าย ๆ

คงกล่าวมาข้างต้น แม้ว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความคิดเห็น แต่ถ้าหากปฏิบัติได้ กระทำได้ ก็ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญสามารถโน้มน้าวประชากรให้รักถิ่นฐาน และอาจเป็นผลให้ประชากรซึ่งได้อพยพโยกย้ายไปอยู่ถิ่นอื่นกลับมาใช้ชีวิตยังบ้านเกิดเมืองนอนของตนอีกครั้งหนึ่ง.

บรรณานุกรม

- กตัญญู ชูชื่น. "พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์," ปริชญานิพนธ์
ระกัมป์ปริชญาทอ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525.
- กรรณิการ์ วัฒนเกษม. "อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ," ปริชญานิพนธ์
ระกัมป์ปริชญาทอ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เที่ยวเมืองไทย ภาคกลาง-ตะวันตก กรุงเทพมหานคร:
งานการทลาควารสาร ท.ท.ท., 2525.
- การปกครอง, กรม. "ประกาศสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร เรื่องจำนวนราษฎร
รายจังหวัดตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎร," 30 มิถุนายน 2526.
- คณะกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยสำหรับเยาวชน. "ความ
เป็นมาของไทย," เมืองไทยของเรา. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์, 2525.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม.
กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, 2520.
- คงเดช ประทีปทอง. "ทัศนียภาพจากเอกสารโบราณและศิลปกรรม," วิชา.
วารสารทางวิชาการ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2526.
- ไทยรัฐ. "สร้างชีวิตใหม่ สาวคอกค้าไม้," ฉบับวันที่ 13 สิงหาคม 2523.
- ชวีช ฟูมไฉทก. วรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพมหานคร: โอเคียนสโตร์, 2522.
- น. ๗ ปากน้ำ. ศัพท์ขอมศิลป์. พระนคร: โอเคียนสโตร์, ม.ป.ป.
- _____, ศิลปโบราณของไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเคียนสโตร์, 2518.
- นิพนธ์ เทพวัลย์, ประชากรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

- บำรุง สุขพรรณ. "บทบาทและผลการปฏิบัติงานของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา
วัฒนธรรม," รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่ง
ชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2525.
- ประเสริฐ วนคร. "ลายสือไทย," เอกสารฉบับที่ 7. โครงการส่งเสริม
หนังสือตามแนวพระราชดำริ, 2526.
- เพ็ญพักตร์ ลิ้มสัมพันธ์. "อักษรธรรมอีสาน," ปริชญานุกรณ์ระดับปริญญาโท
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.
- มณี พยอมยงค์. วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพมหานคร: สหสินชัยวิชัน, 2524.
- รังสรรค์ หนองพินธุ์. ระบบเศรษฐกิจไทย: ลักษณะและปัญหา กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- วิกรมฉิมมาวาส. "ชุดจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย," กรุงเทพมหานคร: เมือง
โบราณ, 2526.
- ศิลปากร, กรม. ชีวิตความเป็นอยู่ในกรุงสยามในทัศนะของชาวต่างประเทศ ระหว่าง
พ.ศ. 2383-2384 กรุงเทพมหานคร: ธนประสิทธิ์, 2525.
- _____, นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์,
2525.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม. "ตำนานอุรังคธาตุกับความศีกค่านึงทางโบราณคดี," อีสานรำลึก.
กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์, 2525.
- สุภา ลือศิริ และ คณะ. 73 จังหวัด ภาคเหนือ กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
2526.
- _____, 73 จังหวัด ภาคอีสาน กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- _____, 73 จังหวัด ภาคใต้ กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2526.

สุภา ลือศิริ และ คณะ. 73 จังหวัด ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
2526.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "วัฒนธรรมพื้นบ้านกับความมั่นคงของชาติ," วัฒนธรรมไทย
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. เอกสารประกอบการนิทรรศการวัฒนธรรมไทย วิทยาลัย
ครุนครราชสีมา, 2520.

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร. ประเพณีไทยโบราณ. ทรนคร: แพร์พิทยา, 2515.

สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี, 2521.

_____, ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3
กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2523.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. อุดมการณ์ของชาติ. กรุงเทพมหานคร:
คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติ, 2526.

อุทัย หิรัญโต. มรดกสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โตร์, 2520.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบกรอกข้อมูล

**ภาคผนวก ข.
(ภาพประกอบ)**

**ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถาน
ที่มีคุณค่าในท้องถิ่นของไทย**

**ภาคผนวก ค.
(ภาพประกอบ)**

ประเพณีในท้องถิ่นที่ได้รับการส่งเสริมและฟื้นฟู

**ภาคผนวก ง.
(ภาพประกอบ)**

การฟื้นฟูศิลปเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน

ภาคผนวก ก.
แบบกรอกข้อมูล

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล

เพศ.....อายุ.....ปี   อาชีพ.....
ภูมิลำเนาเดิม จังหวัด.....จำนวนปีที่อาศัยอยู่.....ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน จังหวัด.....จำนวนปีที่อาศัยอยู่.....ปี

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับบทบาทของบุคคลที่มีต่อศิลปวัฒนธรรม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในตารางตามความเป็นจริงหรือความที่คิดว่าน่าจะเป็น
เพียงข้อละ 1 ช่องเท่านั้น

1. ท่านมีความสนใจศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ท่านอาศัยอยู่เพียงใด
2. ประเพณีท้องถิ่นของท่านมีมากน้อยเพียงใด
3. ประชากรในท้องถิ่นของท่านมีความสนใจประเพณีในข้อ 2.
มากน้อยเพียงใด
4. ประชากรในท้องถิ่นของท่านเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเนื่องจาก
ประเพณีมากน้อยเพียงใด
5. ประชากรในท้องถิ่นของท่านมีความรู้ความเข้าใจในประเพณี
ท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด
6. ความเจริญทางเทคโนโลยีในชุมชนที่ท่านอยู่อาศัยมีผลต่อก่อศิลป
วัฒนธรรมเพียงใด
7. ความเจริญทางเทคโนโลยีในข้อ 6. มีผลเสียต่อก่อศิลปวัฒนธรรม
เพียงใด
8. ประชากรในท้องถิ่นของท่านมีความกระตือรือร้นที่จะอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรมเพียงใด

มาก	น้อย	ไม่มีเลย

23. การส่งเสริมให้ประชากรประกอบอาชีพศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่น
ของท่านมีมากน้อยเพียงใด
24. การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างท้องถิ่นของท่านกับ
ท้องถิ่นอื่น ๆ มีมากน้อยเพียงใด
25. จาก ข้อ 24. ทำให้เกิดการพัฒนาในเรื่องศิลปวัฒนธรรม
ในท้องถิ่นของท่านมากน้อยเพียงใด

มาก	น้อย	ไม่มีเลย

ตอนที่ 3 เกี่ยวกับรายละเอียดอธิบายข้อมูลในตอนที่ 2

โปรดตอบคำถามตามความเป็นจริงหรือตามที่ท่านจะเป็นไปได้แค่เพียงสั้น ๆ (ไม่จำเป็นต้องตอบทุกข้อ)

- สาเหตุที่ท่านไม่มีความสนใจศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของท่าน เป็นเพราะ.....
- ตัวอย่างประเพณีที่มีมากในท้องถิ่นของท่าน ได้แก่.....
- เหตุใดประชากรในท้องถิ่นของท่านจึงให้ความสนใจประเพณีในข้อ 2 มาก.....
- สาเหตุที่ประชากรในท้องถิ่นของท่านไม่ค่อยเข้าร่วมในกิจกรรมประเพณีบางอย่าง เป็นเพราะว่า.....
- ความเจริญทางเทคโนโลยีในท้องถิ่นของท่าน (เช่น มีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นต้น) ได้แก่.....
- ความเจริญทางเทคโนโลยีเป็นผลดีหรือเสียต่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของท่านอย่างไรบ้าง.....
- ศิลปวัฒนธรรมที่ได้รับการอนุรักษ์ ส่งเสริมและทำนุบำรุงในท้องถิ่นของท่าน ได้แก่.....
- ตัวอย่างของศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถานที่ถูกทำลายมากในท้องถิ่นของท่าน ได้แก่.....สาเหตุเพราะ.....
- ตัวอย่างสถานที่น่าท่องเที่ยวในท้องถิ่นของท่าน ได้แก่.....

10. ประชากรในท้องถิ่นของท่านแสดงออกอย่างไรต่อศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถานที่มีอยู่.....
11. ศิลปวัฒนธรรมที่ท่านได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและทำนุบำรุง ใดแก่.....
12. ปัญหาอาชญากรรมในท้องถิ่นของท่านมีผลกระทบคือศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นอย่างไรบ้าง.....
13. ประชากรในท้องถิ่นของท่านอพยพโยกย้ายไปอยู่ที่ไหนมากที่สุด(บอกชื่อจังหวัด).....
.....และมักจะพากันไปประกอบอาชีพอะไร.....
14. ตัวอย่างการปฏิบัติหรือการรณรงค์ที่จะให้ประชากรรักและทำมาหากินอยู่ในท้องถิ่นของท่าน ใดแก่ ก.....ข.....
15. ตัวอย่างอาชีพศิลปินในท้องถิ่นของท่านที่มีมาก ใดแก่
ก.....ข.....
16. ศิลปอาชีพพื้นบ้านในท้องถิ่นของท่านที่ทำรายได้ให้แก่ประชากรจนอาจยึดเป็นอาชีพได้ ใดแก่
ก.....ข.....
17. ศิลปวัฒนธรรมจากท้องถิ่นอื่นเป็นผลให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่นของท่านอย่างไรบ้าง...
.....
18. งานประเพณีในท้องถิ่นของท่านที่ได้รับการฟื้นฟูอย่างสำคัญ ใดแก่.....
19. จากข้อ 18. ประชากรคนตัวต่อการฟื้นฟูอย่างไรบ้าง.....
20. งานประเพณีที่ได้รับการฟื้นฟูในท้องถิ่นของท่านสร้างงานให้แก่ประชากรในลักษณะ ดังนี้
ก.....ข.....

ตอนที่ 4. เกี่ยวกับทัศนคติในเรื่องการปรับปรุงและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

โปรดทำเครื่องหมาย X ลงในข้อ ก., ข., ค. หรือ ง. เพียงข้อเดียว

1. ประเพณีที่กระทำกันมากในท้องถิ่นของท่าน คือ

ก. ประเพณีเกี่ยวกับการอาชีพ	ข. ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา
ค. ประเพณีที่ทางราชการกำหนด	ง. ประเพณีใหม่ ๆ ที่มีอิทธิพลจากต่างประเทศ

2. ประเพณีท้องถิ่นที่ควรได้รับการฟื้นฟูมาก คือ
  - ก. ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่นต่าง ๆ
  - ข. ประเพณีทางศาสนาทุกศาสนา
  - ค. ประเพณีเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
  - ง. ประเพณีใหม่ ๆ ที่ได้รับอิทธิพลต่างประเทศ
3. ประเพณีในข้อใดควรปรับปรุงให้เหมาะกับภาวะการณปัจจุบัน
  - ก. ประเพณีทางไสยศาสตร์ทุกประเภท
  - ข. ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่นต่าง ๆ
  - ค. ประเพณีที่ทางราชการกำหนด
  - ง. ประเพณีที่มีอิทธิพลมาจากต่างประเทศ
4. สภาพภูมิศาสตร์ในท้องถิ่นของท่านเหมาะแก่การประกอบอาชีพด้านใด
  - ก. การเกษตรกรรม
  - ข. การค้าขาย
  - ค. การทำประมง
  - ง. การอุตสาหกรรม
5. การอาชีพในข้อ 4. เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมในข้อใด
  - ก. ทำให้เกิดการละเล่นพื้นบ้านมากมาย
  - ข. ก่อให้เกิดพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์
  - ค. มีประเพณีใหม่ ๆ จากต่างชาติเข้ามา
  - ง. ทำให้คนละทิ้งประเพณีเก่า ๆ
6. ห้องดินของท่านมีโบราณสถานน่าท่องเที่ยวมากเพียงใด
  - ก. ไม่มีเลย
  - ข. มีเพียง 1 แห่ง
  - ค. มี 2 แห่ง
  - ง. มีมากกว่า 2 แห่งขึ้นไป
7. จากข้อที่ 6. โบราณสถานที่มีนั้นท่านคิดว่าจะก่อให้เกิดพลังทางเศรษฐกิจมากน้อยเพียงใด
  - ก. มาก
  - ข. น้อย
  - ค. ไม่มีพลังอะไรเลย
  - ง. ยังสรุปไม่ได้
8. สาเหตุที่ประชากรในท้องถิ่นของท่านอพยพโยกย้าย เพราะ
  - ก. สภาพทางภูมิศาสตร์ไม่อำนวยต่ออาชีพ
  - ข. มีปัญหาในเรื่องอาชญากรรม
  - ค. ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกทำลาย
  - ง. เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะอพยพโยกย้าย
9. ข้อใดน่าจะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ประชากรรักถิ่นฐานและปกหลังักประกอบอาชีพในท้องถิ่น
  - ก. ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มากที่สุด
  - ข. ฟื้นฟูเศรษฐกิจโดยการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้
  - ค. ขจัดปัญหาอาชญากรรมให้หมดโดยเร็ว
  - ง. ผนวกรับประชากรถิ่นอื่นเข้ามาอยู่อาศัย

10. วิธีการที่น่าจะมีผลดีในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท คือ

- ก. ให้ความรู้เรื่องเทคโนโลยีใหม่ ๆ
- ข. อนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น
- ค. ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสร้างงาน
- ง. เน้นเรื่องการประกอบอาชีพอย่างเกี่ยว

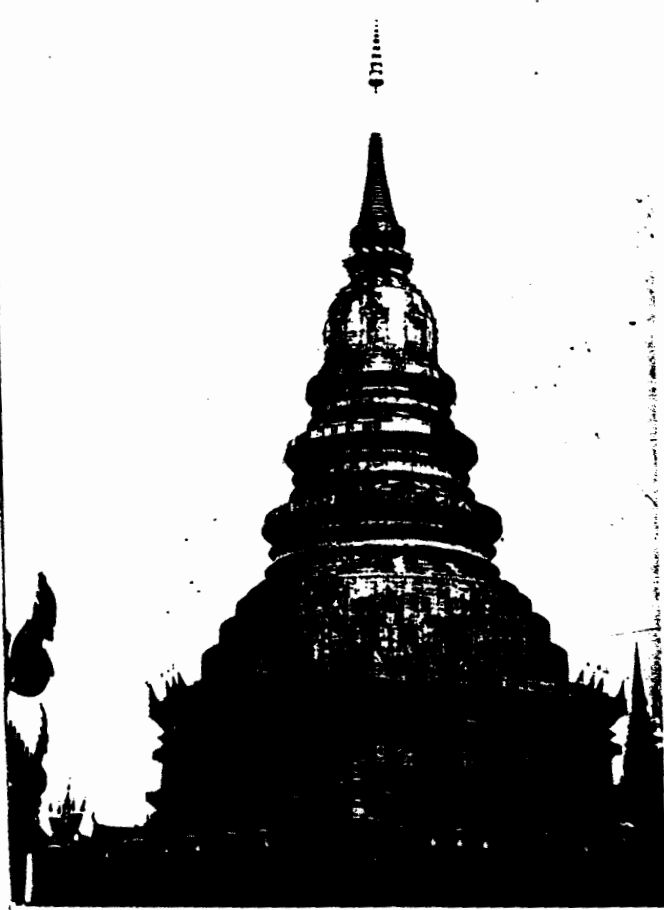
ตอนที่ 5 เกี่ยวกับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการที่จะปลูกฝังให้ประชากรรักถิ่นฐาน

- ก.....
- ข.....
- ค.....
- ง.....
- จ.....

ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและโบราณสถานที่มีคุณค่าในท้องถิ่นของไทย

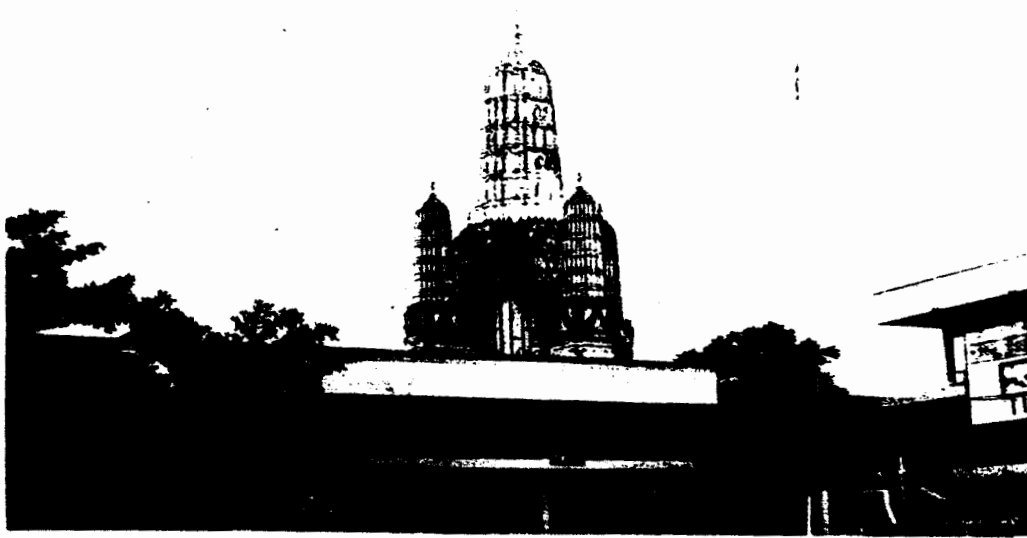
ภาพที่ 1 โบราณวัตถุที่มีคุณค่าในการศึกษาค้นจารึกและอักษรโบราณ
ศิลาจารึกบ้านโคกกลาง อ. ลำปลายมาศ จ. บุรีรัมย์

ภาพที่ 2

โบราณสถานที่เป็นของหมู่บ้านคูเมืองลำพูน

พระบรมธาตุทริภุชชัย จ. ลำพูน

ภาพที่ 3 โบราณสถานที่เป็นของคูบ้านคูเมืองเพชรบุรี
พระปรางค์ 5 ยอด จ. เพชรบุรี

ภาพที่ 4 โบราณสถานที่ควรได้รับการบูรณะซ่อมเสริมในท้องถิ่น
พระธาตุศรีจอมทอง อ. จอมทอง จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 5 พระอุโบสถในพระพุทธศาสนา อิทพิลลศิลป์วชิณธรรมสมัยใหม่
พระอุโบสถวัดสะแกนอก ภายในตัวเมือง จ. นครราชสีมา

ภาคผนวก ก.

ประเพณีในท้องถิ่นที่ได้รับการส่งเสริมและฟื้นฟู

ภาพที่ 6 ประเพณี บั้งไฟที่พบเห็นได้เสมอในท้องถิ่นภาคอีสาน
ขบวนแห่บั้งไฟในงานสมโภชเทียนโตครั้งที่ 3 จ. บุรีรัมย์
มกราคม 1527

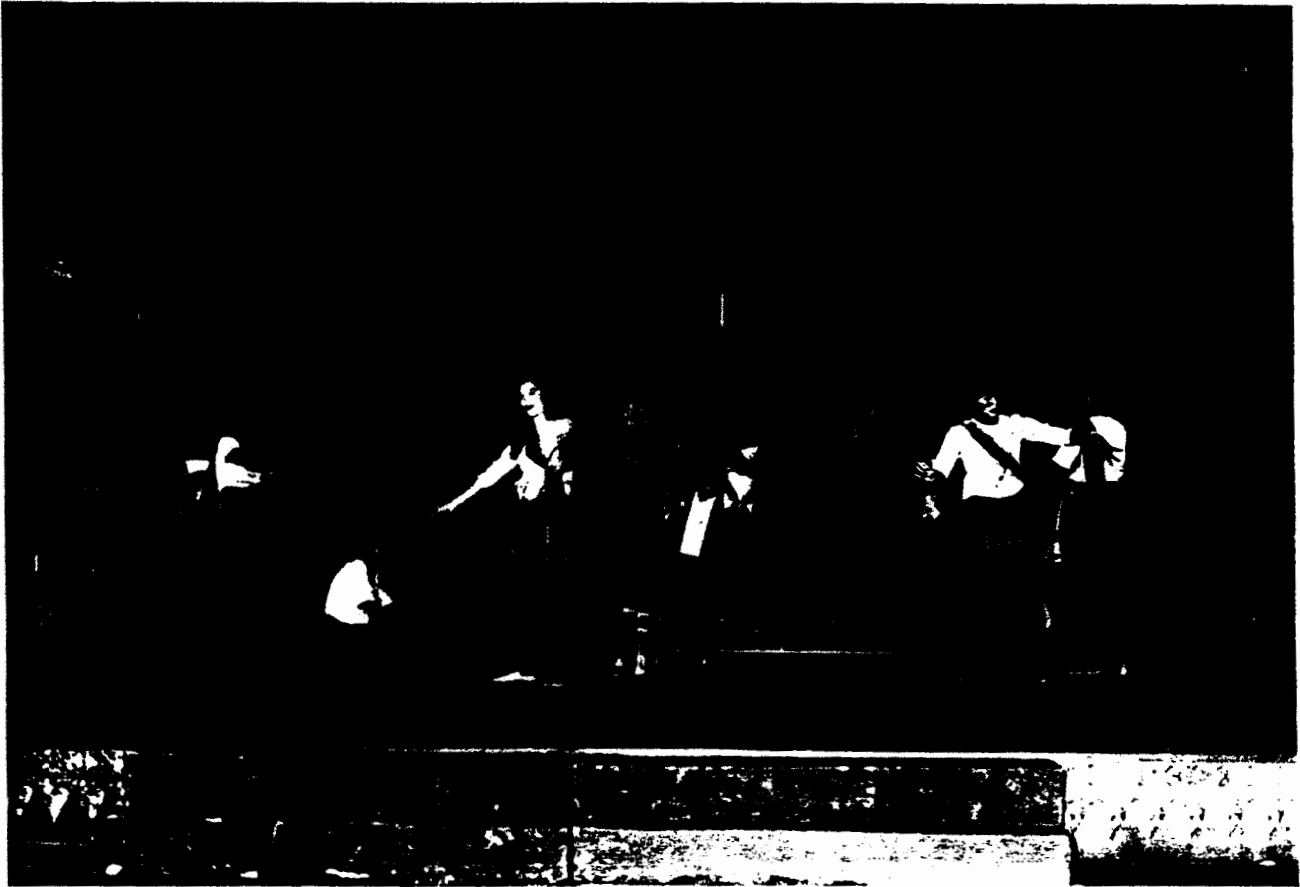
ภาพที่ 7 การฟื้นฟูประเพณีการแข่งขันเรือยาวในภาคอีสาน
การแข่งขันเรือในลำน้ำมูล อ. สทิง จ. บุรีรัมย์

ภาพที่ 8 การแสดงหน้าศพ ในงานพระราชทานเพลิงศพ
การแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์
จ. นครราชสีมา

ภาคผนวก ง.

การฟื้นฟูศิลปเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน

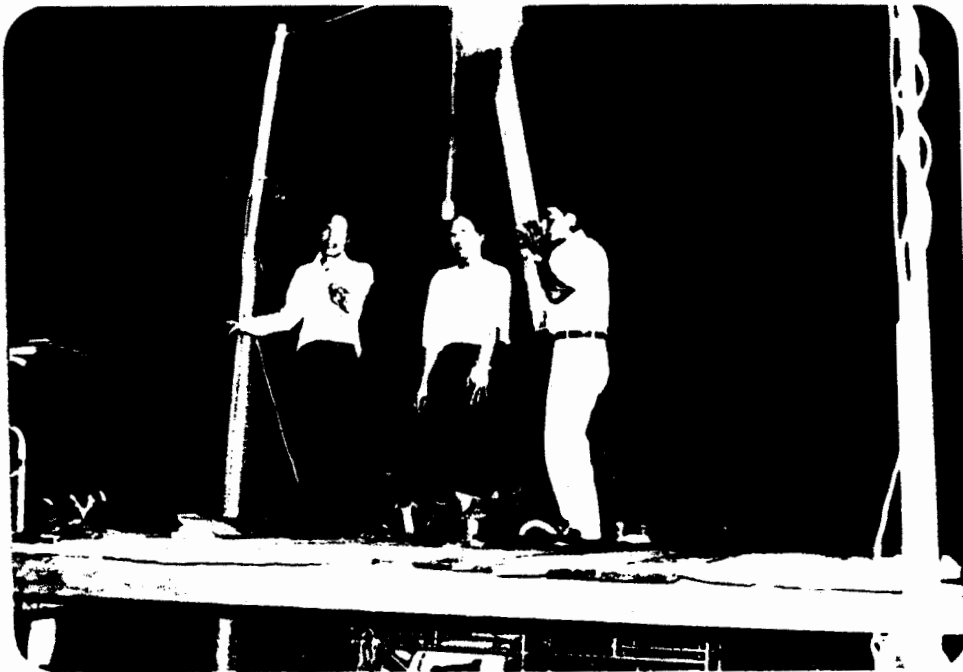

ภาพที่ ๑ การแสดง เว็อมอนเร (รำกระบองลาถ) ของนางชาวไทยที่พุกผา-คะแนม : โรงเรียนสตรีแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2521

ภาพที่ 10 ศิลปการละเล่นของชาวบ้านที่ยึดเป็นอาชีพได้

เพลงโคราช พ. นศรรามสีมา

ภาพที่ 11 การละเล่นที่แพร่หลายในภาคอีสาน หมอลำ-หมอลำ
การประกวดหมอลำกลอนในงานสมโภชอีสานใต้ ครั้งที่ ๕
มกราคม ๒๕๒๗ จ.บุรีรัมย์

ภาพที่ 12 การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างสถาบันการศึกษา
วิทยาลัยศรภูคา, จ.นบุรี-วิทยาลัยศรภูวรินทร์ ๓ จ.บุรีรัมย์

ประวัติผู้วิจัย

วันเดือนปีเกิด 23 ตุลาคม 2491 ตำบลหนองกระเจ็ด อำเภอบ้านลาด
จังหวัดเพชรบุรี

การศึกษา ปริญญาการศึกษาบัณฑิต(กศ.บ.) วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร
ปีการศึกษา 2512
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ศศ.ม.) สาขา จารึกภาษาไทย
มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2525

สถานที่ทำงาน ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูวิวัฒน์
ตำแหน่งหน้าที่ อาจารย์ 1 ระดับ 5

งานเขียนและทุนวิจัย

ภาษาเขมรในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

"พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา, บทวิเคราะห์," วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร. (ได้รับทุนวิจัยจาก
มูลนิธิ เจมส์ ทอมป์สัน 2524-2525).

ประวัติวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โกร์, 2527.

"ความรักถิ่นฐานของชาวชนบท," งานวิจัยค่านิยมมนุษยศาสตร์
(ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2525-2526).

ห้องสมุด

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ